

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ AÇISINDAN CAFERİYOL
DERGİSİ VE ÂŞÛRÂ SAYILARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURİYE CENGİZ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. HEKİM TAY

AĞUSTOS 2025
BİTLİS

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ AÇISINDAN CAFERİYOL
DERGİSİ VE ÂŞÛRÂ SAYILARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NURİYE CENGİZ
ORCID:0009-0003-5333-3052

DANIŞMAN
DOÇ. DR. HEKİM TAY

AĞUSTOS 2025
BİTLİS

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ETİK BEYANI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisiyim. Hazırlamış olduğum “İslam Mezhepleri Tarihi Açısından Caferiyol Dergisi ve Âşûrâ Sayılarının İncelenmesi” başlıklı tezde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı; bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim./....../2025

İmza

Nuriye CENGİZ

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ YAZIM KILAVUZU UYGUNLUK BEYANI

“İslam Mezhepleri Tarihi Açısından Caferiyol Dergisi ve Âşûrâ Sayılarının İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezi Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır./....../2025

Tezi Hazırlayan

Nuriye CENGİZ

Danışman

Doç. Dr. Hekim TAY

Temel İslam Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Mehmet YOLCU

T.C.
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ONAY SAYFASI

Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı öğrencisi Nuriye CENGİZ tarafından hazırlanan “İslam Mezhepleri Tarihi Açısından Caferiyol Dergisi ve Âşûrâ Sayılarının İncelenmesi” adlı Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 11/08/2025 tarihinde yapılmış ve tezin oy birliği ile kabul edilmesine karar verilmiştir.

JÜRİ:

İMZA

Danışman: Doç. Dr. Hekim TAY
(Bitlis Eren Üniversitesi)

.....

Üye: Doç. Dr. Hamdullah ARVAS
(Bitlis Eren Üniversitesi)

.....

Üye: Doç. Dr. Ahmet BARDAK
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

.....

Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla jüri tarafından kabul edilmiş bu çalışmanın yüksek lisans tezi olarak kabulü onaylanmıştır.

....../...../2025

Prof. Dr. Mehmet Bakır ŞENGÜL
Enstitü Müdür V.

T.C.

Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ AÇISINDAN CAFERİYOL DERGİSİ VE ÂŞÛRÂ SAYILARININ İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Nuriye CENGİZ

Danışman: Doç. Dr. Hekim TAY

Ağustos 2025

ÖZET

Araştırmamız, İslam Mezhepleri Tarihinde önemli bir yer tutan Câ'ferîlik mezhebinin yayınlarından biri olan *Caferiyol Dergisi* ve Âşûrâ özel sayıları üzerine odaklanmaktadır. Çalışmada, Câferîlik mezhebinin tarihsel gelişimi, inanç esasları ve Türkiye'deki Câ'ferîlerin durumu ele alınmaktadır. İslam mezhepleri tarihine genel bir bakışla başlanılan çalışmada, Câferîlik mezhebinin tarihsel gelişimi ve temel inanç prensipleri detaylandırılmıştır. Bu inanç esaslarından olan; Tevhid, Adalet, Nübüvvet, İmamet, Mead, Bed'a, Rec'at ve Takiyye gibi temel inanç prensipleri açıklanmıştır. Türkiye'deki Câ'ferîler ve bu mezhebin kullandığı yayınlar analiz edilmiştir. *Caferiyol Dergisi*'nin kavramsal çerçevesi, tarihçesi ve yazar kadrosu hakkında bilgi verilmiştir. Türkiye'deki Câferîlik mezhebinin tanıtımında, televizyon, yayınevleri ve internet sitelerinin rolü tanıtılmıştır. Ayrıca, derginin Âşûrâ konusunu ele alış biçimi ve bu konudaki makalelerin analizi yapılmıştır. Daha sonra çalışma kapsamında ele alınan konular özetlenmiş ve genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu çalışma, Câferîlik mezhebinin tarihsel ve güncel durumu hakkında kapsamlı bilgiyi *Caferiyol Dergisi* üzerinden sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Câ'ferîlik, Caferiyol Dergisi, Âşûrâ.

Republic of Turkey

Bitlis Eren University Graduate School

Basic Islamic Sciences

**ANALYSIS OF CAFERİYOL MAGAZİNE AND ASHURA ISSUE IN TERMS
OF THE HISTORY OF İSLAMİC SECTS**

Thesis of Master's Degree

Nuriye CENGİZ

Consultant: Doç. Dr. Hekim TAY

August 2025

ABSTRACT

This study focuses on the Caferiyol Journal, one of the publications of the Ja'fari Madhab and its Ashura special issues, which has an important place in the History of Islamic Madhabs, In this study, the historical development of the Ja'fari Madhab, its principles of belief and the situation of the Ja'faris in Türkiye discussed. In the study, which begins with a general overview of the history of Islamic Madhabs, the historical development of the Ja'fari sect and its basic principles of belief are detailed. This is one of the fundamental beliefs: the basic principles of belief such as Tawhid, Justice, Prophethood, Imamate, Maad, Bed'a, Raj'at and Taqiyya are explained. Ja'faris in Türkiye and the publications used by this madhab were analyzed. Information about the conceptual framework, history and author staff of *Caferiyol Journal* was given. The role of television, publishing houses and internet sites in the promotion of the Ja'farî Madhab in Türkiye was introduced. Additionally, the journal's correspondence of the Ashura issue and the articles on this subject were analyzed. Then, the topics covered in the study were summarized and a general evaluation was made. This study aims to present comprehensive information about the historical and current status of the Ja'farî madhab through the Caferiyol Journal.

Keywords: History of Islamic Madhabs, Ja'fariyya, Caferiyol magazine, Ashura.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	V
ÖNSÖZ.....	VI
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	1
2.Araştırmanın Yöntemi.....	2
3.Araştırmanın Kaynakları.....	3
4. Araştırmanın Problemleri.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

CÂ'FERÎLİK MEZHEBİ VE TÜRKİYE CÂ'FERÎLERİ

1.1. İtikadi Mezheplerin Oluşum Süreci	4
1.2. Câferîlik ve Tarihsel Gelişimi	11
1.3. Câ'ferîliğin İnanç Esasları	13
1.4. Türkiye Ca'ferîleri.....	17
1.4.1. Yerleşim Alanları ve Nüfusları	17
1.4.2. Teşkilat Yapısı	19
1.4.3. Yayın Organları	21

İKİNCİ BÖLÜM

CAFERİYOL DERGİSİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1. Derginin Tarihçesi.....	24
2.2. Derginin Basım Amacı ve Yayın Politikası.....	24
2.3. Derginin Ana Teması ve Genel İçerik	26
2.4. Derginin Yazar Kadrosu	27
2.5. Derginin Kurumsal Yazıları.....	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CAFERİYOL DERGİSİ ÂŞÛRÂ SAYILARININ TAHLİLİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. “Âşûrâ” ve “Muharrem” Kelimelerinin Kavramsal Çerçevesi.....	34
3.2. Muharrem ve Âşûrâ’nın İslam Tarihi ve Kültüründeki Yeri	34
3.3. <i>Caferiyol Dergisi</i> Âşûrâ Sayıları Muhteva Analizi	37
3.3.1. Câ’ferîlerin Âşûrâ ve Kerbelâ’ya Bakışları.....	38
3.3.2. Âşûrâ Yas Merasimlerinde Verilen Mesajlar.....	45
3.3.3. Âşûrâ Etkinlikleri	48
3.3.4. Âşûrâ Yas Mateminde Kullanılan Semboller ve Ritüeller	51
3.3.5. Âşûrâ Basın Ödülleri	59
3.3.6. Âşûrâ sayılarında Edebiyat, Kültür ve Sanat	60
3.3.7. Âşûrâ Sayılarında Aşure Tathisiyle İlgili Değerlendirmeler	62
SONUÇ.....	65
KAYNAKÇA	69

KISALTMALAR

Bkz.	:Bakınız
B.	:Bin
C.	:Cilt
Çev.	:Çeviren
Ç.	:Çoğul
Edt.	:Editör
Hız.	: Hazreti
İsam	:İslam Araştırmaları Merkezi
Ö.	: Ölüm Tarihi
S.	:Sayfa Numarası
T.D.V.	:Türkiye Diyanet Vakfı
Vb.	:Ve Benzeri
Vd.	:Ve Diğerleri

ÖNSÖZ

Bu tez, yalnızca akademik bir çalışmanın ürünü değil; aynı zamanda sabırla yola çıkılmış bir çabanın, sessizce verilen desteklerin ve içtenlikle sunulan katkıların bir ürünüdür. Bu çalışmanın oluşum sürecinde yanımda olan, bana güç veren ve iz bırakan herkese gönülden teşekkür ederim.

Öncelikle, akademik yolculuğumda rehberliğiyle bana yön veren, sabrıyla ve bilgi birikimiyle her daim yanımda olan, değerli hocam Doç. Dr. Hekim Tay’a teşekkür ederim. Sabrı ve güven verici desteği bu tezin nihayete ermesinde belirleyici olmuştur.

Bilgi, tecrübe ve yapıcı eleştirileri ile çalışmama yön veren değerli jüri üyelerime teşekkürlerimi sunarım. Başta Doç. Dr. Ahmet Bardak hocama, çalışmamı baştan sona akademik bir titizlikle okuyup ve yönlendirici yorumlarıyla tezimin bilimsel değerinin artmasına katkı sunduğu için minnettarım. Doç. Dr. Hamdullah Arvas hocama ise yapıcı eleştirileri ve çalışmamdaki destekleri için ayrıca teşekkür ederim.

Her türlü ihtiyacımda, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, varlığıyla bana güç veren sevgili ağabeyim Mustafa Cengiz’e özel bir teşekkürü borç bilirim. Onun sunduğu güven ve destek, bu sürecin en zor anlarında bile bana yol gösterdi.

Ayrıca, yorulduğumda bir kelimeyle bile beni ayağa kaldıran, yalnız hissettiğimde varlıklarıyla içimi ısıtan manevi desteğini her zaman hissettiren aileme; sabırları, sevgileri için teşekkür ederim. Onların duaları, sessizce sundukları destek ve varlıkları, bu çalışmanın perde arkasındaki en güçlü dayanağımdı.

Bu çalışmanın hazırlanma aşamasında bana çalışma alanı açan ve evdeki sükûneti sağlayan evlatlarım Hanne’ye ve Taha’ya çok teşekkür ederim. Onların varlığı, bu yolculuğun en anlamlı parçasıydı.

Ayrıca, bu tezin hazırlanma sürecinde kaynaklara ulaşmamda özverili bir şekilde yardımcı olan, her aradığımda bıkmadan, usanmadan sorularımı yanıtlayan ve çalışma aşamasındaki zorluklara çözümler üreten Osman Yavuz’a kalbi teşekkürlerimi sunarım.

Sürecimin başından nihayete erene kadar yanımda olan, varlıklarıyla her daim yanımda olduklarını hissettiren, bir cümlelik mesajla bile moral veren, sessizce dinleyen, gerektiğinde fikirleriyle katkı sunan tüm hocalarıma ve arkadaşlarıma gönülden teşekkür ederim.

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Türkiye’de yaklaşık üç milyon nüfusa sahip Câ’ferîlerin dini, sosyal ve kültürel yaşamları, İslam mezheplerinin araştırılması açısından büyük bir önem taşır. Bu mezhep mensuplarının yaşam biçimini dışa yansıtan çeşitli basın-yayın organları bulunur. Bunlar arasında televizyon kanalları, internet siteleri, yayınevleri ve dergiler yer alır. Bu dergiler arasında yer alan *Caferiyol Dergisi*, araştırmanın temel konusunu oluşturur.

Bu çalışmada Türkiye’deki Câ’ferîlerin dinî, sosyal ve kültürel yaşamlarını ele alan ve Câ’ferî mensupları tarafından yayımlanan *Caferiyol Dergisi* sayıları ile *Caferiyol Âşûrâ* özel sayıları incelenecektir. Ayrıca, bu araştırma ile *Caferiyol Dergisi*’nin yayın politikası, içerik analizi ve toplumsal etkileri de değerlendirilecektir. Daha sonra Âşûrâ özel sayılarında ele alınan “Âşûrâ” geleneğinin günümüzdeki yansımalarını ortaya konulacaktır. Âşûrâ konusunun *Caferiyol* sayıları içinde ele alınışı ve dergide, Âşûrâ üzerine yazılan makalelerin tahlilleri yapılacaktır. Bu çalışmada, İslam mezheplerinin ortaya çıkışının tarihsel gelişimi incelenecektir. Mezheplerin ortaya çıkışı, dini ve siyasi koşulların etkisi altında gerçekleşmiş olup, bu sürecin analizi, İslam dünyasının dini ve toplumsal yapısını anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Araştırmanın temel amacı, mezheplerin tarihsel kökenlerini ve bunların İslam toplumları üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır.

İlk olarak, “mezhep” ve “fırka” kavramlarının tanımları yapılacak ve bu kavramların tarihsel bağlamları ele alınacaktır. Mezhep, İslam düşüncesinde belirli dini ve hukuki yorumları ifade ederken, fırka, daha çok itikadî farklılıkları tanımlamaktadır. Bu kavramsal çerçevenin belirlenmesi, mezheplerin ortaya çıkış nedenlerini ve tarihsel süreçlerini anlamamıza yardımcı olacaktır.

Daha sonra, mezheplerin oluşumunda etkili olan tarihi olaylar ve toplumsal dinamikler analiz edilecektir. Zira, Şii ve Sünni mezheplerinin doğuşu, farklı liderlik ve dini otorite anlayışlarından kaynaklanmış olup, bu durum İslam dünyasında derin ayrılıklara neden olmuştur.

Araştırmanın asıl konusu, *Caferiyol Dergisi*’nde bulunan makalelerde Âşûrâ’nın nasıl ele alındığı ve bu konunun özellikle Âşûrâ özel sayılarında nasıl işlendiğinin incelenmesinden ibarettir. Bu bağlamda, Câ’ferîlerin Âşûrâ’yı nasıl değerlendirdikleri,

hangi açılardan ele aldıkları ve bu önemli olaya nasıl yaklaştıkları, *Caferiyol Dergisi* üzerinden incelenmiştir. *Caferiyol Dergisi* ve Âşûrâ özel sayılarının incelemeleri yapıldıktan sonra İslam Mezhepleri Tarihi açısından değerlendirilmiştir. Tarih boyunca, İslam dünyasında, tarihsel köklere sahip olan bu olay, farklı mezhepler tarafından çeşitli yaklaşımlarla araştırılmış ve değerlendirilmiştir. Günümüzde de bu süreç devam etmektedir. *Caferiyol Dergisi*, Âşûrâ ile ilgili birçok sayı, bülten ve makale yayımlayarak bu sürecin önemli bir parçası haline gelmiştir.

Bu araştırmanın amacı, *Caferiyol Dergisi*'nde yer alan Âşûrâ sayılarının incelenmesiyle elde edilecek bilgilerin; kültürel ve dini bağlamda anlam kazandırıcı niteliklerini ortaya çıkarmaktır. Çalışma; hem Türkiye'deki Câ'ferî topluluğunun Âşûrâ geleneğine olan yaklaşımının anlaşılması hem de söz konusu topluluğun benimsediği dünya görüşünün İslam dünyasındaki mezhepsel farklılıkları anlamaya yönelik çalışmalara ışık tutması, bu yolla İslam mezhepleri tarihi çalışmalarına katkısı bakımından araştırılmaya değer bulunmuştur.

2. Araştırmanın Yöntemi

Doküman inceleme ve literatür taraması yöntemi ile *Caferiyol Dergisi* ve Âşûrâ ile ilgili sayıları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu süreçte, dergide yer alan yazılar ve yazarları hakkında ayrıntılı bilgiler toplanmış ve içerik analizi yapılmıştır. Bu analizler, Âşûrâ'nın *Caferiyol Dergisi*'ndeki önemini ve bu geleneğin günümüzdeki yansımalarını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Derginin Âşûrâ sayılarındaki içeriklerin anlaşılması amacıyla; kullanılan dil, vurgulanan temalar ile semboller gibi unsurlar araştırılarak ilgili kaynaklardan atıf yapılmış ve anlamı hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca, dergide görevli kişilerle yapılan görüşmeler, derginin tarihçesi ve ortaya çıkışı hakkında edinilen bilgiler, araştırma tezimizi gerekçelendirmek amacıyla kullanılmıştır. Bu görüşmeler, *Caferiyol Dergisi* çalışanlarının Âşûrâ konusuna nasıl yaklaştığını anlamada ve yapılan analizleri doğru değerlendirmede önemli katkılar sağlamıştır. Daha sonra çalışmanın ikinci kısmında Âşûrâ sayıları değerlendirilirken, o sayıdaki makaleler incelenmiş ve tema dışı konular içeriğine girmeden irdelenmiştir. Ayrıca Âşûrâ konusunun, İslam tarihindeki yerine değinilmiştir. Çalışma boyunca bilgi iddialarının desteklenmesinde betimleme, karşılaştırma ve analiz yöntemleri kullanılmıştır.

3. Araştırmanın Kaynakları

Çalışmada Kelam ve Mezhepler tarihinin temel referans kaynakları üzerinden literatür taraması yapılmıştır. Literatür taramasında, ana kaynaklardan; Abdulkâhîr el-Bağdâdî'nin (ö. 1093/1682) *el-Fark Beyne'l-Firâk* adlı eseri, Ebu'l-Hasan el-Eş'arî'nin (ö. 324/935-36) *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn* adlı eseri, Abdülkerim Şehristânî'nin (ö. 548/1153) *el-Milel ve'n-Nihal* adlı eseri temel referans eserleri arasında tutulmuştur. Bunlara ek olarak özü itibariyle bir Şî'a ekolü olan Câ'ferîliğin inanç esaslarını nesnel bir şekilde tespit etmek için modern ve klasik Şî'â kaynaklarına başvurulacaktır. Bu bağlamda Şeyh Müfid'in (ö.413/1022) *Eva'ilü'l-Makalat* adlı eserine müracaat edilmiştir. Diğer taraftan tabakât kitapları, ilk el sözlükler ve İslami ilimlerin diğer alanlarında telif edilen kaynaklardan yararlanılmıştır.

Çalışma hakkında detaylı bir bilgi edinmek ve konunun anlaşılmasına yardımcı olacak materyalleri toplamak amacıyla çeşitli mercilere başvurulmuştur. İlk olarak, İslami Dergi Projesinin internet sitesi üzerinden gerekli kaynaklara ulaşılmıştır. Bununla birlikte şu sınırlılığın da altını çizmek gerekmektedir. İslam Araştırma Merkezi'ne yapılan başvuruda derginin telif hakkından kaynaklı nedenlerden dolayı aslı nüshalarına ulaşma imkânı bulunamamıştır. Bu nedenle *Caferiyol Dergisi*'nin temini için İstanbul'da bulunan Câ'ferî Derneği ile irtibat kurulmuş, derginin mevcut sayıları ve asıl konumuz olan Âşûrâ özel sayıları temin edilmiştir.

4. Araştırmanın Problemleri

Çalışmada; *Caferiyol Dergisi*'nin yayın hayatına başladığı tarihten bu yana nasıl değişimler geçirdiği, Câ'ferî mezhebi inançlarının nasıl yansıtıldığı, derginin ana konularının neler olduğu ve bu mezhebin kuruluşundan itibaren, günümüze kadar geçirmiş olduğu süreçte hangi zorluklarla karşılaştığı ve değişim süreçleri ele alınmıştır. *Caferiyol Dergisi*'nin, bir dergi olarak nasıl ortaya çıktığı ve her sayısında farklı yazarların yazılarının ve dini sembollerin anlamları kritik edilmiştir. Âşûrâ olayıyla ilgili yorum ve değerlendirmeler kayda alınmıştır.

Caferiyol Dergisi'nin ve Âşûrâ sayılarında ele alınan konuların, okuyucular üzerindeki etkisi araştırılarak mezhepsel anlamda nasıl bir rol oynadığı ve okuyuculara nasıl bir katkı sağladığı tespit edilmiştir. Bu önerilen araştırma problemleri, *Caferiyol Dergisi* ve Âşûrâ özel sayıları üzerine analiz yaparak İslam mezhepleri tarihi bağlamında nasıl bir etki yaptığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

CA'FERÎLİK MEZHEBİ VE TÜRKİYE CA'FERÎLERİ

1.1. İtikadi Mezheplerin Oluşum Süreci

İslam kültür tarihinde mezhep kavramı önemli bir yer tutar. Konunun anlaşılabilmesi için ana hatlarıyla kavramsal çerçeve üzerinde durulması gerekir. Bu bağlamda İslam düşünce ekollerini ifade etmek için “mezhep”, “fırka”, “nihle”, “makalat” gibi kavramlar kullanılır.

“Mezhep” kelimesi, Arapça kökenli bir kelime olup “z.h.b.” (ذ.ه.ب.) fiil kökünün masdar sığasıdır. Sözlükte, “gitmek”, “gidilen yol, bağlı olunan inanç, tutulan yol, bir dinin dallarından her biri” gibi manalara gelir.¹ Klasik kelimelerinde mezhep kavramı terim olarak “Dini hükümler ve dünya işlerinde, Allah’ın emirlerine ve Hz. Peygamber’in sünnetine uygun hareket edebilmek için din bilginlerinden birinin yolunu izlemek, onun takip ettiği yol” şeklinde tanımlanır.² Din, Allah’a intisap ettirilirken *mille* peygambere, *mezhep* de müçtehitlere izafe edilmiştir.³ Çağdaş dönemde yapılan “İnanç, ibadet, siyaset ve muamelat gibi itikadî, siyasi ve ameli meselelerle ilgili karşılaşılan sorunlara çözümler üretmek amacıyla ortaya çıkan İslam düşünce ekollerinin tamamı” şeklindeki tanımlama mezhebin fonksiyonunu daha geniş bir şekilde ifade eder.⁴

“Fırka” (الفرقة) kelimesi, sözlükte “ayrı olan parça, bölüm, diğerlerinden ayrılan bölüm” gibi manalara gelen “fark” (الفرق) kökü ile müştaktır.⁵ Terim olarak ise fırka,

¹ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* (Beyrut-Lübnan: Dar Sader Yayınları, t.y.), 1/394; Ebû Abdîrrahmân el-Halîl b. Ahmed, *Kitâbu'l-'ayn*, thk. Mehdî Mahzûmî - İbrahim Sâmîrânî (Beyrut: Dâru'l-Mektebetü'l-Hilâl, ts.), 4/40; Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî, *Esâsu'l-belâga*, thk. Muhammed Bâsel Uyûnî's-Sevd (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998), 1/319; Muhammed b. Ebû Bekir er-Râzî, *Muhtâru's-sihâh*, thk. Yusuf Şeyh Muhammed (Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 1999), 1/113; Muhammed b. Ahmed b. el-Ezherî, *Tehzîbu'l-Luga*, thk. Muhammed Avf (Beyrut: Dâru'l-İyhâ, 2201), 6/142.

² Seyyid Şer'îf el-Cürcânî, *Ta'rîfât*, çev. Ali Erkan (İstanbul: Bahar Yayınları, 1997), 230, 231.

³ Hamdullah Arvas, *Kur'ân'da Nübüvvet Teolojisi*, (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2022), 290.

⁴ Sönmez Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş*, ed. Necdet Subaşı vd. (İstanbul: DEM, Değerler Eğitimi Merkezi, 2013), 30.

⁵ Zemahşerî, *Esâsu'l-belâga*, 2/20, 21; Râzî, *Muhtâru's-sihâh*, 1/238; Muhammed Murtezâ ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs*, thk. Komisyon (Kahire: Dâru'l-Hidâye, ts.), 26/279-281; Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-İsfahânî, *Müfredât*, çev. Abdülbaki Güneş - Mehmet Yolcu (İstanbul: Çıra yayınları, 2010), 792; Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş*, 30.

İslam düşünce tarihinde kendine özgü siyasi düşünce veya itikadî görüşlere sahip gruplar için “siyasi akım” ve “itikadî mezhep” anlamında kullanılır.⁶

“Nihle” kelimesi “dava, din, dini zümre, mezhep”⁷ gibi anlamlara gelir. Zamanla bu anlamlardan daha dar bir bağlamda kullanılmaya başlandı ve genellikle bir dinin bünyesinde ortaya çıkan doktrinlerle ilgili eğilimleri ve gruplaşmaları ifade etmeye başladı. Bu anlayışa göre, nihle terimi, indirilmiş bir kutsal kitabı olmayan din ve mezheplere mensup kişiler için kullanılan bir terimdir. Bu anlamıyla fırka kelimesinin eşanlamlısı olarak da görülebilir.

İslam tarihçileri, çeşitli dini ve siyasi akımları tanımlarken, genellikle “mezhep” terimini; siyasal ve itikadî akımlar için ise daha çok “fırka” veya “nihle” terimlerini tercih etmişlerdir.⁸

“Makâle” kelimesinin çoğulu olan “makâlât” ifadesi, “söz, görüş ve düşünce”⁹ anlamına gelen bir terim olup, genellikle Ehl-i sünnet dışındaki mezheplere mensup müelliflerin, Hz. Peygamber’in vefatından sonra İslam toplumunda ortaya çıkan siyasi ve itikadî tartışmalar veya kendi dönemlerinde meydana gelen olayların bir veya birkaçını ele alarak, kendi görüşlerini ya da mensup oldukları mezhebin görüşlerini açıklamak, savunmak veya diğer görüşleri reddetmek amacıyla yazdıkları küçük çaplı eserler için kullanılır. Bu yönüyle kişinin düşünce ve bakışını ifade etmesi bakımından “mezhep” kavramından farkı olarak mütalaa edilir.¹⁰

Erken dönem İslam düşünürleri, İslam Mezhepleri Tarihi’ni *Makâlât, İlmu’l-Makâlât* veya *İlmu Makâlâti’l-Fırak* olarak adlandırmaktadırlar. Aslında “makâlât”, Mezhepler Tarihi alandaki bir terim olarak bilinmekte ve alanın temel kaynakları arasında yer almaktadır.¹¹

Bir mezhebin teşekkülü veya dini ya da toplumsal hareketlerin kurumsallaşması, belirli aşamalardan ve uzun süreçlerden sonra gerçekleşmektedir. Hiçbir dini ve sosyal hareket, kısa bir zaman diliminde ortaya çıkmaz. Her mezhebin kendine özgü bir doğuş

⁶ Bekir Topaloğlu, “Fırka”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1996), 13/35.

⁷ Halîl b. Ahmed, *Kitâbu’l-‘ayn*, 3/230, 231; Zemahşerî, *Esâsu’l-belâga*, 2/257; Râzî, *Muhtârû’s-sihâh*, 1/306.

⁸ Cürcânî, *Ta’rifât*, 231.

⁹ Zemahşerî, *Esâsu’l-belâga*, 2/111; Râzî, *Muhtârû’s-sihâh*, 1/262.

¹⁰ Ebû Hilâl el-Askerî, *Mu’cemu’l-furûki’l-lugaviyye*, thk. . Beytullâh Beyât (Kum: Müessesetü’n-Neşri’l-İslâmî, 1412), 506, 507.

¹¹ Abdülkâhir el-Bâğdadî, *el-Fark Beyne’l-Fırak*, çev. Ethem Ruhi Fırlı (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 1991), 13.

zamanı ve oluşum süreci vardır. Bu süreçler, dini düşüncenin şekillenmesi, toplumsal kabul görmesi ve kurumsal yapıya kavuşması gibi aşamaları kapsamaktadır. İslam tarihi boyunca mezheplerin ortaya çıkışı da bazı dini, tarihi ve sosyal koşulların bir sonucu olduğu varsayılmaktadır. Mezheplerin ortaya çıkış ve gelişimini yakından ilgilendiren bu süreçlerin ele alınması, mezheplerin gelişimini ve dini düşüncenin tekâmülünü anlamak açısından büyük önem arz etmektedir.¹²

Mezheplerin oluşum süreci açısından Hz. Peygamber'in hayatta olduğu dönemde Müslümanların özellikle dini konularda bir ayrışım içinde olmadıkları bilinmektedir. Çünkü Hz. Peygamber'in varlığı, ihtilaflara neden olabilecek pek çok sorunun cevaplanmasını ve sorunların çözülmesini sağlamıştır. Hz. Peygamber'in dini otoritesi, herhangi bir konuda yaptığı açıklamalarla tartışmaları sonlandırmaktaydı. Hz. Peygamber'in vefatı sonrasında Müslümanlar arasında çeşitli görüş ayrılıkları ortaya çıktı. İslam tarihinde, Hz. Muhammed'in hastalığı ve vefatı döneminde ortaya çıkan tartışmalar, sonraki dönemde ortaya çıkacak ihtilafların ilk göstergesi olarak kabul edilebilir.¹³

Hz. Peygamber'in vefatını müteakiben, Müslümanlar arasında özellikle liderlik konusundaki ihtilaflar belirgin bir hale geldi ve bu durum, İslam mezheplerinin oluşum sürecini etkiledi. Daha sonraki süreçlerde, dini ve siyasi etkenler, çeşitli mezheplerin ortaya çıkmasına zemin hazırladı. Hz. Peygamber'in vefatıyla birlikte, ihtilaflar daha çok Müslüman topluluğun dini ve siyasi liderliğini kimin üstleneceği konusunda yoğunlaştı.¹⁴

Bu süreçte ortaya çıkan diğer bazı ihtilaflar, icthadî ihtilaflar olarak tanımlanmaktadır. Bu gibi ihtilaflar İslam'ın temel hükümlerinin anlaşılması ve uygulanması konusunda farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden oldu. Bu tür ihtilaflar esas itibariyle, Müslümanlar arasında, Kur'an ile Sünnet'in yorumlanması ve uygulanması gibi şer'î görevlerin yerine getirilmesi ve dinin muhafaza edilmesiyle ilgili kaygılardan kaynaklanmaktadır. Düşünürlerin bu yorumları İslam hukukunun çeşitli meselelerinde farklı hükümlerin ortaya çıkmasına yol açtı. Neticede, İslam toplumunda çeşitli dini ve siyasi gruplar (fırkalar) ortaya çıktı ve bu gruplar kendi görüşlerini gerek Kur'an ile sünnet ve gerekse akıl yürütme yoluyla temellendirmeye ve savunmaya çalıştılar.¹⁵ Bu minvalde özellikle hilafet makamının kimin tarafından doldurulması

¹² Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş*, 24.

¹³ Abdullatif Harputî, *İslam Mezhepleri ve Kelâm* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2012), 92.

¹⁴ Bağdadî, *el-Fark Beyne'l-Fırak*, 25.

¹⁵ Ethem Ruhi Fıçlalı, *Çağımızda İtikadî İslâm Mezhepleri* (Ankara: Selçuk Yayınları, 1980), 15.

gerektiği tartışmaları, Müslüman toplumu derinden etkiledi ve ayrışmalara zemin hazırladı. Bu ayrışmalar, aynı zamanda İslam toplumunun sosyal ve kültürel yapısını da şekillendirdi. Bunun yanı sıra farklı bölgelerde yaşayan Müslümanların, yerel gelenekler ve kültürel etkileşimlerle harmanlanan dini anlayışları, mezhepsel farklılıkların oluşumunda önemli bir rol oynadı. Bu bağlamda, ihtilafların incelenmesi mezheplerin doğuş sürecinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır.¹⁶

Söz konusu ihtilafların ilki, Hz. Peygamberin hastalığı sırasında ortaya çıktı. Buhârî'nin (ö. 68/687-88) Abdullah b. Abbâs'tan aktardığına göre Hz. Peygamber, vefatına neden olan hastalığının arttığı bir dönemde, vasiyetini yazmak üzere kalem ve kâğıt ister. Hz. Ömer hastalığının ızdırabını gerekçe göstererek bu talebin yerine getirilmesine mâni olur. Bunun üzerine tartışma büyür, Hz. Peygamber, huzurunda bulunanların dışarı çıkmalarını ister.¹⁷ Bu olay İslam tarihinde "Kırtas Hadisesi" olarak bilinir ve mezheplerin ortaya çıkmasında temel nedenlerden biri olarak kabul edilir.¹⁸

Daha sonra ortaya çıkan diğer ihtilaflardan biri de Hz. Peygamber'in Suriye bölgesine gönderilmek üzere hazırladığı, içinde Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer gibi önde gelen sahabenin de yer aldığı orduya, Üsâme b. Zeyd'i (ö. 54/674) komutan olarak atamasıdır. Bu esnada Hz. Peygamber'in hastalığı arttı. Üsâme, Medine dışında Cürf denilen bölgede orduyu toplamaya başladı. Ancak bazıları, içinde seçkin sahabenin olduğu orduya, azatlı bir kölenin genç ve tecrübesiz olarak gördükleri oğlunun komutan seçilmesini eleştirdi. Hastalığına rağmen Hz. Peygamber mescide gelerek bu endişelerinin yersiz olduğunu bildirdi. Bir kısım sahabe Hz. Peygamber'in hastalığının gerekçe göstererek ordunun beklemesi gerektiğini savundu.¹⁹

Hz. Peygamberin vefat haberinin alınması üzerine başka bir ihtilaf ortaya çıktı. Bu ihtilafın mahiyeti ise Hz. Peygamberin ölüp ölmediği hakkındadır. Bu çerçevede bazıları onun ölmediğini, Yüce Allah'ın onu Hz. İsa gibi göğe yükselttiğini ileri sürdü.²⁰ Ancak Hz. Ebu Bekir onlara: "*Muhammed, ancak bir peygamberdir. O'ndan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Eğer ölür veya öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize)*

¹⁶ Bağdadî, *el-Fark Beyne'l-Fırak*, 15.

¹⁷ Şaban Öz, "Kırtas Hadisesi ve İlgili Rivayetlerin Tenkîdi –İbn Sa'd Özeline-", *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 2/3 (29 Ağustos 2024), 275-286.

¹⁸ Ebü'l-Feth Tâcüddîn (Lisânüddîn) Muhammed b. Abdülkerim eş-Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, çev. Mustafa Öz (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2015), 18; Ya'kûb bin Abdüllatîf, *İslâm Mezhepleri ve Kelâmı*, ed. Halil İbrahim Bulut vd. (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019), 97; Fığlalı, *Çağımızda İtikâdî İslâm Mezhepleri*, 22.

¹⁹ Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, 18; Ya'kûb bin Abdüllatîf, *İslâm Mezhepleri ve Kelâmı*, 97, 98.

²⁰ Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, 18.

mi döneceksiniz? Kim böyle geri dönerse, Allah'a asla zarar veremeyecektir. Allah şükredenleri ödüllendirecektir."²¹ ayetini okuyunca, hepsi Hz. Peygamberin ölümüne inandı ve bu ihtilaf sona erdi. Ayrıca Hz. Ebu Bekir'in "Kim Muhammed'e tapıyorsa, Muhammed ölmüştür; kim Muhammed'in Rabbine tapıyorsa, şüphesiz O, Hayy'dır, ölmez."²² şeklindeki sözleri aynı endişeleri bastırmaya matuf bir beyandır.

Hz. Peygamber'in vefatının ardından ihtilaflar ortaya çıkmaya devam etti. Bu ihtilaflardan biri de Hz. Peygamberin defin konusu hakkındaydı ve Müslümanlar arasında anlaşmazlıklar çıkmasına sebebiyet verdi.²³ Vuku bulan tartışmaların ardından "Peygamberler öldükleri yere gömülürler" hadisi üzerine Hz. Peygamber, Medine'de Hz. Aişe'nin odasına defnedildi.²⁴

Diğer bir tartışma ise Hz. Peygamberin vefatından sonra devlet başkanlığı yani imamet hakkında vuku buldu. Şehristânî bu ihtilafı, ümmet arasında yaşanan en büyük ihtilaf olarak nitelendirir.²⁵ Müslümanlar, Halifenin kim olacağı konusunda hararetli tartışmışlara tanık oldular. Buna bağlı olarak Ensar; Sa'd b. Ubade el-Hazreci'ye (ö. 14/635) biat etme hususunda mutabık kalırken, bazıları, "İmamet yalnızca Kureyş'ten olur" iddiasında bulunarak, bu konuda bazı rivâyetler irad ettiler. Ensar, Hz. Peygamberin "İmamlar Kureyş'tendir"²⁶ hadisini duyduktan sonra Kureyşliler ile uzlaştılar. Hz. Ömer'in Hz. Ebubekir'e biat etmesiyle de diğer Müslümanlar da Hz. Ebubekir'e biat ettiler. Aynı şekilde Hz. Peygamber'in cenaze işleri bittikten sonra Hz. Ali de Hz. Ebubekir'e biat etti. İmamet sorunu en azından o zaman için son buldu. Fakat daha sonraki süreçlerde giderek alevlenen imâmet sorunu günümüze kadar varlığını sürdürdü.²⁷

²¹ Âl-i-İmrân 3/144.

²² Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, 18; Bağdadî, *el-Fark Beyne'l-Fırak*, 15; Neşet Çağatay- İbrahim Ağâh Çubukçu, *İslam Mezhepleri Tarihi* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1976), 3; Hasan Gümüşoğlu, *İslam Mezhepleri Tarihi* (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2009), 14.

²³ Ya'kûb bin Abdüllatif, *İslâm Mezhepleri ve Kelâmı*, 61; Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, 20.

²⁴ Bağdadî, *el-Fark Beyne'l-Fırak*, 16; Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, 20.

²⁵ Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, 20; Hasan b. Mûsâ en-Nevbahtî, *Fıraku's-Şia*, çev. Hasan Onat vd. (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004), 55.

²⁶ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî, *Muslim*, çev. Mehmet Sofuoğlu (İstanbul: İrfan Yayınevi, 2014), 7; Ali Bakkal, "Ebû Bekir'in Halife Seçilmesinde 'İmamlar Kureyş'tendir' Hadîsinin Rolü Üzerine", *İstem* 6 (01 Aralık 2005), 87-103; İsrail Balcı, "'İmamlar/Halifeler Kureyş'tendir' İddiasının Kritiği", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (28 Kasım 2016), 5-31.

²⁷ Bağdadî, *el-Fark Beyne'l-Fırak*, 16; Fığlalı, *Çağımızda İtikâdî İslâm Mezhepleri*, 24; Emily Hawley, "Sünni ve Şii İslam: Modern Çatışmanın Tarihsel Bağlamı", çev. Ramazan Tarık, *Bitlis İslamiyat Dergisi* 1/1 (21 Haziran 2019), 74.

Hiz. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkan bir diğerk ihtilaf, Hiz. Peygamber'in mirası ve Fedek arazisi²⁸ konusunda oldu. Kaynaklarda yer alan bilgiye göre Hiz. Peygamberin vefatının ardından Hiz. Fatıma, babasının mirasını ve arazilerin mülkiyetini talep etti. Ancak, Hiz. Ebubekir, peygamberlerin miras bırakmadıklarını bildiren hadisi²⁹ gerekçe göstererek bu talebe karşı çıktı. Bunun üzerine Hiz. Fatıma miras hakkından vazgeçti.³⁰

Hiz. Ebubekir döneminde tarihte "ridde hareketleri" olarak bilinen, zekât vermeyenlerle ilgili anlaşmazlıklar ortaya çıktı. Bu bağlamda zekâtlarını kendi beldelerindeki fakirlere vermek isteyen veya merkeze zekâtlarını göndermek istemeyenlerle savaşıp savaşılmaması konusunda ihtilaflar yaşandı. Zekât vermeyi reddeden bu kabilelerle savaşılmaması gerekliliği konusunda Hiz. Ebubekir'in görüşü kabul görüldü. Yapılan savaş neticesinde bu isyan hareketi başarıyla kontrol altına alındı. Hiz. Ebubekir iki yıl süren hilafetinden sonra rahatsızlanmış ve sahabenin önde gelen simalarıyla yaptığı istişare sonucunda Hiz. Ömer halifelige tayin edildi. Hastalığının ağırlaşmasıyla, 13/634 yılında 63 yaşında vefat etti.³¹

Hiz. Ömer (ö. 23/644) hilafeti süresince, dış politikasında genişlemeci stratejiler izledi. İran, Suriye ve Mısır fethedildi ve İslam Devleti'nin sınırları genişledi. Hiz. Ömer, iç politikada kabilecilik etkisini azaltarak sosyal adaleti sağlamak ve İslam birliğini güçlendirmek için çalıştı. Yönetiminde adalet, dürüstlük ve kamu mallarının titizlikle yönetme ilkesini benimsedi. Liyakat esasına dayalı valilik atamaları ve idari yenilikler gerçekleştirdi. Bu dönemde İslam Devleti, siyasi, askeri ve idari anlamda büyük bir dönüşüm yaşadı.³² Muğire b. Şu'be'nin kölesi tarafından gerçekleştirilen suikast sonucunda ağır yaralanan Hiz. Ömer bu suikast sonucu vefat etti.

Hiz. Osman'ın hilafeti döneminin son yarısında Müslümanlar arasında bazı kesimlerce huzursuzluklar boy göstermeye başladı. Üst düzey atama yapılacak konularda ve istişare mekanizmasının oluşturulmasında kan bağıının öncelikli olarak dikkate alınması çeşitli kesimlerin sert eleştirilerine maruz kaldı. Muhelif gruplar, Hiz.

²⁸ Hüseyin Algül, "Fedek", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1995), 12/294.

²⁹ Nisâbü'rî, *Muslim*, 5/383.

³⁰ Bağdadî, *el-Fark Beyne'l-Fırak*, 16; Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, 20-22; Gümüšoğlu, *İslam Mezhepleri Tarihi*, 15, 16.

³¹ Bağdadî, *el-Fark Beyne'l-Fırak*, 16; Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, 22; Fığlalı, *Çağımızda İtikâdî İslâm Mezhepleri*, 30. Âdem Apak, *İslam Tarihi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018), 2/80.

³² Ahmet Akbulut, *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası* (Ankara: Otto Yayınları, 2020), 129-132; Apak, *İslam Tarihi*, 2/87-168.

Osman'dan, Hz. Ebubekir (ö.13/634) ve Hz. Ömer'in (ö. 23/644) devlet yönetimindeki metotlarını sergilemesini istediler.³³ O dönemde önde gelen sahabeler ile Hz. Osman'la durum değerlendirmesi için görüşmeler yaptı. Gergin olan hava yumuşatılmaya çalışıldı. Fakat bu çalışmalar olumlu netice vermeyince huzursuzluklar artarak devam etti. Bu olumsuz havanın ardından Müslümanları yıllarca etkileyecek zorlu bir döneme girildi.³⁴

Muhalif gruplar, Hz. Osman'ın yönetim anlayışından memnun olmadıklarını ileri sürerek Medine'ye gitti ve halifenin de içinde bulunduğu mekânı günlerce muhasara altına aldılar. Bu muhasara sonucunda Hz. Osman şehit edildi. Medine halkı Hz. Osman'ın şehadetinden sonra Hz. Ali'ye biat ettiler. Olayların cereyan ettiği sırada Hz. Aişe Mekke'deydi. Hz. Aişe, Hz. Osman'ın öldürülmesinin haksız bir tutum olduğunu söyledi ve bu hadiseye neden olan müsebbiplerin cezalandırılmasının gerekli olduğunu düşündü ve bu amaçla Basra'ya geldi. Hz. Aişe'nin bu tutumu onu Hz. Ali'yle karşı karşıya getirdi. Hicri 36/656 yılında Cemel Savaşı gerçekleşti ve savaş neticesinde çok sayıda sahabe hayatını kaybetti.

Hilafet makamına gelen Hz. Ali'nin ilk icraatları arasında bazı şehirlerin valilerini (Kûfe, Şam, Basra, Mısır, Yemen) değiştirme kararı oldu. Verilen bu karar Müslümanlar arasında var olan çekişmeyi farklı bir boyuta taşıdı. Şam'da vali olan Muaviye bu karara karşı çıktı ve gerekçe olarak Hz. Osman'ın şehit edilmesini gösterdi. Bu nedenle halifeye biatını gerçekleştirmedi. Tüm bu gerginlikler, Hz. Ali ve Muaviye arasında Sıffin savaşına (37/657) neden oldu. Müslümanlar arasında ayrılığa neden olan bu savaş sonucunda pek çok sahabe öldü.³⁵ Savaşa son veren taraflar, aralarında Kur'an'ı hakem kılma kararı verdi. Siyasi bir taktik olarak görülen "Hakem Olayı" farklı bir hüviyete büründü ve ayrılık hareketlerini alevlendirerek var olan ihtilaflara bir yenisini ekledi. Bunun sonucunda "Hâriciler" olarak isimlendirilen yeni bir muhalif grup ortaya çıktı. Bu grup, Müslümanlar arasındaki siyasi ayrılık hareketlerine dini bir kimlik kazandırdı. Haricîler, Hz. Ali'den ayrılarak yıllarca devam eden kargaşalarda rol üstlendi. Halifeliği boyunca kargaşaların varlığını ortadan kaldırmak ile mücadele eden Hz. Ali, 40/661 senesinin Ramazan ayında gerçekleştirilen bir suikast sonucu hayatını kaybetti.³⁶ Bu olay

³³ Ünal Kılıç, "Kûfelilerin Hz. Osman' a Muhalefet Etmelerinin Sebepleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/2 (15 Aralık 2002), 244.

³⁴ İbnu'l-Esir, İzzuddîn Ali b. Muhammed el-Cezerî, *el-Kâmil fî't-Târîh*, thk. Ömer Abdussellam Tedmirî, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Arabiyye, 1997), 2/522-548.

³⁵ Nasir ibn Muzahim Minkari, *Vak'atu Sıffin* (Kahire: Dar'ül-Cil, 1962), 1/162; Akbulut, *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası*, 192-199.

³⁶ Akbulut, *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası*, 206, 207.

Müslümanlar arasında devam eden ayrılık hareketlerine ivme kazandırdı. Hz. Ali'nin şehit edilmesiyle Kûfe ahalisi Hz. Hasan'a biat ederek, Hz. Ali'nin çabalarının devralınmasını talep etti. Halife, Muaviye ile olan çekişmelerden dolayı hilafet makamını Muaviye'ye bırakmak zorunda kaldı.³⁷ Emevî Dönemi'nin siyasi isimlerinden olan Mugîre b. Şu'be'nin (ö. 50/670) ortaya attığı Muaviye'ye biat etme fikri, Müslümanlar arasında uzun yıllar sürecektir problemlerin nüvelerinin atılmasına neden oldu.

Müslümanlar arasında yukarıda belirtilen olaylara benzer pek çok problem ortaya çıkmaya devam etti. Yaşanmış bu olaylardan sonra kitlelerin karizmatik şahsiyetler etrafında toplandığı yeni bir döneme girildi. Emevîlerin yönetimde kaldığı dönem boyunca birçok üzücü olaylar yaşandı ve vuku bulan bu hadiselerden dolayı Müslümanlar için itikadî ve siyasi ayrılıkların yaşanmasına zemin hazırladı.

1.2. Câ'ferîlik ve Tarihsel Gelişimi

İslam tarihinde mezheplerin ortaya çıkışı ve isimlendirilmesi, dini ve toplumsal gelişmelerin bir sonucu olarak şekillenir. Mezhepler, Müslümanlar arasında farklı dini yorumlar, uygulamalar ve siyasi olaylar neticesinde belirginleşip ve kendi kimliklerini oluşturur. Bu süreçte liderlerin ve âlimlerin etkisi büyüktür ve mezheplerin isimleri genellikle bu önemli şahsiyetlerden veya bölgesel özelliklerden türerler. Bu şekilde, İslam mezheplerinin isim alması, dini düşünce ve pratiklerin tarihsel gelişimi ve bu süreçteki önemli şahsiyetlerin katkılarını yansıtır.

Câ'ferî mezhebi de diğer mezhepler gibi isim alma konusunda, kurucusu ve öğretileri neticesinde isim almıştır. Câ'ferî mezhebi, Muhammed b. el-Bâkır b. Ali Zeynelâbidîn (ö. 94/712 veya 95/713) ve oğlu Ca'fer es-Sâdık'ın taraftarlarından oluşan bir fırkadır. Adını kurucusu olan İmam Câfer es-Sâdık'tan (ö. 148/765) alır.³⁸ Bu mezhep, İmam Câfer'in öğretileri ve yorumları etrafında şekillenir. İmam Câfer es-Sâdık,³⁹ İslam hukukunun ve teolojisinin gelişiminde önemli bir rol oynadı ve onun öğretileri, Câ'ferî

³⁷ İbnu'l-Esîr, İzzuddîn Alî b. Muhammed el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-Târih*, 3/5-8.

³⁸ Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, 26-28; Ethem Ruhi Fırlalı, *Günümüz İslam Mezhepleri* (İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2020), 285.

³⁹ Ethem Ruhi Fırlalı, "İsnâaşeriyye", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2001).

mezhebinin temelini oluşturur.⁴⁰ Bu öğretiler, İslam hukuku ve kelimada özgün yorum ve uygulamalara sahiptir.⁴¹

Câ'ferîlikte, "îmâmetin" iman esaslarından kabul edilmes nedeniyle "îmâmiyye" ve on iki imamı benimsemeleri sebebiyle "İsnâ-âşariyye" olarak da adlandırılır. Günümüzde en fazla mensuba sahip olan bu mezhep, özellikle İran'da yoğun olarak yaşayan Şîîler arasında yaygındır. Şîîlik denildiğinde, günümüzde ilk akla gelen mezhep, İmâmiyye yani Câ'ferîliktir.⁴² İmamiyye, Şîîlik içindeki diğer kollarla birlikte ele alındığında, İslam tarihinde önemli bir yere sahiptir. İmâmiyye'nin temel inancı, Hz. Ali ve soyundan gelen on iki imamın meşru, dini ve siyasi liderler olduğu esasına dayanır. Bu liderliğin, Allah tarafından nas ile belirlendiği, Hz. Peygamber tarafından ümmete tebliğ edildiği kabul edilir. Bu inanç sistemi, Câ'ferî mezhebinin teolojik ve hukuki yapısını şekillendirir.⁴³ Câ'ferî mezhebi, Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ali (ö. 40/661) ve Hz. Fatıma'nın soyundan gelenlere ve daha sonra Hz. Hüseyin'in (ö. 61/680)) soyunadayan, devlet yönetiminde meşru imam olarak kabul edilen on iki imama inanmayı esas alır.⁴⁴ Gölpınarlı kitabında bu konuya şöyle değinir:

"Câ'ferîler, On İki İmam'a inanmakta ve Kur'an-ı Kerim ile Rasulullah'ın soyundan gelen Ehl-i Beyt mensubu bu On İki Masum İmam'ın yorumlarını kabul etmektedir. Sünnet kaynaklarında, bu imamlar tarafından rivayet edilen ve doğruluğu tasdik edilen hadisler önemli yer tutar. Bu mezhep, İmametini Allah tarafından nas ile belirlendiği ve Resûlullah tarafından ümmete tebliğ edildiğine inandığı için "İmamiyye" olarak adlandırılır. Mezhebin ana akımı, beşinci İmam Muhammed el-Bakır ve bilhassa altıncı İmam Cafer es-Sadık döneminde gelişmiştir. Bu sebeple, Ehl-i Beyt'e bağlı olanlar ve İmam Cafer'e tabi olanlar "Câ'ferîyye veya Câ'ferîler" olarak bilinir. Şia terimi, genel anlamda Ehl-i Beyt yolunu takip edenler için kullanılırken, bu yolu izleyenlere 'Şîî' denir."⁴⁵

⁴⁰ Ebü'l-Hasan el-Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn*, çev. Ömer Aydın - Mehmet Dalkılıç (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019), 60; Fırlalı, *Çağımızda İtikadî İslâm Mezhepleri*, 315.

⁴¹ Hayrettin Karaman, "Câ'ferîyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1993), 7/4, 5.

⁴² Hayreddin Karaman, "Ca'feriyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/7/4, 5; Neşet Çağatay, *İslâm Tarihi* (Ankara, 1993), 431; Gümüşoğlu, *İslâm Mezhepleri Tarihi*, 203.

⁴³ Ethem Ruhi Fırlalı, *Çağımızda İtikadî İslâm Mezhepleri* (İstanbul: Birleşik Yayınları, 1999), 88.

⁴⁴ Fırlalı, *Çağımızda İtikadî İslâm Mezhepleri*, 140.

⁴⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, *Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri ve Şiilik* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2016), 209.

Şîa'nın İmâmiyye, Zeydiyye, İsmâiliyye, İsnâ 'Aşeriyye ve Câ'feriyye kolları tarafından temsil edildiği kabul edilmektedir. Bu nedenle, "Şîa" terimi genellikle İmâmiyye, İsnâ 'Aşeriyye, İsmâiliyye, Zeydiyye ve Ca'ferî'feriyye'yi ifade eder ve "Şîî" dendiğinde bu mezhebin mensupları kastedilir. Türkiye'de yaşayan Câ'ferîler, İmamîyye ve İsnâ Aşeriyye inancına sahiptir.

Şîa'nın diğer mezheplerinden olan İsmâiliye ve Zeydiyye mezhepleri yayıldıkları coğrafyalarda yok denecek kadar azdır fakat Câ'ferî mezhebinin teşekkül ettiği dönemde, Ehl-i Beyt'e karşı olumsuz tutumların ortaya çıkmamış olmasından dolayı Câ'ferî Mezhebi diğer iki Şîî fırkalarına oranla daha geniş bir coğrafyaya yayılma alanı bulmuştur. İran başta olmak üzere, Azerbaycan, Irak, Bahreyn, Lübnan gibi ülkelerde müntesibi bulunmaktadır.⁴⁶ Bütün bu sebeplerden dolayı da günümüzde Şîa denince aklımıza Câ'feriyye mezhebi gelir. Ancak tarihsel olarak Şîa, yalnızca Câ'feriyye ile sınırlı değildir; Zeydiyye, İsmâiliyye gibi başka kollar da vardır. Fakat günümüz söyleminde "Şîa" dendiğinde neredeyse otomatik olarak Câ'feriyye kastedilir.⁴⁷

1.3. Câ'ferîliğin İnanç Esasları

Şîî âlimler Câ'feriyye mezhebini, beş temel başlık altında topladıkları inanç esaslarını şu şekilde sıralamaktadırlar: Tevhid, Adalet, Nübüvvet, İmamet, Mead.⁴⁸ Bu başlık altında Şîa'nın bu esasları ele alınacaktır. Câ'feriyye mezhebini imamet dışındaki inanç esaslarından olan tevhid, adalet, nübüvvet⁴⁹ ve mead konusundaki görüşler Mu'tezilenin inanç esasları ile benzerlik göstermektedir.⁵⁰

Tevhîd: Tevhid, sözlük anlamı olarak "bir kılmak" anlamına gelmektedir.⁵¹ Tevhîd inancının ve bu inancın yapılandırılmış sistematığının, dinin en temel ilkesi olarak kabul edildiği görülmektedir. İslam tarihçilerinin üzerinde çokça durduğu konuların başında "tevhîd" kavramı gelmektedir. Bu kavram, Allah'ı bir ve tek kılma esasına dayanır.⁵² Bu mana itibarıyla Câ'ferî inanç sisteminin temelini tevhîd düşüncesi oluşturur.

⁴⁶ İlyas Üzümlü, *İnanç Esasları Bakımından Türkiye'de Ca'ferilik* (İstanbul, 1993), 75-80.

⁴⁷ Ebû Ca'fer İshâk el-Küleyni, *el-Kâfi* (Beyrut: Menşurâtü'l-Fecr, 2007), 1/51-53.

⁴⁸ Nevbahtî, *Kitâbu'l Makâlât ve'l-Fırak/Fıraku's-Şîa*, 63.

⁴⁹ Kâdî Abdülcebbar, *Tesbîtü Delâilü'n-Nübüvve*, çev. Mehmet Şerif Eroğlu - Ömer Aydın (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017), 88-448.

⁵⁰ Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu Usûli'l-Hamse*, çev. İlyas Çelebi (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı Yayınları, 2013), 50 vd.

⁵¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 3/450.

⁵² İsmail Karagöz - v.d., *Dinî Kavramlar Sözlüğü* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2010), 660.

Çünkü Allah'ın varlığını ve sıfatlarını tanımak ancak tevhîdi bilmekle mümkündür. Bu nedenle tevhîd kavramı, Câ'ferî mezhebi için büyük bir öneme sahiptir.⁵³

Adalet: Adalet kelimesi, Arapça'da "adl" kökünden türer.⁵⁴ Sözlükte "doğru olmak, eşit olmak, doğru hüküm vermek" anlamındadır. Câ'ferî Mezhebinin inanç esaslarından biri de adalettir. Bu mezhepte Allah'ın her zaman adil olduğu ve asla zulmetmediği kabul edilir. Câ'ferî adalet anlayışına göre Allah'ın insanları kendi iradelerinde hür bırakır, bundan dolayı da insan yaptığı fiillerden sorumludur. Bu yönüyle Ca'ferîlik, adalet anlayışında Mutezilenin görüşüne paralel bir görüş benimsemiştir.⁵⁵ İnsandaki özgür irade ve kendi fiillerinden sorumluluğu birleşerek genel bir adalet anlayışı oluşturur. Adalet, Câ'ferî mezhebi için sadece yaratıcının bir sıfatı değil aynı zamanda toplumsal hayattaki düzenin, kişisel sorumlulukların temel dayanağıdır.⁵⁶

Nübüvvet: Nübüvvet, "Allah ile akıl sahibi kulları arasında dünya ve ahiret hayatlarıyla ilgili ihtiyaçlarının giderilmesi için yapılan elçilik görevi"⁵⁷ şeklinde tarif edilir. Peygamber, vahiy aracılığıyla Allah'tan almış olduğu mesajları insanlara ulaştırması için kulları arasından seçmiş olduğu yüksek vasıflı kimselerdir.⁵⁸ Bu elçilerin yapmış olduğu vazifeye de nübüvvet denir. Câ'ferîlerde nübüvvet, daha çok bir gerekliliktir, Yani Allah'ın vacip bir lütfudur.⁵⁹

İmâmet: "İmâm" kelimesi sözlükte "öne geçen, takip edilen, sevk ve idare eden, örnek alınan kimse" anlamına gelir.⁶⁰ "İmâm" sözcüğünden türetilmiş "imâmet" kavramı, nübüvvetin bir devamı olarak görüldüğünden Câ'ferîler için vacip bir kurumdur. İmâmet, seçimle değil bizzat Hz. Peygamberin tayin etmesi ile olur.⁶¹ Bundan dolayı İmâmet Hz. Ali ve onun soyundan gelenlerle devam eder. İmâmlar da peygamberler gibi masumdur ve peygamberler gibi ismet sıfatı vardır.⁶² İmâmın liderliği, dini ve dünyevi açıdan

⁵³ Nevbahtî, *Kitâbu'l Makâlât ve'l-Fırak/Fıraku's-Şia*, 56.

⁵⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l- Arab*, 1/27; Cürcânî, *Ta'rîfât*, 151.

⁵⁵ Ebû Ca'fer et-Tûsî, *el-İktisâd fî mâ yete'allâku bi'l-i-tikâd* (Necef, 1979), 84.

⁵⁶ Nevbahtî, *Kitâbu'l Makâlât ve'l-Fırak/Fıraku's-Şia*, 56; Soner Ataibîş, *Caferiliğin İnanç-İbadet Esasları ve Türkiye'de Caferiler* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 7.

⁵⁷ İsfahânî, *Müfredât*, 1031.

⁵⁸ Nevbahtî, *Kitâbu'l Makâlât ve'l-Fırak/Fıraku's-Şia*, 56; Yusuf Şevki Yavuz, "Nübüvvet", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2007), 33/286.

⁵⁹ Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu Usûli'l-Hamse*, çev. İlyas Çelebi (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı Yayınları, 2013), 50 vd.

⁶⁰ İbn Manzûr, *Lisânü'l- Arab*, 12/26; Ezherî, *Tehzîbu'l-Luga*, 15/458.

⁶¹ Eş'arî, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn*, 88.

⁶² Emrullah Fatîş, "Şia'nın İmametle Şekillenen İnanç Esasları", *Bilimname Düşünce Platformu Dergisi* 23 (2013), 92.

peygamberin yetkileri gibidir. Ancak onlar peygamberler gibi vahiy almazlar fakat Allah tarafından, ilham yoluyla gerekli bilgi onlara öğretilir.⁶³ Bu nedenle dini hükümleri te'vil edebilirler ve dinde yeni hükümler koyabilirler.⁶⁴

Peygambere nasıl itaat ediliyorsa imâma da aynı şekilde itaat edilmelidir ve imâma isyan, Allah'a isyan ile eş değer tutulmaktadır. İmâm Mehdi, gaybette olduğu için onunla iletişimi Sefir ve Nâib adlı kişiler sağlamaktadır. Allah'ın izin verdiği bir zamanda zuhur edecektir.

Mead: İnanç esaslarının beşincisi olan” mead” kelimesi “dönülecek yer, dönülecek zaman” anlamına gelmektedir.⁶⁵ Câ'ferîler'de ise kulların yaşamlarının son bulmasından sonra tekrar dirilip dünyadaki yaptıklarının hesabının sorulması ve yaptığı amellerin karşılığında cennet veya cehenneme olarak verilmesi anlamına gelmektedir. Ahiret hayatı, ba's, mizan, cennet-cehennem gibi unsurlar nasslarda geçtiği biçimde kabul edilir. İmamlar da şefaathakına sahiptir.⁶⁶

Mezhebin usulü dininden olmadığı halde, İmâmiyye mezhebi tarafından kabul edilen bed'a, rec'at ve takiyye gibi itikadî esaslar da vardır. Bunlar, Câ'ferîyye mezhebini, Ehl-i sünnet mezheplerinden ayıran hususlardır.⁶⁷

Bedâ: “Bedâ” kavramı “gizlenmiş bir şeyin sonradan ortaya çıkması” anlamına gelir.⁶⁸ İnsanın bir konuda ilim ve zannı olmadığı halde sahip olduğu bilgilere ulaştıktan sonra, bu bilgilerin değişmesi olarak tarif edilir.⁶⁹ Bedâ fikrini ilk kez Muhtâr es-Sekafî (ö. 67/687) tarafından dile getirildiği ifade edilmektedir. Muhtâr, bir savaş öncesi askerlerine Allah'ın onları zafere ulaştıracağını söylemiş, bu zafer gerçekleştiğinde, “Allah'tan aldığım bilgiyle işin böyle olacağını size bildirmemiş miydim?” diyerek sözünü teyit eder. Ancak Mus'ab b. Zübeyr'in (ö. 72/691) ordusuyla karşılaştığı savaşta yenilgiye uğradığında “Allah bana zafer vaat etmişti fakat daha sonra kendisine bu

⁶³ İbnü'l-Mutahhar el-Hillî, *Keşfü'l-murâd fi şerhi Tecrîdi'l-i'tikâd* (Kum: Mektebetü'l-Mustafavî, ts.), 288-313.

⁶⁴ Mustafa Öz - Avni İlhan, “İmâmet”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2000), 22/103-105; Nevbahtî, *Kitâbu'l Makâlât ve'l-Fırak/Fıraku's-Şia*, 56; Metin Bozan, “Marife Dini Araştırmalar Dergisi, İmamet Nazariyesinin Ca'ferî Fıkıhı Üzerindeki Tesirleri” (Erişim 19 Aralık 2024), 50.

⁶⁵ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 3/317.

⁶⁶ Nevbahtî, *Kitâbu'l Makâlât ve'l-Fırak/Fıraku's-Şia*, 56; İlyas Üzümlü, *İnanç Esasları Açısından Türkiye'de Ca'ferîlik* (İstanbul, Doktora Tezi, 1993), 245.

⁶⁷ Ethem Ruhi Fırlıklı, *İmamiyye Şiası* (Ankara: Selçuk Yayınları, 1984), 221.

⁶⁸ Nevbahtî, *Kitâbu'l Makâlât ve'l-Fırak/Fıraku's-Şia*, 56.

⁶⁹ Nevbahtî, *Kitâbu'l Makâlât ve'l-Fırak/Fıraku's-Şia*, 56; Ali Albayrak, *Caferilerde Dini ve Sosyal Hayat (Ankara Keçiören Örneği)* (Ankara, Doktora Tezi, 2006), 117.

değişik durum zahir oldu (Bedâ lehû)” sözüyle Allah’ın ilim ve iradesinde değişiklik olduğunu ima etmiştir.⁷⁰ Bu görüş, Kur’an-ı Kerim’de geçen, “*Allah dilediğini siler, dilediğini sabit kılar*”⁷¹ ayetine dayandırılır. Muhtâr’dan sonra bedâ fikri Ca’fer es-Sâdık’ın oğlu İsmail’in imam olacağına dair iddialarla tekrar gündeme gelir. İsmail’in, babasından önce vefat etmesi, Ca’fer es-Sâdık’ın bu durumu bedâ ile açıklamasına neden oldu.⁷² Bu bağlamda, Bedâ kavramı, ilahi iradenin değişebilirliği üzerine bir yorum olarak kullanılır ve çalışmamıza konu olan mezhep düşüncesinde önemli bir yere sahiptir.⁷³

Rec‘at: Rec‘at kelime anlamı itibariyle “dönmek, dönüş, geri gelmek” anlamına gelmektedir.⁷⁴ Şîî inancında gaybette bulunan imamın kıyametin kopmasından önce yeniden dünyaya dönmesi esasına dayanır. Şîa’daki bu inanç, “Beklenen Mehdi” olarak anılan Muhammed el-Mehdi b. el- Hasan’ın Şîa iktidarını sağlamak amacıyla tekrar geri dönmesi düşüncesine dayanır. Bu fikri ilk olarak ortaya atan kişinin Abdullah b. Sebe olduğu kaynaklarda belirtilir. İbn Sebe, Hz. Ali’nin şehit edilmesinden dolayı bu fikri ortaya atar. Hz. Ali’nin yaşadığı bu durumu Hz. İsa’ya benzetir ve Hz. Ali’nin gerçekte ölmediğini, tekrar dünyaya gelip düşmanlarından intikam alacağını ve yeryüzünü adaletle yöneteceği fikrini savunur.⁷⁵

Takiyye: Takiyye, lügatte “bir kimseyi tehlikeden korumak” manasındaki “vikâye” (vikaye) kökünden türetilmiştir. Türetilen bu sözcük “kendini korumak, sakınmak” anlamına gelir.⁷⁶ İstilahı mana da ise kişinin tehlike durumlarında kendisine zor kullanılması nedeniyle canını, malını ve asıl inancını gizlemesi durumu olarak bilinmektedir.⁷⁷ Çalışmamıza konu olan mezhep, bu görüşünü Kur’an’da geçen “*Müminler, müminleri bırakıp da dost edinmesin. Kim bunu yaparsa, artık onun Allah nezdinde hiçbir değeri yoktur. Ancak kâfirlerden gelebilecek bir tehlikeden sakınmanız başkadır*”⁷⁸ ayetine dayandırır. Câ‘ferîyye mezhebinde, muhaliflerin baskısından korunmak ve isyan etmeye uygun bir ortam oluşana dek toplumun ve yönetimlerin dikkatini çekmemek amacıyla takiyye yöntemine başvurulur. Bu tür takiyye

⁷⁰ Fığlalı, *Çağımızda İtikadî İslam Mezhepleri*, 223.

⁷¹ Ra’d 13/39.

⁷² Avni İlhan, “Bed’a”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992); Mehmet Atalan, *Şiiliğin Farklılaşma Sürecinde Ca’fer es-Sadık’ın Yeri* (Ankara, 2005).

⁷³ Eş‘arî, *Makâlâtü’l-İslâmiyyîn*, 86; “TDV İslâm Ansiklopedisi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 04 Aralık 2024), 5/290.

⁷⁴ İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, 8/114.

⁷⁵ Bağdadî, *el-Fark Beyne’l-Fırak*, 233, 234.

⁷⁶ İbn Manzûr, *Lisâ’nül Arab*, t.y. 15/405; Mütercim Âsım Efendi, *Kâmûsul- muhît*, 6/6038.

⁷⁷ Karagöz - v.d., *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, 630.

⁷⁸ Âl-i İmrân 3/28

uygulamaları, ilk dönemlerden itibaren görülür. Resûlullah'ın vefatının ardından, ilk üç halifenin hilafeti döneminde, asıl hak sahibi olan Hz. Ali'nin sessiz kalması, bir takıyye örneği olarak kabul edilmektedir. Câ'feriyye mezhebinde önemli bir yere sahiptir.⁷⁹

Câ'ferîlik mezhebinin, tarihsel kökenleri, inanç esasları ve dini ritüelleri ile İslam dünyasında özel bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Mezhebin, günümüzde de devam eden canlı geleneği ve toplumsal etkisi, İmam Cafer es-Sadık'ın öğretileri doğrultusunda şekillenir. Câ'ferîlik, dini kimlik ve inanç yapılarını koruyarak, gelecek nesillere aktarma konusunda önemli bir rol oynamaya devam etmektedir.

1.4. Türkiye Câ'ferîlerinin Mevcut Durumu

Türkiye, kadim tarihiyle pek çok medeniyete ev sahipliği yapmakla birlikte, coğrafi olarak da farklı ülkelerle komşu olan kozmopolit bir ülke konumundadır. Bu yapısıyla siyasi, sosyal, dini, etnik vb. farklı yapıları bünyesinde barındırır. Ülkenin dini yapısı ele alındığında çoğunluğu Ehl-i sünnet olmakla birlikte ülkenin farklı bölgelerine dağılmış, Câ'ferî mezhebine mensup bir kesim de varlığını sürdürmektedir.

1.4.1. Yerleşim Alanları ve Nüfusları

Mezhep mensuplarının Anadolu'ya geliş serüvenleri Erdebil Tekkesinin varlığıyla başladığı varsayılır. Erdebil Tekkesi, başlangıçta Sünnî bir İslam anlayışına sahipken, Hoca Ali dönemi ile birlikte Şîîliğe eğilimi oldu ve Şah İsmail döneminde (1501-1524) bu eğilim zirveye ulaştı. Safeviyye Tarikatı'nın liderleri, Azerbaycan ve Anadolu'daki göçebe Türkmen topluluklarının sempatisini kazanarak destekçi toplamayı başardı. 15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyılın başlarında, Safevîler tarafından yapılan mezhebi yayma çalışmaları sonucunda Anadolu'da Şîîlik ve Câ'ferîlik unsurları belirgin hale geldi. Sözlü ve yazılı yollarla yürütülen faaliyetlerde, “dâî” ve “halife” unvanlarına sahip Şîîler önemli roller oynadı. Anadolu'da Orta, Doğu ve Güney bölgeleri ile Rumeli'de yoğun faaliyet gösterdiler. Bu faaliyetler sonrası Anadolu, Câ'ferîlik mezhebi ile tanışmış oldu.⁸⁰

Anadolu'da Câ'ferîliğin mezhebi kimlik kazanması ve toplumsal yapı olarak görünür hale gelmesi ise 20. yüzyıl başlarında komşu devletlerden gerçekleşen göçler neticesinde oldu. Günümüzde Türkiye'de, özellikle Iğdır, Kars ve Ardahan bölgelerinde

⁷⁹ Mustafa Öz, “Takıyye”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010), 39/453.

⁸⁰ Şaban Banaz, “Ca'ferîliğin Anadolu'ya Girişi”, *Akademik Sosyal Araştırmalar* II/1 (2024), 70, 71.

yaşayan Azerî Câ'ferîlerin büyük çoğunluğu, Kafkaslar, İran ve Ermenistan'dan göç edenlerden oluşmaktadır. Bu göçler, genellikle Kuzey Azerbaycan'dan gelen küçük ailelerle başlayıp, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı, 1917 Bolşevik Devrimi, 1920 Azerbaycan'ın Rus işgali ve II. Dünya Savaşı sonrası devam etmiştir. İlk olarak Kars, Arpaçay, Iğdır ve Tuzluca bölgelerine yerleştiler. Daha sonraki dönemlerde Türkiye'nin diğer bölgelerine göç ettiler. Bu bağlamda Türkiye'deki Azerî-Câ'ferîlerden Kars bölgesinde yaşamlarını devam ettirenlerin büyük bir bölümü 1918-1925 yılları arasında yapılan nüfus mübadelelerinin akabinde Ermenistan'dan gelen Câ'ferîler'dir.⁸¹ Kars bölgesine göçler olmadan önce Iğdır ve Iğdır'a bağlı Tuzluca ilçesi ve Taşlıçay bölgelerinde, Osmanlı döneminden bu yana yaşamakta olan yerli ahali, bulundukları yerde yaşamaya devam etmektedir.⁸² Daha sonra bu yerleşim bölgelerinde yaşayan Câ'ferîler, 1970'li yıllara gelindiğinde İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir gibi büyük şehirlere göç etmeyi tercih ettiler.⁸³

Göç sonrası yoğun olarak Türkiye'nin çeşitli il ve ilçelerinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Buna göre İstanbul (Halkalı –İkitelli) başta olmak üzere Ankara (Keçiören, Sincan), İzmir (Tire), Bursa, Manisa (Turgutlu), Aydın (Söke), Çorum, Kocaeli (Çayırova), Iğdır (Aralık, Tuzluca), Kars (Akyaka, Arpaçay Taşlıçay), Ağrı ve Kırıkkale Ca'ferî nüfusun yoğun olduğu yerlerdir.⁸⁴

Türkiye'de yaşayan Câ'ferîlerin nüfusları hakkında kesin bir rakam vermek zordur. Bazı kaynaklar, bu nüfusun yaklaşık 300.000 olduğunu öne sürerken, Bazılarına göre bu sayı 1-1,5 milyon arasında değişmektedir. Selahattin Özgündüz ise Câ'ferî nüfusunu yaklaşık 3 milyon olarak tahmin etmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan “*Türkiye’de Dini Hayat Araştırması*”na göre ise Câ'ferî nüfusunun Türkiye genelinde %1 civarında olduğu belirtilmektedir. Bu verilerden yola çıkarak Câ'ferî nüfusu hakkında net bir rakam belirtmek mümkün görünmemektedir.⁸⁵

⁸¹ Peter Alford Andrews, *Türkiye’de Etnik Gruplar*, çev. Mustafa Küpüşoğlu (İstanbul: Ant Yayınları, 1992).

⁸² Kadir Can, *Bütün Yönleriyle Iğdır* (Iğdır, 1986), 45.

⁸³ Ali Albayrak, “Dini Gruplar Bağlamında Caferilik”, *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (ts.), 113; İlyas Üzümlü, *İnanç Esasları Açısından Türkiye’de Ca’ferilik* (İstanbul, Doktora Tezi, 1993), 84-92.

⁸⁴ Üzümlü, *İnanç Esasları Açısından Türkiye’de Ca’ferilik*, 84-92.

⁸⁵ İlhan Sovgatov, *Türkiye Caferileri: Din, Kimlik Ve Aidiyet* (Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Doktora Tezi, 2023), 49, 50.

1.4.2. Mezhep Aidiyetleri

Ca'ferîler, kendi kimliklerini muhafaza etmek ve aidiyet duygularını korumak için ikamet ettikleri bölgelerde dernekler kurdular. Dini inançlarını ve ibadetlerini icra edebilmek adına camiler inşa ettiler. Özellikle Câ'ferî nüfusun yoğun olduğu İstanbul'da, mezhep mensupları kendi kültürlerini devam ettirmek ve dini vecibelerini kendi din âlimlerinden öğrenmek için nüfus bakımından yoğunlaştıkları bölgelere camiler inşa etme girişimlerinde bulundular. Son araştırmalara göre İstanbul'da, Câ'ferî vatandaşlara hizmet veren kırka yakın cami bulunmaktadır.⁸⁶

Türkiye'de yaşayan Câ'ferîleri kendi içlerinde iki grupta incelemek yerinde olacaktır. Bunlar; *Kevser* grubu ve *Zeynebiye* grubu'dur.

Kevser grubunu oluşturanlar, genellikle Câ'ferî fıkına dair eğitimini İran'da almış olanlar oluşturmaktadır. Zeynebiye grubunu oluşturan müntesipler ise, özellikle İstanbul, Halkalı'da bulunan Câ'ferîler teşkil etmektedir. Zeynebiye grubu, Türkiye'deki Câ'ferîlerin lideri olarak Selahaddin Özgündüz'ü kabul etmektedir. Ancak, Türkiye'deki Câ'ferîlerin tamamı bu görüşte birleşmemektedir. Ankara'da yaşayan Câ'ferîlerin büyük çoğunluğu herhangi bir lideri desteklememekte ve Türkiye ölçeğinde kendilerine rehberlik edebilecek niteliklere sahip bir liderin bulunmadığına inanmaktadırlar. Bu inanç, böyle bir liderin hem sosyal, hem siyasi hem de dini liderlik özelliklerine sahip olması gerektiği, bunun da oldukça zor bir iş olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır.⁸⁷

Dini konularda ve camilerde imam olarak gördükleri kişilere "Ahund" denmektedir.⁸⁸ Câ'ferî mezhebine ait camilerde Diyanet İşleri Başkanlığının görevlendirdiği imamların arkasında namaz kılmak istememektedir. Bunun dışında Ahundlar'ın arkasında namaz kılmayı tercih etmektedirler. Türkiye'de yaşayan Câ'ferî Ahundlar ve hocalar, Suriye, İran, Irak gibi ülkelerin eğitim merkezlerinde öğrenimlerini tamamlamaktadırlar.⁸⁹

Türkiye'de yaşayan Câ'ferîler, her yıl Âşûrâ yas matemi düzenlemektedir. Bu büyük organizasyonun hazırlanması görevini Câ'ferîlik İnancını Tanıtma Araştırma ve

⁸⁶ Abdülkadir Yeler, *Türk Toplumunda Caferiler (İstanbul Halkalı Örneği)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 28.

⁸⁷ Ali Albayrak, "Dini Gruplar Bağlamında Caferilik", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (30 Aralık 2008), 114.

⁸⁸ Hamid Algar, "Ahund", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1989), 2/185.

⁸⁹ Albayrak, "Dini Gruplar Bağlamında Caferilik", 30 Aralık 2008, 126; Osman Yavuz, "Caferiyol Dergisi Hakkında Kişisel Görüşme-11.09.2024".

Eğitim Derneği üstlenmektedir. Türkiye’de en büyük Âşûrâ merasimi, İstanbul Halkalı’da gerçekleştirilmektedir. Her yıl muharrem ayında düzenlenen bu etkinlik, Câ’ferîlik İnancını Tanıtma Araştırma ve Eğitim Derneği (Caferider) tarafından “Evrensel Âşûrâ Matem Merasimi” olarak adlandırılmakta ve Halkalı Yahya Kemal Kültür Merkezi’nde organize edilmektedir. Bu merasime binlerce katılımcı iştirak etmektedir. Merasim, Türkiye Câ’ferîleri’nin lideri olarak kabul edilen Selahattin Özgündüz’ün rehberliğinde yapılmaktadır. Hem yurtiçinden hem de yurtdışından birçok katılımcının ilgisini çeken Âşûrâ merasimi, “geleneksel” hale gelmiştir.⁹⁰

Türkiye Câ’ferîleri Vakfı (Türcav), Türkiye Câ’ferîleri tarafından 2006 yılında Kocaeli’nin Darıca ilçesinde kurulmuştur. Türcav, Türkiye’de Câ’ferîleri mezhebi kimliğini temsil eden ve bu isimle kurulan ilk resmi vakıf olarak bilinir.

Türkiye’de Câ’ferî âlimleri tarafından kurulan Câ’ferî Âlimler Birliği (Cabir), Câ’ferî ve Alevi âlimlerinin bir araya gelmesi ile çeşitli müzakerelerde bulundular. Bu görüşmeler 2010 yılının Mart ayında Zeynebiye Hareketi’nin önde gelen âlimleri tarafından alınan kararla, 7 Şubat 2012 tarihinde Câ’ferî Âlimler Birliği’ni yani Cabir’i kurdular. Türkiye Câ’ferî Âlimler Birliği Derneği, öncelikli olarak Câ’ferî toplumuna hitap eden “<https://Câ’ferîâlimler.com>” adlı web sitesini kurdular. Bu girişime ek olarak, derneğin en önemli faaliyetlerinden biri de Türkiye’de Câ’ferîlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde ibadet mekânları inşa ederek ve Ca’ferî toplumunu bir araya getirmektir. Bu mekânlar, manevi ve kültürel etkinliklerin ev sahipliği yapacak olan mescitler ve camilerden oluşmaktadır. Var olan camilerdeki sorunlar ve sıkıntılar giderilmekte ve derneğin katkılarıyla her yıl farklı bir ilde düzenli olarak programlar, paneller ve seminerler düzenlenmektedir. Cabir’in hedeflerinden biri de gençlerin dini eğitimlerini geliştirmek amacıyla Kur’an kursları ve özel eğitim kurumları açmaktır. Açılacak olan bu kurumlarda gençlerin manevi ve kültürel gelişimlerini desteklemeyi amaçlamaktadır.⁹¹

İstanbul’da faaliyet gösteren Zehra Ana Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Zeynebiye hareketinin başlangıcından itibaren Câ’ferî mezhebine mensup kadınlar tarafından oluşturulan ve kültürel dayanışmayı desteklemek amacıyla kuruldu. 2006 yılında resmi olarak faaliyetlerine başlayan Zehra Ana Yardımlaşma ve Dayanışma

⁹⁰ Kasım Alcan, “Âşûra Şah-ı Şehidan Aşkına”, *Caferiyol Dergisi*, (2007), 10/4, 5.

⁹¹ Geniş bilgi için bkz. : “Câ’ferî âlimler – Câ’ferî âlimler birliği” (Erişim 15 Kasım 2024).

Derneği, öncelikli olarak kadınların sorunlarına ve bu sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yapmaktadır.

1.4.3. Câ‘ferîlerin Yayın Organları

Zeynebiye TV, Türkiye’nin ilk Câ‘ferî televizyon kanalı olarak, Câ‘ferî inancına mensup vatandaşların dini ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuştur. Kanal, 1978-1979 yıllarında İstanbul Halkalı’da inşa edilen Zeynebiye Camii çevresinde faaliyet göstermeye başlamıştır. 1999 yılında meydana gelen deprem, Zeynebiye Camii’ne ciddi zarar vermiş ve bu durum, caminin yerine yeni bir proje geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Kanal sosyal, kültürel ve ticari faaliyetler yürüterek, geniş bir izleyici kitlesine hitap etmeyi amaçlamaktadır. Kuruluşundan bu yana, Câ‘ferî topluluğuna yönelik yayınları ile önemli bir rol üstlenmektedir.⁹²

Kanal 12, 2015 yılında Azerbaycanlı bir iş adamı tarafından kurulmuştur. Kanalın internet sitesine bakıldığında Câ‘ferî toplumun geleneklerini, dini kabullerini, sembollerini anlatan programlar yapılarak tanıtımlar yapılmaktadır. Câ‘ferîler için önem arz eden Âşûrâ merasimleri, Erbain yürüyüşleri vb. özel programları canlı bir şekilde yayınlanmasını sağlamaktadır.⁹³ Kanal yayın hayatına devam etmektedir.⁹⁴

Türkiye’deki Câ‘ferî topluluğu tarafından oluşturulan en önemli çevrimiçi platformlardan biri, “<https://www.caferilik.com>” adresinde faaliyet gösteren internet sitesidir. Bu site, genellikle “Türkiye Câ‘ferîleri sitesi” olarak anılmaktadır. Kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, platformun Al-i Taha İlim İrfan ve Sosyal Dayanışma Derneği tarafından hazırlandığı ifade edilmektedir. Site, Câ‘ferîlik ile ilgili kapsamlı bir bilgi sunmakta, çeşitli makale ve yazılar aracılığıyla bu mezhebe dair konuları ele almaktadır. Ayrıca Türkiye’de yayımlanmış Câ‘ferî geleneğine ait birçok kitaba erişim imkânı da sağlamaktadır.⁹⁵

“Şia News” haber-yorum sitesinin gelişmiş versiyonları olan www.shianews.ir ve www.shianews.org adresleri aracılığıyla faaliyet gösteren “Ehlibeyt Haber Ajansı Abna”, 2007 yılında resmi olarak www.abna.ir adresinde yayın yapmaya başlamıştır. Abna, “Ahlulbayt News Agency” ifadesinin kısaltmasıdır. Abna haber ajansının yayın hakları,

⁹² “Zeynebiye TV | Ana sayfa” (Erişim 26 Kasım 2024).

⁹³ Network Yazılım, “Yönetim Kurulu | Kanal 12 - kanal12.net | Birliğin Sesi”, <https://kanal12.net/> (Erişim 26 Kasım 2024).

⁹⁴ Ali Demirtekin, “Kanal12 Hakkında Kişisel Görüşme-27.11.2024”.

⁹⁵ “Türkiye Caferileri Sitesi | Caferilik.com”, Caferilik.com | *Türkiye Caferileri Sitesi* (Erişim 04 Aralık 2024).

Dünya Ehl-i Beyt Kurultayı'na bağlı Abnau'r-Resul Kültür Sanat Kurumu'na aittir ve ajans 24 dilde yayın yapmaktadır.

Bunların yanı sıra, Rast haber sitesi; Caferi ve Ehl-i Beyt Derneği adıyla faaliyet gösteren www.ehlibeytder.com, www.zeynebiye.com ve caferider.com.tr. olarak bilinen Câ'ferilik İnancını Tanıtma, Araştırma ve Eğitim Dernekleri (CAFİDER) de faaliyet göstermektedir.

Türkiye'de yaşayan Câ'ferîler tarafından farklı alanlarda faaliyet göstermiş birçok basılı yayın organı bulunmaktadır. Bu yayın organlarının faaliyetleri çeşitli olsa da maksatları ve hedefleri, Ehl-i Beyt sevgisini Müslümanlar arasında yayma isteğidir. Bunun yanı sıra Câ'ferîler'in dini inanışlarını, itikatlarını, Câ'ferî Fıkhnı doğru bir şekilde ve doğru kaynaklardan sunmayı hedeflemektedir. Ayrıca İmamet ve hilafet konularını da detaylı bir şekilde ele alarak, bu konuları Câ'ferî yayınlarında farklı yönleriyle müntesiplerine sunmaktır.

Türkiye'de Câ'ferîlik ve Ehl-i Beyt ile ilgili çalışmalar yürüten yayınevleri, kültürel ve akademik alandaki faaliyetleriyle dikkat çekmektedir. Bu yayınevlerinden biri olan Kevser Yayınları, 1992 yılında İstanbul'un bağcılar ilçesinde yayın hayatına başlamıştır. Kuruluşundan itibaren kültür, sanat, edebiyat, ahlak, inanç ve siyaset gibi alanlarda faaliyetini sürdürmektedir. Kitap yayıncılığı, tercümeler, CD ve dergi üretimi gibi çalışmalar yürütmektedir. Büyük İslam müfessirlerinden olan Allame Muhammed Hüseyin Tabatabaî'nin *el-Mizân* tefsiri Kevser Yayınevi tarafından Türkçeye kazandırılmış önemli eserlerdendir. Bununla beraber Kevser Yayıncılık tarafından, 300'den fazla eserin tercümesi yapılmıştır.⁹⁶

Türkiye'deki Câ'ferîler tarafından yayımlanan *Misbah* dergisi, yılda iki kez yayımlanmakta olup Türkçe, Arapça ve İngilizce dillerinde yayın yapmaktadır. 2012 yılında yayın hayatına başlamıştır. Bunun yanı sıra, *Caferiyol Dergisi* aylık olarak yayımlanan, siyasi, ilmi, edebi ve kültürel bir dergidir.

2016 yılında İstanbul Avcılar'da kurulan İmam Rıza Dergâhı Yayınları ise Alevilik ve Ehl-i Beyt odaklı bilim, sanat, ahlak, eğitim, tarih, gibi geniş bir yelpaze de çalışmalar yürütmektedir. 1997 yılında faaliyet göstermeye başlayan bir diğer yayın evi

⁹⁶ "Kevser Yayıncılık" (Erişim 10 Aralık 2024).

ise Asr Yayıncılıktır. İstanbul Halkalı da bulunan bu yayınevi ofis ve satış mağazası üzerinden de kitap tanıtımı ve satışı yapmaktadır.⁹⁷

Bu yayınevleri dışında, Türkiye Câ'ferilik ve Alevilik konularında yayıncılık yapan diğer önemli yayınevleri arasında Önsöz Yayıncılık, Tesnim Yayınları, Kalender Yayınevi, el-Mustafa Yayınları, Alulbeyt Yayıncılık, Feta Yayıncılık sayılabilir.

⁹⁷ “imamrizadergahiyayinlari.com” (Erişim 12 Aralık 2024).

İKİNCİ BÖLÜM

CAFERİYOL DERGİSİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1. Derginin Tarihçesi

Caferiyol Dergisi, Câ‘ferî mezhebinin inanç ve değerlerini ele alan süreli bir yayın faaliyetidir. Dergi, Mayıs 2006’da İstanbul merkezli olarak Sinan Kılıç’ın sahipliği ve editörlüğünde, Caferider Derneği bünyesinde yayımlanmaya başlandı. İlk yazı işleri müdürlüğünü Kasım Alcan, grafik ve tasarım işlerini ise Mikail Erdoğan yürütmeye başladı. Derginin onursal başkanı Türkiye Câ‘ferîleri lideri Selahattin Özgündüz’dür. 2011 yılına kadar aylık olarak yayımlandıktan sonra, daha geniş bir okur kitlesine ulaşmak amacıyla derginin formatında bir değişikliğe gidilerek 2011-2019 yılları arasında bülten olarak yayımlanma kararı alındı.⁹⁸

2019 yılına gelindiğinde ise dergide yönetim değişikliği meydana gelir ve bu değişiklik ile birlikte, onursal başkanlık görevinde bulunan Türkiye Câ‘ferîleri lideri Selahattin Özgündüz, aynı görevine devam eder fakat imtiyaz sahibi Taner Kırhan olur. Genel yayın yönetmenliği ve yazı işleri müdürlüğü görevi ise Hüseyin Atam’a devredilir. Grafik ve tasarım işlerini Osman Yavuz üstlenir. İlk yıllarda aylık düzenli olarak yayımlanan dergi, 32. sayısının yayınlanmasının ardından, iki ayda bir yayımlanma kararı alınır. 2021 yılından itibaren derginin yayınlanma sıklığı değiştirilir ve üç ayda bir yayımlanma kararı alınır. Yayımlanan dergi Türkiye genelindeki Câ‘ferî camilerine ve derneklerine, ilçe kaymakamlıklarına, belediyelerine, İlahiyat Fakültelerine, müftülüklere, Cemevi ve Alevi derneklerine, kütüphanelere dağıtımı yapılır.⁹⁹ Dergi, yayın faaliyetlerine halen devam etmektedir.

2.2. Derginin Basım Amacı ve Yayın Politikası

Caferiyol Dergisi; kuruluş amacını dergide yer alan editör yazılarında detaylandırır. Bu yazılarda, derginin amacı şöyle ifade edilir:

“İslam birliğini oluşturacak yapı taşlarından biri olmak, İslam dini ve Câ‘ferîlik aleyhindeki faaliyetlere kültürel önleyici çalışmalar yapmak, Câ‘ferî inancının doğru anlaşılmasını sağlamak, Türkiyeli Câ‘ferîlerin haklarını savunmak, öğretilerimiz gereği

⁹⁸ Yavuz, “Caferiyol Dergisi Hakkında Kişisel Görüşme-11.09.2024”.

⁹⁹ Taner Kırhan, “Editör’den”, *Caferiyol Dergisi*, (2021), 109/3.

toplumun barış, esenlik ve bereket vesilesi olmak, mezhep bağınazlığı yapmamak, tüm inançlara saygılı olmak, tüm inançlardan saygı beklemek, eşitlik ilkesine inanmak, ayrımcılığa karşı olmak, tarafsız olmak, bilimsel değerlere bağlı olmak, yaşadığı toplumla barışık olmak, yasal zeminden kaymamak, diğer inançlarla diyalog yoluyla tanışıp kaynaşmak, ülkemizin birliği ve bekasını gözetmek ve Türkiye Cumhuriyeti'nin değerlerine bağlı olmak düsturları ile derginin yayın varlığını sürdüren tüm yönetim kurullarına teşekkürlerimizi borç biliriz.”¹⁰⁰

Dergi, Câ'ferî mezhebinin inanç ve değerlerini okuyucularına sunma amacını taşır. Bu amaç doğrultusunda, mezhebin dini ilkelerini, ahlaki değerlerini ve felsefi yaklaşımlarını analiz ederek, inançların günümüz toplumsal ve kültürel dinamikleriyle ilişkisini inceler. Diğer bir amacı ise Müslüman toplulukların bağımsızlık ve dayanışma mücadelesini desteklemektir. Dergi, küresel sömürgeciliğin ve içsel bölünmelerin Müslüman topluluklar üzerindeki yıkıcı etkilerine karşı durma amacı taşımakta, öte yandan inanç, dil, vatan ve kültürel değerlerin korunması ve güçlendirilmesini hedefler. Müslümanların birliğinin bozulmasına yönelik tehditlere karşı bir farkındalık ve bilinç oluşturmak; toplumsal dayanışmayı teşvik ederek, parçalanmalara ve bölünmelere karşı koymayı hedefler. Bir diğer önemli amaç, toplumsal adalet ve eşitlik ilkelerine vurgu yaparak, inançsal ve toplumsal ayrımcılıkları eleştirmek ve bu ayrımcılıkların ortadan kaldırılmasına katkı sağlamaktır. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti'nin değerlerine bağlı ve bu değerleri koruma bilinci yüksek bireyler yetiştirmeyi amaç edinir.¹⁰¹

Dergi geniş okuyucu yelpazesine ulaşmayı hedefleyen bir politika güttüğünü savunmakta, bu anlamda hedef kitlesini sadece Câ'ferî mezhebine müntesip okuyuculardan değil aynı zamanda hem ilgili mezhebi tanımak hem de mezhebi ve itikadî konularda entelektüel bir paylaşım ve tartışma platformu oluşturmak adına farklı yazarlar ve farklı konularla okuyucunun karşısına çıkmaya çalışmaktadır. Ancak temelde mezhebin inanç esaslarını ve mezhebi etkinlikleri yakından takip etmek isteyen genel okuyucular asıl hedef kitleyi oluşturmaktadır.

¹⁰⁰ Taner Kırhan, “Editör”, *Caferiyol Dergisi*, (2021), 108/3.

¹⁰¹ Sinan Kılıç, “Tarihe Not”, *Caferiyol Dergisi*, (2006), 1/3.

2.3. Derginin Ana Teması ve Genel İçerik

Caferiyol Dergisi üzerinde yapılan değerlendirmeye göre derginin ana teması, Ehl-i Beyt sevgisi ve bu sevginin İslam inancındaki önemi üzerine odaklanmadır. Bu kapsamda, ana tema üzerine şekillenen makalelere çokça yer verilir. Dergide yer alan makalelerde, Ehl-i Beyt'e duyulması gereken sevgi ve saygı bir inanç gerekliliği olarak vurgulanır.¹⁰²

Derginin ana temasına uygun olarak Muharrem ayına denk gelen sayılarında “Âşûrâ” konusu geniş bir şekilde ele alınır. Derginin Âşûrâ temasının çokça yer aldığı sayılarında,¹⁰³ Hz. Hüseyin'in şehadeti anısına düzenlenen törenlerde,¹⁰⁴ farklı fikirlere sahip kişiler tarafından yapılan konuşmalar, birlik ve kardeşlik mesajları dergide geniş yer kaplar.¹⁰⁵ Matem etkinlikleri kapsamında uygulanan ritüellere ve sembollere yer verilerek, mezhebin tanımlayıcı ve ayırt edici özellikleri ön plana çıkarılarak mezhebin tanıtımında rol oynar.¹⁰⁶

Dergi; dini,¹⁰⁷ tarihsel, kültürel, edebi,¹⁰⁸ siyasi, güncel olaylar,¹⁰⁹ sağlık,¹¹⁰ bilim ve teknoloji¹¹¹ gibi çeşitli konuları da ele alır. Bu çeşitlilikle, derginin okuyucu kitlesine zengin ve çok yönlü içerikler sunulması hedeflenir. Dini konulara dair makaleler, Câ'ferî

¹⁰² Taner Kırhan, “Editör”, *Caferiyol Dergisi*, (2021), 108/3.

¹⁰³ Selahattin Özgündüz, “Aşûra Konuşmaları”, *Caferiyol Dergisi*, (2008); Tekin Küçükali, “Değerli Türk Kızılay Dostları”, *Caferiyol Dergisi*, (2007); Kasım Alcan, “Aşûra Matemi”, *Caferiyol Dergisi*, (2008); Hamza Akalın, “Aşûra Ziyaretinin Önemi”, *Caferiyol Dergisi*, (2010); Sibel Eraslan, “Aşûra”, *Caferiyol Dergisi*, (2007); Sinan Kılıç, “Editörden ‘Aşûra’”, *Caferiyol Dergisi*, (2008).

¹⁰⁴ Selahattin Özgündüz, “İmam Hüseyin ve Kerbela”, *Caferiyol Dergisi* 40 (ts.); Hidayet Koşaca, “Kerbela'nın Renkleri”, *Caferiyol Dergisi*, (2007); “Kerbela Olayı”, *Caferiyol Dergisi*, (2021).

¹⁰⁵ Recep Tayyip Erdoğan, “Halkalı'da Tarihi Aşûra”, *Caferiyol Dergisi*, (2011); Selahattin Yazıcı, “Evrensel Aşûra Matem Merasimine Katılanlar Neler Dediler”, *Caferiyol Dergisi*, (2006); Deniz Baykal, “Aşûra Meydanındaki Buluşma”, *Caferiyol Dergisi* 35 (ts.).

¹⁰⁶ *Caferiyol Dergisi*, “Aşûra Yas Merasiminde Kullanılan Semboller”, *Caferiyol Dergisi*, (2021), 108/24, 25.

¹⁰⁷ Salmanlı Behlül, “Recep Ayı'nın Fazilet ve Önemi”, *Caferiyol Dergisi*, (2021); Salmanlı Behlül, “Şaban Ayı'nın Fazilet ve Önemi”, *Caferiyol Dergisi*, (2021); Musa Ayaztekin, “Bela ve Sıkıntılar İlahi İmtihan mıdır?”, *Caferiyol Dergisi*, (2021); Behlül Salmanlı, “Kur'an Hz. Peygamber'i Nasıl Tavsif Ediyor?”, *Caferiyol Dergisi*, (2021); Seyyid Seccad Karakaş, “Mü'minin Alametleri”, *Caferiyol Dergisi*, (2021); Seyyid Seccad Karakaş, “Ramazan İbadetinde Bilinmesi Gerekenler”, *Caferiyol Dergisi*, (2021); Seyyid Seccad Karakaş, “Mü'minlerin Baharı Recep, Şaban ve Ramazan”, *Caferiyol Dergisi*, (2023); Seyyid Seccad Karakaş, “Kadir Gecesinde Amelleri”, *Caferiyol Dergisi*, (2021).

¹⁰⁸ Orhan Kiverlioğlu, “Hasret”, *Caferiyol Dergisi*, (2007); Berna Gönültaş, “Kardelenler”, *Caferiyol Dergisi*, (2021); Halit Özdüzen, “Canan Ali”, *Caferiyol Dergisi*, (2006).

¹⁰⁹ Eslem Topkaya, “Dünya Müslüman Kadınlar Günü Kutlandı”, *Caferiyol Dergisi*, (2021); Topkaya Eslem, “Sevgi, Barış, Kardeşlik Bayramı: Nevruz”, *Caferiyol Dergisi*, (2021).

¹¹⁰ Sağlık-Medzeyn, “Covid-19”, *Caferiyol Dergisi*, (2021), 108/16.

¹¹¹ Asım Laçın, “Bilim ve Teknoloji Üzerine”, *Caferiyol Dergisi*, (2021); Asım Laçın, “Algılarımızın Ötesindeki Gerçekliğe Ulaşmak”, *Caferiyol Dergisi*, (2022); Asım Laçın, “Zamanda Yolculuk Mümkün mü?”, *Caferiyol Dergisi*, (2023); Asım Laçın, “Cern Evrene Sırlarına Açılan Bir Kapı”, *Caferiyol Dergisi*, (2023).

mezhebinin dini temelleri ibadetleri ve ahlaki değerleri üzerine odaklanır. Tarihsel makaleler, Câ'ferî mezhebinin geçmişi ve gelişimi üzerine analizler sunarken, siyasi makaleler güncel politik olayların mezhebi bakış açısından yorumlanmasına olanak tanır. Kültürel meseleler ve edebi yazılar ise, mezhebin kültürel mirasını ve sanatsal ifade biçimlerini ele alarak, toplumsal ve kültürel dinamizmi vurgular. Sağlık, bilim ve teknoloji gibi alanlarda yayımlanan makaleler ise- mezhebin günümüz dünyasının yansıma ve uygulamalarını ele alır. Ayrıca *Caferiyol Dergisi*, Câ'ferî mezhebinin evrensel değerlerini ve bu değerlerini dergi aracılığıyla inceleyen çalışmalara yer verir. Bu kapsamda, derginin Câ'ferî mezhebinin geçmişi, bugünü ve geleceğini anlamak ve tanımak isteyen kitlenin ilgisini çekmeye çalışır.

2.4. Derginin Yazar Kadrosu

Derginin yazar kadrosu Câ'ferî mezhebi inancına sahip ve aynı zamanda diğer mezhep inançlarına sahip olan farklı bölgelerden akademisyenler, araştırmacılar, gazeteciler, yazarlar, din âlimleri ve siyasilerden oluşur.¹¹² Bu yazarlar, çeşitli konularda analizler sunarak, mezhebin tarihine, felsefesine ve sosyolojik yapısına dair önemli katkılar sağlar. Dergi, zaman zaman farklı çevrelerden konuk yazarların yazılarına da yer verir. Bu durum, derginin yayın çizgisinin sınırlı olmadığını hissettirir. Derginin yazarları, özellikle Câ'ferî fıkhi, dini ve tasavvuf alanlarında çalışmalar sunar. Yazarların makaleleri, Câ'ferîliğin üzerine yapılan çalışmalara yeni bakış açısı kazandırmayı amaçlar.

¹¹² Abdullah Turan, Abbas Caferi, Abdulkadir Yeler, Ahmet Hakan, Ali Adar, Ali Akın, Ali Demirtekin, Ali Rıza Uğurlu, Ali Koç, Ayetullah el-Uzma Vehid Horasani, Ali Özgündüz, Ali Şeriatî, Ali Uzunçam, Ali Yeral, Ali b. İbrahim Kummi, Alperen Asya, Arslan Başaran, Arslan Bulut, Arslan Tekin, Asiye Yüce, Aydın Aydeniz, Ayetullah Cafer Subhani, Ayetullah Cevad Amuli, Ayetullah Misbah Yezdi, Ayetullah Mehdi Hadevi, Ayetullah Seyyid Seccad Karakuş, Ayetullah Tashiri, Bedri Buyruk, Behlül Salmanlı, Berna Gönültaş, Bilal Otay, Birsan Kocadağ, Cebbar Sıktaş, Cevad Adıgüzel, Eldeniz Abbaslı, Elif Şair, Ekrem Dumanlı, Ertuğrul Özkök, Ekrem el-Hekimi, Deniz Altındaş, Fahrettin Altan, Fazıl Ağış, Fatih Kahramani, Ferhat Aktaş, Gülçin Laçın, Habib Haşimoğlu, Hamza Akalın, Hakan Albayrak, Hasan Dindar, Hasan Güneş, Hasan Karabulut, Hasan Tufan, Haşmet Babaoğlu, Haydar Baş, Hayrettin Karaman, Hicran Kazancı, Hüseyin Altunalan, Hüseyin Akyol, Hüseyin Nasr, İrfan Tuncay, Kazım Kılınç, Kubilay Çelik, Mahmut Bahar, Masume Öztürk, Mehdi Süleymi, Mehmet Demirci, Mehmet Hayri Kırbaoğlu, Mehmet Nuri Yılmaz, Mehmet Zeki Aydın, Mendube İslam, Mehtap Alimuradi, Metin Atam, Mevlüt Katırcı, Muhammed Bağır Talebi, Muhammed Bağır Turan, Muhammed Saffar, Muhammed Sevilmiş, Muhammed Rıza Hekimi, Muhammed Taki Caferi, Muhammed Emin, Muhammed Şirazi, Musa Ayaztekin, Mustafa Akyol, Mustafa İslamoğlu, Mustafa Çamran, Mustafa Turabi, Murtaza Turabi, Nasır Mekarim Şirazi, Nebiha Gül, Nimetullah Safari, Oğuz Çetinoğlu, Orhan Aras, Sadık Çetinkaya, Sadık Yalsızuçanlar, Selahattin yazıcı, Sema Yüksel, Şemail Şeren, Seher Gül, Serdar Koca, Seyyid Mücteba Musevi, Sibel Eraslan, Sibel Turanlı, Sinan Oğan, Şemsettin Nuri, Şeyh Bahai, Seyyid Rıyaz el- Hekimi, Süleyman Akın, Şükrü Sevindik, Şirali Bayat, Tekin Küçükali, Turan Yazgan, Turgut Atam, Ülkü Aras, Yıldırım Turan, Yılmaz Özdil, Yusuf Yiğit, Yunus Emre, Yunus Gürel, Yurdakul Kamacı, Zehra Gül.

Derginin yazar kadrosunun başında Editör Sinan Kılıç gelir ve derginin editör yazıları onun kaleminden çıkar. Kılıç, genellikle yazılarında, derginin genel vizyonunu, misyonunu ve yayın politikalarını okuyuculara aktarır. Ayrıca, derginin her sayısında ele alınan ana temalar ve içerik hakkında bilgiler verir. Derginin yazar kadrosunu incelendiğinde derginin çeşitli sayılarında makaleleri ve yazıları bulunan belli başlı yazarlar aşağıda belirtildiği gibidir:

Ahmet Turgut: Malatya doğumlu olan yazar, İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği bölümü mezunudur. Türkmenistan’da şantiye şefi vazifesinde iken hikâyeler kurgulardı. Bu vesile ile çeşitli dizilerin senaryo ekibinde yer aldı. Daha sonra romanlar yazarak yazarlık serüvenine başladı. Ehl-i Beyt hakkında yazılan romanları Kerbela Türbe Vakfı tarafından ödüle layık görüldü. *Caferiyol* dergisinin çeşitli sayılarında yazıları da bulunmaktadır.¹¹³

Erkan Doğan: Hüseyini kimliği ve bu kimliğin dini ve manevi boyutları üzerinde durur. Allah sevgisini ele alarak, bu sevginin günlük hayata yansımalarından ve manevi öneminden bahseder. Manevi ve dini temalar üzerinde durarak, insanların günlük hayatlarında dini değerlere ne kadar uyduklarını sorgular ve bu değerlerin hayatlarımıza nasıl yansıdığını tartışır.¹¹⁴

Hamdi Mert: *Caferiyol Dergisinin* birçok sayısında makaleleri bulunur. Yazarın, biyografisini incelendiğinde, Yüksek İslam Enstitüsü ve Hukuk Fakültesi’ni bitirdiği ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nda görev aldığı anlaşılmaktadır. Almış olduğu eğitimlerin katkılarıyla, dini ve hukuki yazılar üzerinde yoğunlaşır. Dergideki yazılarında Câ’ferî mezhebi ve genel İslami konular hakkında yazılar yazar.¹¹⁵

Hamit Turan: 1951 yılında Türkiye’nin Iğdır ilinde doğdu. On yedi yaşında İran’a giderek Tebriz’deki “Talebiyye Dini Medresesi”nde ilahiyat eğitimine başladı ve daha sonra “Necef İlmi Havzasında” eğitimine devam etti. 1978 yılında Türkiye’nin Halkalı bölgesinde Zeynebiye Camii’ni inşa etti ve 2009 yılında Câ’ferîler için din ve

¹¹³ /www.haberler.com, “Ahmet Turgut Kimdir? - Ahmet Turgut Hayatı ve Biyografisi”, *Haberler* (Erişim 19 Şubat 2025); Ahmet Turgut, “Bugün O’nun Doğum Günü”, *Caferiyol Dergisi*, (2021), 108/30.

¹¹⁴ Erkan Doğan, “Adımız Hüseyin”, *Caferiyol Dergisi*, (2007), 9/37.

¹¹⁵ Hamdi Mert, “Renklerin Birliği”, *Caferiyol Dergisi*, (2006), 1/23.

kültür merkezi olan Zeynebiye'yi kurdu.¹¹⁶ *Caferiyol Dergisinin* çeşitli sayılarında yazıları bulunur.¹¹⁷

Hasan Babur: Caferider Başkanlığını yürütmektedir. *Caferiyol Dergisinde* başkandan yazılarıyla karşımıza çıkar.

Hidayet Koşaca: Derginin birçok sayısında makaleleri bulunur. Genellikle dini konular hakkında yazar.

Hüseyin Atam: İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nden 2006 yılında mezun oldu. 2010 yıllarında ise çeşitli haber sitelerinde editörlük ve analizler yaptı. *Caferiyol Dergisinde* genel yayın yönetmeni ve yazı işleri müdürü görevini yürütmektedir. Aynı zamanda dergide makaleleri de bulunmaktadır.¹¹⁸

Hüseyin Hatemi: 1960 yılında İstanbul üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. 1961 yılında aynı fakültenin medeni Hukuk kürsüsü kadrosuna atandı. Akademisyen, yazar ve hukuk profesörüdür. Derginin çeşitli sayılarında yazıları ve makaleleri bulunmaktadır.¹¹⁹

Kasım Alcan: Makalelerinde genellikle manevi ve ruhani deneyimler üzerinden şaşkınlık ve memnuniyet duygularını ele alır. Daha çok Ehl-i Beyt sevgisi, Câ'ferîlik inancı, kültürel ve siyasi konular üzerine yazılar yazar. Yazılarında genellikle Türkiye Câ'ferîleri'nin toplumunu ilgilendiren konular üzerine yazılar yazmaktadır. Yazıları, derginin birçok sayısında yer almaktadır.¹²⁰

¹¹⁶ Hamit Turan Kişisel Bilgiler İsim Hamit Turan Doğum tarihi 1951 Doğduğu yer İğdır Doğduğu ülke Türkiye Vefatı 10 Şubat 2017 Vefat ettiği şehir İstanbul İlmi Bilgiler Eğitim aldığı yer Tebriz Talebiyye medresesi - Necef Diğer Şii Alimleri İmam Humeyni • Seyyid Ali Hamaney • Şeyh Müfit • Şeyh Tusi • Şeyh Saduk • Şehidi Evvel • Allame Hilli • Şehidi Sani • Şeyh Murtaza Ensari • vb, "Hamit Turan - wikishia" (Erişim 23 Şubat 2025); NETWORK YAZILIM, "Hüccetü'l-İslam ve'l-Müslimin Hacı Şeyh Hamit Turan'ın Kısaca Hayatı", <http://zeynebiye.com/> (Erişim 23 Şubat 2025).

¹¹⁷ Hamit Turan, "Kutsal Meşhed Şehri", *Caferiyol Dergisi*, (ts.); Hamit Turan, "Hz Hüseyini Anlamak", *Caferiyol Dergisi*, (2007), 20/42, 43; Hamit Turan, "Camiye Gitmenin ve Cemaat Namazının Sevabı", *Caferiyol Dergisi*, (2009), 37/19; Hamit Turan, "Muharrem Naci Dedemizi Hakka Uğurladık", *Caferiyol Dergisi*, (2009), 40/19.

¹¹⁸ "Hüseyin Atam - Yazar - Net Kitaplık" (Erişim 23 Şubat 2025); Hüseyin Atam, "İğdırlılar Turgutlu'da Buluştu", *Caferiyol Dergisi*, (2009), 41/36, 37; Hüseyin Atam, "Türkiye ve İran Suriye'de Çarpıştırılmak İsteniyor", *Caferiyol Dergisi*, (2009), 44/40, 41; Hüseyin Atam, "Babur'un Azerbaycan Temasları", *Caferiyol Dergisi*, (2021), 108/14; Hüseyin Atam, "Azerbaycan Türkleri'nin Soykırımı Günü 31 Mart 1918", *Caferiyol Dergisi*, (2021), 111/46.

¹¹⁹ "Hüseyin Hatemi", *Vikipedi*, 14 Ocak 2025; Hüseyin Hatemi, "Ehl-i Beyt Sevgisi", *Caferiyol Dergisi* 1 (Mayıs 2006), 1/24,25; Hüseyin Hatemi, "Kerbela", *Caferiyol Dergisi*, (2007), 10/21.

¹²⁰ Alcan, "Aşûra Şah-ı Şehidan Aşkına", 9/36, 37; Kasım Alcan, "Kerbela'ya Doğru", *Caferiyol Dergisi*, (2007), 19/10-16; Alcan, "Aşûra Matemi", 20/10; Kasım Alcan, "Gönüllerin Özlemi Kerbela", *Caferiyol*

Kenan Çamurcu: Türk gazeteci, yazar ve televizyon programcısıdır. İslami konular ve toplumsal meseleler üzerinde çalışmalarıyla tanınır. Ortadoğu'daki İslami direniş hareketleri üzerine analizler yaptı. Vefatına kadar derginin birçok sayısında yazıları bulunur.¹²¹

Namık Kemal Zeybek: Eski kültür bakanı olan Zeybek derginin birçok sayısında yazıları bulunur ve dergide mezhepler arası diyalog ve birlik konusunda yazılar kaleme alır. Bunun yansira Câ'ferî mezhebinin evrensel değerlerini tanıtmaya noktasında da rol oynayan yazıları da dergide yer alır.¹²²

Orhan Kiverlioğlu: Güncel olaylar ve gelişmeler üzerine haftalık değerlendirmeler yapar. İslam dünyasındaki önemli olaylar ve Türkiye'deki dini ve sosyal konulara değinir. Ayrıca Kiverlioğlu, dergide şiirler yazar. "Hasret" adındaki şiiri buna örnek olarak verilebilir.¹²³

Selahattin Özgündüz: Dergide özellikle Âşûrâ konuları üzerine yazıları bulunur. Âşûrâ'nin dini ve tarihi önemi üzerine yoğunlaşarak, Hz. Hüseyin'in Âşûrâ günü yaşadığı olaylara değinir.

2.5. Derginin Kurumsal Yazıları

Dergideki yazarların yazmış olduğu makaleler dışında çeşitli dernekler adına yazılmış bazı yazılar da bulunmaktadır. Bu dernekler genellikle kendileri tarafından düzenlenen etkinlikleri derginin mezhebi misyonu üzerine yapılan etkinlikler çerçevesinde değerlendirilerek ele alınır.

Caferiyol Dergisinde adına yazılar bulunan dernekler Cabir Âlimler Derneği, Zeynebiye Derneği, Zeynebiye Hareketi Gençlik Merkezi ve Zehra Ana Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği olarak sıralanabilir.

Araştırma Yazıları: Yukarıda bahsettiğimiz yazarların makaleleri dışında dergide "Araştırma" ve "*Caferiyol Dergisi*" başlıkları altında yayımlanan çeşitli yazılar bulunur. Bu yazıların içeriği incelendiğinde, bu yazıların büyük ölçüde mezhebin tarihi süreçleri,

Dergisi, (2008), 29/21-27; Kasım Alcan, "Ehl-i Beyt Cemiyetinin Güzel İnsanları", *Caferiyol Dergisi*, (2009), 37/14, 15.

¹²¹ Kenan Çamurcu, "İslami Direnişle Yenilenen Ortadoğu ve Baasçılığın Fitneleri", *Caferiyol Dergisi*, (2006); Çamurcu, "İslami Direnişle Yenilenen Ortadoğu ve Baasçılığın Fitneleri".

¹²² Namık Kemal Zeybek, "Evrenin Övüncü", *Caferiyol Dergisi*, (2006), 1/9-11.

¹²³ Orhan Kiverlioğlu, "Hasret", *Caferiyol Dergisi*, (2007), 9/4.

toplumsal yapısı ve tanıtımına yönelik faaliyetler ile şekillendiği gözlenir. Bu metinlerde, konferanslar, anma törenleri, sempozyumlar gibi organizasyonlar yer alır.¹²⁴

Yıldönümleri: *Caferiyol Dergisi*, yalnızca mezhep temalı makaleler ve güncel konular içermekle kalmayıp, aynı zamanda yıldönümlerine ilişkin yazılara da yer verir. Bu yıldönümleri değerlendirildiğinde, mezhep tarihine ilişkin önemli olaylar, toplumsal hafızada yer edinmiş hadiseler ve mezhep mensuplarının yaşamına dair kesitler öne çıkmaktadır. Dergide ele alınan yıldönümleri arasında mezhep mensuplarının maruz kaldığı tarihi baskılar ve katliamlar, önemli şahsiyetlerin doğum ve vefat tarihleri gibi anma yazıları da bulunur. Bu tür yazıların dergide yer alması, geçmişle kurulan bağlantıyı koruma işlevi taşır. Ayrıca yıldönümüne ilişkin yazılar, mezhep tarihindeki dönüm noktalarını okuyuculara sunarak, ortak hafızanın oluşumuna destek verir.¹²⁵

¹²⁴ Dergide yayımlanan araştırma yazıları için bkz: Kâbe’de Doğan İlk ve Tek İnsan: İmam Ali((2021,108.say, s.30); Hz. Ali’den Devlet Adamlarına Öğütler((2021,108.say, s.31) Hz.Ali’den Devlet Adamlarına Öğütler((2021,108.say, s.31) Peygamber’in Vefalı Amcası: Hz. Ebu Talip((2021,108.say, s.40); Örnek İslam Kadını Hz. Hatice((2021,108.say, s.41); İmam Mehdi’nin Kutlu Doğumu((2021,108.say, s.46); Hz. Ali İçin Ne Dediler(2021,109. Sayı, s.30-31); Dünya Kudüs Günü İslam’ın Diriliş Günüdür(2021,109. Sayı, s.33); Kum’un Ziynet’i “Hz. Masume”(2021,109. Sayı, s.41); Karabağ’da 44 Günde Gelen Tarihi Zafer(2021,111. Sayı, s.6-7); Vahdet Tekfirciliğe Karşı Olmaktır(2021,111. Sayı, s.24-25); Mevlit Kandili İlk Kez Nerede Kutlandı(2021,111. Sayı, s.26)

¹²⁵ Dergide yayımlanan yıldönümleri yazıları için bkz: 20 Yanvar Şehitleri Anıldı((2007, 9. Sayı, s.28) 20 Yanvar Şehitleri Anıldı(2008, 35.sayı,s.20-21); İmam Hasanın Doğum Günü(Araştırma),(2021,109. Sayı, s.38); İmam Cafer-i Sadık’ın Şehadeti(2021,109. Sayı, s.39); İmam Rıza’nın Doğum Günü(2021,109. Sayı, s.40); Caferider 15 Yaşında(2021,109. Sayı, s.44-45); Perviz Memetzade: Hocalı Katliamı 20. Asrın En Büyük Soykırımıdır.(2007, 10.Sayı,s.29-30); Şeyh Hamit Turan’ı Vefatının 4. Yılında Rahmet ve Özlemle(2021,108.say, s.14-15); Göksal Kılıç: En Soğuk Gece: Hocalı Katliamı(2007,10.sayı, s.34); Taner Kırhan: Hocalı Katliamı(2021,108.say, s.20-21); İmam Mehdi’nin Doğum Günü - Tuzluca’da Anıldı((2022, 111. Sayı, s.7-); Kırk Yıllık Özlemimiz: Karabağ Zaferimiz(2021, 108. Sayı, s. 18-19); Ahmet Turgut: Hz. Ali’nin Doğum Günü(2021,108. Sayı, s.32); Osman Yavuz: Sarıkamış Şehitleri, 107. Yıldönümü(2021, 108. Sayı, s. 12-13); Sarıkamış Şehitleri 107. Yıldönümü(2021,111. Sayı, s.12-13); Arnavutköy’de Hz. Fatıma’yı Anma Merasimi(2021,111. Sayı, s.16); Zeytinburnu’nda Kutlu Doğum Programı(2021,111. Sayı, s.20-21) Caferiyol; Hz. Zeyneb’in; Mübarek Doğum Günü(2021,111. Sayı, s.34-35) Caferiyol; Ebu Eyyub El- Ensari’nin İstanbul’da Vefatı(2021,111. Sayı, s.40) Caferiyol; Hz. Zeyneb’in Viladeti Zeyneb-i Kübra Camii’nde Anıldı(2021,111. Sayı, s.44-45)Caferiyol; İmam Hasan Askeri’nin Kutlu Doğumu(2021,111. Sayı, s.47) Caferiyol; Mehmet Akif Ersoy’un 85. Yıldönümü(2021,111. Sayı, s.48) Araştırma;İmam Ali’nin Doğum Yıldönümü Bağcılarda Anıldı((2022, 111. Sayı, s.14-15); Bugün O’nun Doğum Günü-Araştırma((2022, 111. Sayı, s.30);İmam Hüseyin’in Kutlu;Doğum Günü-Araştırma((2022, 111. Sayı, s.31); Hz. Ali Ekber ve Hz. Ali Asker’in Kutlu Doğum Günü- Araştırma((2022, 111. Sayı, s.32-33); Hz. Abbas ve İmam Zeynelabidin’in Kutlu Doğum Günü-Araştırma((2022, 111. Sayı, s.34-35); Hz. Muhammed Bakır ve İmam Cevad’ın Kutlu Doğumu-Araştırma (2022, 111. Sayı, s.36-37) ; İmam Musa-i Kazım ve İmam Ali(Hadi) Nakı’nın Şehadeti-Araştırma((2022, 111. Sayı, s.38-39); Azerbaycan 28 Mayıs “Bağımsızlık Günü” (2022, 113. Sayı, s.42);İmam Rıza’nın ve Masume’nin Mübarek Doğum Günü-Araştırma(2022, 113. Sayı, s.44-45); Tarih’in Seyrini Değiştiren Zafer: “İstanbul’un Fethi”Araştırma(2022, 113. Sayı, s.48); Gadir-i Hum Bayramı Halkalı’da Coşkuyla Kutlandı(2022, 114. Sayı, s.20-21); Azrerbayca’da, 28 Mayıs “Bağımsızlık Günü”- Araştırma(2023, 116. Sayı, s.48);İslam’ın Zaferi: “Mübahale” Günü(2023, 117. Sayı, s.32)Araştırma; Meysem-i Tammar’ın ve Hz. Rugeyye’nin Şehadeti(2023, 117. Sayı, s.34-35)Araştırma; İmam Hasan ve İmam Rıza’nın Şehadeti(2023, 117. Sayı, s.44-45)Araştırma

Hukuk Birimi: *Caferiyol Dergisi*'nin Hukuk Birimi, mezhebe ilişkin hukuki meseleleri ele alarak mezhep mensuplarına yol gösterici olmayı amaçlar. Hüseyin Şahintekin tarafından kaleme alınan yazılar, hukukun farklı alanlarına dair değerlendirmeler sunar. Bu çalışmalar, hem bireysel hakların korunması hem de mezhebin toplumsal yapısı içinde hukuk düzeninin nasıl işlediğini ortaya koyarak, okuyucuya geniş bir bakış aısı sunar. Ayrıca mezhep mensuplarının ve okuyucuların hukuki süreçler hakkında bilinçlenmesine katkı sunar.¹²⁶

Sağlık: *Caferiyol Dergisi*, sağlık alanında çeşitli konuları ele alarak okuyucularını bilinçlendirmeyi amaçlar. Kaleme alınan makaleler de diş eti hastalıkları üzerine yapılan değerlendirmeler, ağız ve diş sağlığının korunmasına yönelik bilgiler sunar. İnsan gelişimi ve beyin üzerine hazırlanan yazılarda ise, insanın biyolojik ve zihinsel evrelerini bilimsel bir bakış açısıyla ele alarak bireysel ve toplumsal etkilerini irdeler. Derginin daha güncel sayılarında yer alan Covid-19 yazıları, küresel salgının toplumsal etkilerini, sağlık alanındaki gelişmeleri ve bireysel önlemler üzerine yapılan değerlendirmeleri içerir. Sağlık konularına ilişkin bu içerikler, bilimsel bilgi sunmanın yanı sıra okuyucuların sağlıkla ilgili bilinçlenmesine katkı sağlar.¹²⁷

Bilim ve Teknoloji: *Caferiyol Dergisi*, bilim ve teknoloji alanında yayımladığı yazılarla, çağdaş bilimsel gelişmeleri topluluk üyelerine tanıtmayı ve bu konulara akademik bir bakış açısı sunmayı amaçlar. Elektrik ve elektronik mühendisliği, uzay araştırmaları, algı ve gerçeklik, zamanda yolculuk, evrende yaşam ihtimali ve parçacık fiziği gibi konular üzerine yayımlanan makaleler, bilimsel bilgiye erişimi teşvik etmekte ve güncel araştırmalara dair farkındalık oluşturur. Özellikle James Webb Uzay Teleskobu ve CERN deneyleri üzerine yapılan değerlendirmeler, evrenin oluşumu ve temel fizik yasalarının anlaşılması açısından önemli bilgiler sunar. Dergide yer alan bilimsel yazılar, yalnızca bilimsel keşifleri aktarmakla kalmayıp, aynı zamanda felsefi ve teknik boyutlarıyla bilimsel düşüncenin gelişimine katkıda bulunmayı hedefler.¹²⁸

¹²⁶ Hüseyin Şahintekin, “Kira Sözleşmesi”, *Caferiyol Dergisi*, (2021), 108/42, 43; Hüseyin Şahintekin, “İfade Özgürlüğü ve Sınırlandırması”, *Caferiyol Dergisi*, (2021), 109/46; Hüseyin Şahintekin, “Prime Esas Kazancın Tespiti”, *Caferiyol Dergisi*, (2022); Hüseyin Şahintekin, “Prime Esas Kazancın Tespiti”, 111/42, 43.

¹²⁷ Tuğrul Varol - Metin Yiğit, “Dişeti Hastalıkları”, *Caferiyol Dergisi*, (2007), 19/44; “İnsan Gelişimi ve Beyin”, *Caferiyol Dergisi*, (2008), 30/42, 43; “Covid-19”, *Caferiyol Dergisi*, (2021), 108/16, 17.

¹²⁸ Asım Laçın, “Evrenin Bebekliğini Görmek “James Webb Uzay Teleskobu”, *Caferiyol Dergisi*, (2021), 108/10, 11; Laçın, “Algılarımızın Ötesindeki Gerçekliğe Ulaşmak”, 113/8, 9; Laçın, “Zamanda Yolculuk Mümkün mü?”, 115/12, 13; Asım Laçın, “Evrende Yalnız mıyız?”, *Caferiyol Dergisi*, (2023), 116/8, 9; Laçın, “Cern Evrene Sırlarına Açılan Bir Kapı”, 118/8, 9.

Reklam Veren Kuruluşlar: *Caferiyol Dergisi*, topluluk içindeki ekonomik ve ticari faaliyette bulunan kişilerle etkileşim kurarak çeşitli işletmelerden reklam desteği alır. Dergide yer alan, reklam veren kuruluşlar, sağlık, gıda, kuyumculuk, teknoloji, temizlik, giyim ve perakende gibi farklı sektörleri kapsamakta olup, bu işletmelerin büyük çoğunluğu Halkalı ve Küçükçekmece bölgelerinde faaliyet gösterir. İşletmelerin dergiye verdiği reklamlar, Câ'ferî mezhebine yönelik ticari hizmetlerin tanıtılmasına katkı sağlar. Ayrıca, farklı sektörlerde hizmet sunan bu kuruluşlar, topluluğun ihtiyaç duyduğu çeşitli alanlarda ekonomik faaliyetlerini sürdürerek mezhep içi dayanışmanın artmasına yardımcı olur.¹²⁹

¹²⁹ Naturel Ağız Diş Sağlığı Polikliniği: Halkalı; Yörem Kebap Salonu, Halkalı/ Küçükçekmece; Dostlar Kuyumculuk, Halkalı; Hasgül Dijital, Halkalı; Ayyıldız Kozmetik ve Temizlik: Halkalı/Küçükçekmece; Uğurlu Çeyiz, Halkalı; Arçelik Tekinler: Halkalı; Yılmaz Dental: Halkalı; Efeler Hipermarket, İkitelli; Aytaç Mobilya, Halkalı; Batuhan Dijital, Sefaköy; Hanbaba Cafeteria, Halkalı; Sena Kuyumculuk: Halkalı; Eyvan Köylavaşı, K.çekmece; Zümrüt Kuyumculuk, Halkalı; Gözde İplik, Halkalı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CAFERİYOL DERGİSİ ÂŞÛRÂ SAYILARININ TAHLİLİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. “Âşûrâ” ve “Muharrem” Kelimelerinin Kavramsal Çerçevesi

“Âşûrâ” kelimesi, Arapçada on sayısı anlamına gelen “aşr” ve “âşir” veya develerin güdülmesi anlamında “ısr” kökünden türemiştir.¹³⁰ Terim olarak “âşûrâ” ifadesi çeşitli din ve mezheplerin önem verdiği, muharremin onuncu günü anlamında kullanılır.¹³¹ “Haram kılınan, yasaklanan, kutsal olan, saygı duyulan” anlamlarındaki “muharrem” savaşmanın haram kabul edildiği dört aydan birinin adıdır.¹³²

Âşûrâ Günü, Hicri takvime göre Muharrem ayının onuncu günüdür. Bu günün en önemli olayı, hicri 61. yılı Muharrem ayında Kerbela’da Hz. Hüseyin ve onun yarenlerinin Ömer bin Sa’d’ın ordusu tarafından şehit edilmesidir. Bu olay tarih boyunca eşi benzeri görülmemiş bir tepki ve kınama ile karşılanmıştır. Özellikle Şiî topluluğu ve Ehl-i Beyt’i takip edenler bu günü matem, yas ve gözyaşı günü olarak kabul etmişlerdir.¹³³ Bu günü yüceltmek amacıyla Irak, İran, Afganistan ve Pakistan gibi bazı İslam ülkelerinde resmi tatil ilan edilmiştir.¹³⁴

3.2. Muharrem ve Âşûrâ’nın İslam Tarihi ve Kültüründeki Yeri

Muharrem ayı, Hicri takvimin ilk ayı olup, Müslümanlar için hicri yılbaşı olarak kabul edilmektedir. Hicri takvim, Hz. Muhammed ve ashabının Mekke’den Medine’ye gerçekleştirdiği hicret olayından esinlenerek oluşturulmuş olup, bu tarihsel olayı esas alan bir zaman ölçüm sistemidir. Muharrem ayının, Hicri takvimin başlangıcı olarak belirlenmesi hicretin 17. yılında gerçekleşmiştir. Bu karar, Hz. Ali’nin önerisi üzerine Hz. Ömer tarafından onaylanarak kabul edilmiştir. Bu süreçte, hicretin gerçekleştiği yıl Hicri

¹³⁰ Ebu Bekir Muhammed b. Hasan İbn-i Dureyd el-Ezdi, *Cemheretu'l-Luga*, thk. Remzi Münir Ba’lebekî (Beyrut: Daru'l-İlm, 1987), 3/2/727; İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 569; Âsım Efendi, *el-Okyânûsul-Basît fi Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît*, çev. Mustafa Koç - Eyyüp Tanrıverdi (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2013), 1/222; Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris el-Kazvînî İbn Fâris, *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa*, thk. 'Abdusselâm Muhammed Hârûn (b.y.: Dâru'l-Fikr, 1979), 4/324.

¹³¹ Yusuf Şevki Yavuz, “Âşûrâ”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991), 4/24.

¹³² İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 12/121; İbn-i Dureyd el-Ezdi, *Cemheretu'l-Luga*, 3/1/522; Âsım Efendi, *Kâmûsul-muhît*, 4/232; İbn Fâris, *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa*, 2/46.

¹³³ Ebû 'Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. 'Abbâs eş-Şâfiî, *el-Musned* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1370/1951), 1/262.

¹³⁴ “Bugün Aşûra Günü”, *Mehr News Agency* (Mehr News Agency) (16 Temmuz 2024).

takvimin başlangıç yılı olarak belirlenmiş ve bu yılın Muharrem ayı, Hicri-Kamerî takviminin ilk ayı olarak kabul edilmiştir. Hicret, Miladi takvime göre 622 yılına tekabül etmektedir. Bu doğrultuda, Hicri takvimin başlangıç yılı olarak 622 yılı esas alınmış ve bu tarihten itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Hicri takvimi, diğer takvim sistemlerinden farklı kılan temel özellik, Ay'ın Dünya etrafındaki hareketlerine dayanarak oluşturulmuş olmasıdır.¹³⁵

Muharrem ayı, Hicri takvimin ilk ayı olması nedeniyle İslam takviminde özel bir yere sahiptir. Bunun yanı sıra, İslam'da haram aylardan biri olması da onu önemli kılan unsurlardan biridir. Haram aylar Zilkâde, Zilhicce, Muharrem ve Recep ayları olup, bunların kutsiyeti doğrudan Allah tarafından belirlenmiştir. Kur'an-ı Kerim'de haram aylara ilişkin şu ayet yer almaktadır: *“Sana haram ayı, yani onda savaşmayı sorarlar. De ki: O ayda savaş büyük bir günahtır. Ama Allah yolundan alıkoymak, O'na ve Mescid-i Haram'a nankörlük etmek, ora halkını oradan sürüp çıkarmak, Allah katında daha büyük bir günahtır.”*¹³⁶ Bu ayet, haram ayların manevi önemini ve bu aylarda savaşmaktan kaçınılması gerektiğini ortaya koymaktadır. İslam kültüründe haram aylar, barış ve huzurun korunması açısından büyük bir değer taşımakta olup, Müslümanlar için özel bir anlam ifade etmektedir.¹³⁷

Muharrem ayını önemli kılan nedenlerden biri de, Hz. Peygamber'in bu aya dair buyurduğu hadistir. Nitekim Ebû Hüreyre'den rivayet edilen “Ramazan orucundan sonra en faziletli oruç, Allah'ın ayı olan Muharrem ayı orucudur”¹³⁸ hadisi buna işaret etmektedir. Bu rivayetler göz önünde bulundurulduğunda Hz. Peygamber'in Muharrem ayının önemini bizzat vurguladığı anlaşılmaktadır.¹³⁹

Muharrem ayının onuncu gününe “Âşûrâ Günü” denir ve Hz. Peygamber'in emriyle tutulan oruç, “Âşûrâ Orucu” olarak adlandırılır. Âşûrâ Günü, İslam tarihine yön veren birçok önemli olayın yaşandığı ve derin dini, kültürel ve tarihi anlamlar barındıran bir zaman dilimi olarak kabul edilir. Bu günde farklı tarihsel dönemlerde gerçekleşen olaylar, İslam toplumu üzerinde kalıcı izler bırakmıştır. Hicri takvimin Muharrem ayının

¹³⁵ A. Necati Akgür, “Takvim”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010), 39/488, 489.

¹³⁶ el-Bakara, 2/21.

¹³⁷ ‘Alî b. el-Ca’d b. ‘Ubeyd el-Cevherî ‘Alî b. el-Ca’d, *Musnedu İbni’l-Ca’d*, thk. ‘Âmir Ahmed Haydar (Beyrut: y.y., 1410/1990), 367.

¹³⁸ Nisâbü’rî, *Muslim*, 3/338.

¹³⁹ Ebû ‘Ubeyd Kâsım b. Sellâm b. ‘Abdullâh el-Herevî el-Bağdâdî Ebû ‘Ubeyd, *Ğarîbu’l-Hadîs*, thk. Muḥammed Abdulmu‘îd Hân (Haydarabad: Dâiratü’l-Me‘ârifî’l-‘Osmâniyye, 1384/1964), 3/6.

onuncu gününe tekabül eden Âşûrâ, tarihsel süreç içerisinde peygamberlerin yaşamları, toplumsal dönüşümler ve dini ritüellerle ilişkilendirilmiş olup, İslam geleneğinde kutsal bir statüye sahiptir.¹⁴⁰

Âşûrâ, İslam tarihinde farklı hadiselerle ilişkilendirilmiş olup, bu hadiseler, İslam tarihi açısından derin anlamlar taşımaktadır. Âşûrâ günü hakkında kaynaklara bakıldığında çeşitli rivayetler var ise de bahsedilen olaylar ile ilgili net bilgilere ulaşılamamaktadır. Âşûrâ günü gerçekleştiği söylenen olaylar aşağıdaki gibidir.¹⁴¹

- 1- Hz. Âdem'in tövbesi Âşûrâ günü kabul edilmiştir.¹⁴²
- 2- Hz. İsa ve Hz. Musa Âşûrâ günü doğmuştur.
- 3- Hz. Nuh'un gemisi Cûdî dağına Âşûrâ günü oturdu.
- 4- Hz. Musa ve kavmi, Firavun'un elinden Âşûrâ günü kurtuldu.¹⁴³
- 5- Hz. İbrahim, ateşte yanmaktan Âşûrâ günü kurtuldu.
- 6- Hz. İsmail, Âşûrâ günü doğdu.
- 7- Hz. İsa, Âşûrâ günü semaya yükseldi.
- 8- Hz. Yunus, kendini yutan balığın karnından Âşûrâ günü kurtuldu.
- 9- Hz. Yakub'un gözleri, Âşûrâ günü görmeye başladı.
- 10- Hz. Yusuf, kardeşlerinin attığı kuyudan Âşûrâ günü kurtuldu.
- 11- Hz. İdris Peygamber Âşûrâ günü göğe çıktı.
- 12- Hz. Peygamber, Mekke'den Medine'ye Âşûrâ günü hicret etti.

Yukarıda ifade edildiği gibi bahsedilen bu hususların çoğuyla ilgili kaynaklarda sahih bilgiler yer almaz. Daha çok isrâiliyat kaynaklı verilere dayanan bu bilgiler Müslümanların kültüründe önemli bir yer işgal eder. Diğer mezheplere nazaran Ca'ferîlerde Âşûrâ'nın anlam ve önemi daha belirgin bir şekilde ön plana çıkar.

¹⁴⁰ Yavuz, "Âşûrâ", 4/25.

¹⁴¹ Yavuz, "Âşûrâ", 4/24, 25.

¹⁴² Ebû'l-Hasen Muḳâtil b. Suleymân el-Belhî Muḳâtil b. Suleymân, *Tefsîru Muḳâtil b. Suleymân*, thk. 'Abdullâh Maḥmûd Şehâte (Beyrut: y.y., 1423/2002), 2/32.

¹⁴³ Muḳâtil b. Suleymân, *Tefsîru Muḳâtil b. Suleymân*, 2/60.

3.3. *Caferiyol Dergisi* Âşûrâ Sayıları Muhteva Analizi

Caferiyol Dergisi'nde yer alan makalelerin genelinde verilmek istenen ortak bir mesaj vardır: Kerbela, Hz. Hüseyin'in direnişi ve bu direnişin İslam toplumuna kattığı manevi mirası merkeze almak. Âşûrâ konusu ise, bu bakış açısına göre, zulme karşı direnişin ve adaletin savunulmasının sembolüdür. Yazarlar, Âşûrâ'nın, toplumsal hafızayı canlı tutma, adalet mücadelesini hatırlatma ve bireylerde manevi bir direniş ruhu uyandırma işlevini öne çıkarırken, bu olayın sadece dini bir anma değil aynı zamanda günümüz değerleriyle de güçlü bir bağ kurması gerektiğine dikkat çekerler.¹⁴⁴

Bununla birlikte bazı yazılarda, Kerbela olayı daha çağdaş bir açıdan değerlendirilerek, modern toplumdaki adalet, özgürlük ve zulme karşı direniş anlayışlarıyla ilişkilendirilir.¹⁴⁵ Bu yaklaşım, Âşûrâ'nın sadece geçmişte kalmış bir olay değil, günümüz insanına hitap eden evrensel bir değerler bütünü olduğu vurgulanır. Yine de, bu yazıların daha fazla toplumsal ve siyasi bağlamda tartışılması, daha zengin bir analiz sunabilirdi.

Genel bir bakış olarak, dergideki makaleler, Hz. Hüseyin'in şehadeti ve Âşûrâ gününün toplumsal ve manevi etkilerini kapsamlı bir biçimde ele alarak, bu tarihi olayın sadece dini bir hatırlatma değil, aynı zamanda insanlık için evrensel değerlerin savunulmasının bir sembolü olduğunu ortaya koyar.¹⁴⁶

Âşûrâ, hem ilahi hem de insani boyutlarıyla derin anlamlar taşır. İlahi boyuttan incelendiğinde, Âşûrâ, iman, cesaret ve adaletin tecelli ettiği bir gün olarak yüceltilir. Bu gün, İslam'ın temel değerlerinin ve Kur'an'ın ebedi mesajlarının yeniden hatırlatıldığı bir zaman dilimi olarak ifade edilir. Âşûrâ, aynı zamanda mazlumların adalet arayışının ve sığınacak yeri olmayanların şefkat elinin sembolü olarak görülür. Bu yönüyle, Âşûrâ, insanlık için bir umut ve ilham kaynağıdır.¹⁴⁷

Diğer yandan, Âşûrâ'nın insani boyutu, insanın nefsanî arzularının ve beşeri iradesinin ilahi iradeye tercih edilmesinin üzücü sonuçlarını gözler önüne serer. Bu gün, vahşilik, alçaklık ve zulmün en çarpıcı örneklerinin sergilendiği bir zaman dilimidir. Âşûrâ, insanın makam, mal-mülk hırsı ve kabilecilik gibi dünyevi arzularının, onu nasıl

¹⁴⁴ Hamdi Mert, "İmam Hüseyin Zulme Karşı Durmanın Sembolüdür", *Caferiyol Dergisi*, (2008), 20/4; İzzettin Doğan, "Bütün İnsanlık Onun Davasını Kabul Etti", *Caferiyol Dergisi*, (2008), 20/17.

¹⁴⁵ Mert, "İmam Hüseyin Zulme Karşı Durmanın Sembolüdür", 20/5; Hasan Babur, "Kuşkusuz Bugünün Kerbelası, Filistin'dir", *Caferiyol Dergisi*, (2024), 120/1.

¹⁴⁶ Namık Kemal Zeybek, "Âşûrâ", *Caferiyol Dergisi*, (2009), 35/18.

¹⁴⁷ Sibel Eraslan, "Kerbela, Yas ve Bilinç", *Caferiyol Dergisi*, (2009), 35/23.

en korkunç uçurumlara sürükleyebileceğini gösterir. Bu yönüyle, Âşûrâ, insanlık için bir ibret ve ders niteliğindedir.¹⁴⁸

3.3.1. Câ'ferîlerin Âşûrâ ve Kerbelâ'ya Bakışları

Hicrî 61 yılında Muharrem ayının onuncu gününde gerçekleşen ve İslam tarihinde önemli bir yere sahip olan Âşûrâ ve Kerbelâ olayı Câ'ferî mezhebinde tarihsel bir olay ve anma geleneğinden öte, mezhep mensupları tarafından derin manalar taşır.¹⁴⁹ Derginin Âşûrâ sayılarında yer alan makaleler bu nedenle Kerbela ve Âşûrâ eksenli konulara yoğunlaşır.

Hz. Hüseyin'in şehadetinin yıldönümü münasebetiyle derginin Âşûrâ sayılarında Kerbela konusuna geniş bir yer verilir. *Caferiyol Dergisi*, bu özel sayılarla, Âşûrâ'nın manevi zenginliğini ve tarihsel derinliğini daha geniş kitlelere ulaştırmayı ve bu kutsal günün anlamını gelecek nesillere aktarmayı hedefler. Âşûrâ'nın, İslam tarihindeki konumu ve Kerbela'nın evrensel mesajı, okuyuculara sunulur, İslam kültürünün bu önemli mirasını yaşatmayı amaçlar.¹⁵⁰

Derginin Âşûrâ sayılarının tamamında, Türkiye Caferider Başkanı Selahattin Özgündüz'ün, Âşûrâ Yas Merasimlerinde yapmış olduğu konuşmalarına yer verilir. Özgündüz'ün Âşûrâ konuşmalarının yer aldığı makaleler her sayıda farklı isimlerle başlıklandırılrsa da konunun muhtevasında çok fazla değişkenlik gözlenmez. Derginin her yıl Muharrem ayına denk gelen sayılarında Âşûrâ ve Kerbela eksenli diğer makaleleri ise bazen aynı yazarların kaleminden çıksa da bazen de konuk yazarlar tarafından kaleme alınır.

Derginin ilk Âşûrâ ve Kerbela eksenli makalesi, Selahaddin Özgündüz'ün konuşmalarından oluşmaktadır. Özgündüz bu konuşmalarında; Hz. Hüseyin'in Emevi Halifesi Yezid'e boyun eğmeyi reddederek, Kerbelâ'da onurlu bir direniş sergilediğini ve bu direnişin İslam toplumunda adalet arayışının sembolü haline geldiğini vurgular. Yazar, Kerbela'yı sadece tarihî bir olayın gerçekleştiği yer olarak değil, aynı zamanda ahlaki ve manevi değerlerin yüceltildiği bir alan olarak tanımlar. Hz. Hüseyin'in, İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in torunu ve Hz. Ali'nin oğlu olarak Ehl-i Beyt'in önemli bir mensubu

¹⁴⁸ Eraslan, "Âşûra", 9/38; Kasım Alcan, "Ortak Yasımızın Bize Öğrettikleri", *Caferiyol Dergisi*, (2009), 35/30.

¹⁴⁹ "Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, Kolektif / Grup Kimliğinin Oluşmasında Ritüellerin Etkisi: Caferilerde Muharrem ve Aşura Örneği" (Erişim 19 Aralık 2024), 2310.

¹⁵⁰ Kırhan, "Editör", 2021, 110/3.

olduğunu belirtir. Makalede, onun doğruluk, adalet, özgürlük ve onur gibi değerleri temsil ettiği, bu yönüyle de İslam toplumunda derin bir etki bıraktığını ifade eder. Ayrıca, Hz. Muhammed'in "Hüseyin benden, ben Hüseyin'denim" hadisine atıfta bulunularak, bu ifadenin Hz. Hüseyin'in İslam toplumu için manevi önemini vurguladığı belirtilir.¹⁵¹

Derginin ilerleyen sayfalarında Namık Kemal Zeybek'in kaleme aldığı "Âşûrâ" isimli makalesinde, Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesinin İslam tarihinde derin anlamlar taşıdığını söyler. Hz. Hüseyin'i "doğruluğa ulaştıran bir ışık" ve "kurtuluş gemisi" olarak tanımlar ve Hz. Hüseyin'e duyulan sevginin Allah tarafından da karşılık bulacağını ifade eder. Hz. Hüseyin'in şehadetinin, iman ile münafıklığın karşı karşıya geldiği büyük bir savaşı simgelemesinin önemine vurgu yapar. Kerbela olayı, İmam Hüseyin ve yakınlarının kanlarının toprağa döküldüğünü ve İslam dünyasında büyük bir etki bıraktığını ifade eder.¹⁵²

Derginin sonraki yazısı ise Sibel Eraslan tarafından kaleme alınan "Âşûrâ" başlıklı makaledir. Eraslan, Hz. Hüseyin'in, iktidar hırsı ve adaletsiz yönetim anlayışının bir sonucu olarak şehit edildiğini ifade eder. Eraslan, Cennetin genç efendileri olarak nitelendirilen Hz. Hüseyin ve beraberindekilerin Kerbelâ'da karşılaştıkları zulmün, İslam tarihindeki en üzücü olaylardan biri olduğunu belirtir. Makale, Âşûrâ gününü yalnızca bir matem ve yas günü olarak değil, aynı zamanda zulme karşı direnişin ve adaletin savunulmasının güçlü bir sembolü olarak değerlendirir. Yazar, Âşûrâ'nın, Kerbelâ şehitlerinin hatırasını yaşatma ve onların adalet mücadelesini anımsatma amacı taşıdığını vurgular. Bu bağlamda, Âşûrâ'nın salt bir geçmiş anma günü olmaktan öte, toplumda mücadele azmini ve manevi değerleri canlı tutan bir gün olarak kabul edilmesi gerektiği ifade eder.¹⁵³

Derginin on dokuzuncu ve yirminci sayılarında, editör Sinan Kılıç, Kerbela hadisesinin 1368. yıldönümü münasebeti nedeniyle konuya dair yazdığı makalesinde, Hz. Hüseyin ve yoldaşlarının hak, adalet ve onur uğruna verdikleri mücadelenin günümüzde de anlamını koruduğunu söyler. Bu olayın, zalim ile mazlum arasındaki farkı net bir şekilde ortaya koyduğunu, doğru ile yanlışın, hak ile batılın ayırımını yaptığını ifade eder. Hz. Hüseyin'in susuz bedeninin Kerbela kumlarına düşmesi ve Peygamber'in ciğer paresine gözyaşlarıyla kavuşması, Kerbela'nın derin manasını pekiştirdiğini dile getirir.

¹⁵¹ Selahattin Özgündüz, "Hüseyin'in Âşûrâsı", *Caferiyol Dergisi*, (2007), 9/7-15.

¹⁵² Namık Kemal Zeybek, "Âşûrâ", *Caferiyol Dergisi*, (2007), 9/27.

¹⁵³ Sibel Eraslan, "Âşûrâ", *Caferiyol Dergisi*, (2007), 9/38.

Kerbela'nın insanlığa sonsuza dek ışık tutacak bir olay olarak tarihe geçtiğini söyler. Âşûrâ ise ruhun yurduna özlem, asılların sahteye direnişinin bir simgesi olduğunu söyler.¹⁵⁴

Derginin bu yirminci sayısında Kasım Alcan tarafından yazılan makale, Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesinin 1368. Yıldönümü münasebetiyle organize edilen Âşûrâ merasiminin de yapılan konuşmaları konu edinir. Hz. Peygamberin torunu Hz. Hüseyin'in, zulme karşı direnişi ve şehadeti münasebetiyle dökülen gözyaşlarıyla anıldığı belirtilir. Yapılan bu anma programında, konuşmacı olarak birçok isim yer alır. Bu isimler arasına yer alan Caferider Başkanı Hacı Akyüz, Aşûra'ya dair konuşma yapar. Âşûrâ konuşmasında, İmam Hüseyin'in ve ailesinin yaşadığı bu zulmün sadece onların şahsına olmadığını söyler. Aslında bu saldırının İslam'a, Allah'a, Hz. Peygamber'e ve Ehl-i Beyte yapılan bir saldırı olduğunu vurgular. Kerbela olayının sıradan bir tarihsel olay olmadığını, bu olayın tüm İslam âlemi için bir ders niteliği taşıması gerektiğini ifade eder. Bu konuşmanın devamında, Âşûrâ'nın mesajının İslam'a bağlı kalmak ve zalimlere karşı durmak olduğunu belirtir.¹⁵⁵

Âşûrâ etkinlikleri kapsamında konuşma yapan diğer bir isim Ayetullah Ahteridir, Ahteri, Hz. Hüseyin ve arkadaşlarının Yezid'e boyun eğmediklerini ve dinimizi savunmak istedikleri için bu zulme maruz kaldıklarını söyler. Hz. Hüseyin, hakkı ve adaleti savunmak için kendi hayatını feda ettiğini ve bu yolda ailesi ve dostları da onun yanında yer aldığını ifade eder. Kerbela'da şehit olanlar arasında, yaşlılar, gençler, kadınlar ve çocukların yer aldığını söyler. Bu nedenle Hz. Hüseyin ve onun yanında şehit olanların vermiş olduğu bu mücadeleden almamız gereken dersi günlük yaşantımıza yansıtmamız gerektiğini ve Allah'ın dinini ve insani değerleri koruma çabası içinde olmamız vurgusuna dikkat çeker.¹⁵⁶

Âşûrâ etkinlikleri kapsamında konuşma yapan isimler arasında Diyanet İşleri Başkanı Emekli Danışmanı ve İslam Araştırma Merkezi Başkanı Hamdi Mert'te vardır. Hamdi Mert, Âşûrâ'nın insanlık tarihinde önemli bir yere sahip olduğuna vurgu yapar. Âşûrâ matemini, aslında Ehl-i Beyt'e yapılan bu zulme karşı duyulan öfke ve üzüntünün dile getirilmesi olduğunu ifade eder. Hz. Hüseyin'in Yezid'e karşı duruşunun adaletin,

¹⁵⁴ Sinan Kılıç, "Editörden 'Âşûrâ'", *Caferiyol Dergisi*, (2008), 19/3.

¹⁵⁵ Kasım Alcan, "1368. Aşûra Matemî", *Caferiyol Dergisi*, (2008), 20/10, 11.

¹⁵⁶ Ayetullah Ahteri, "Aşûra Konuşmaları", *Caferiyol Dergisi*, (2008), 20/14, 15.

iman gücünün, direnmenin sembolü olarak anılması gerektiğini belirtir. Günümüzde de zulme karşı “dilsiz şeytan” olmamaya çağırır.¹⁵⁷

Cem Vakfı Başkanı İzzettin Doğan da, Âşûrâ etkinlikleri kapsamında yaptığı konuşmasında, Hz. Hüseyin’in İslam’ın ve insanlığın ortak değerlerini temsil ettiğini ve Kerbela olayının acısının hala yaşandığını vurgular. Hz. Hüseyin’in adaleti, cesareti ve dürüstlüğünün tüm insanlık için önemine değinir. Doğan, Hz. Hüseyin’in sevgisinin 1400 yıla yakın bir süredir arttığını ve insanlığın bayrağı haline geldiğini belirtir. Hz. Hüseyin zulme karşı direnişin sembolü olduğunu ve onun şahadetinin insanlığı aydınlatmaya devam edeceğini aktarır. Hz. Hüseyin’in mesajının, zalime boyun eğmemek üzerine kurulduğunu ve insanların haksızlığa karşı kendilerini güçsüz hissettiklerinde, Hz. Hüseyin’in mücadelesini hatırlamalarının yeterli olacağını belirterek mesajını tamamlar.¹⁵⁸

Caferider tarafından düzenlenen, Hz. Hüseyin ve 71 yareniyle birlikte şehadete yürüdüklerinin 1370. yıl dönümü münasebetiyle derginin 35. sayısı konuya ilişkin makalelere geniş yer verir. Âşûrâ matemlerine her yıl farklı kesimlerden önemli isimlerin iştirakleri bulunur. Bu yıl da Âşûrâ etkinliklerinde konuşma yapan isimler arasında siyasiler de yer aldı.

Her yıl olduğu gibi Türkiye’de bulunan Câ’ferîlerin lideri Selahattin Özgündüz törende yaptığı açılış konuşmasında, Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyte duyulan sevginin ehemmiyetinden bahseder. Kerbela’dan dolayı çekilen bu acının anılmasının aslında birlik, beraberlik ve insani değerleri yücelttiğini ifade eder. Farklı inanç ve farklı kökenden insanların bir araya gelmesinin, bu zulme karşı ortak bir tavır alınmasını, birlik ve beraberlik açısından önemli olduğuna vurgu yapar. Ayrıca Aşura’da gözyaşı dökmenin sevgi, merhamet ve vicdan göstergesi olduğunu, bu manevi değerlerin korunmasının insani bir gereklilik olduğunu ifade eder. Konuşmanın devamında törende bulunan insanlara Kızılay’a kan verilmesi gerekliliğine değinir. Ancak bu şekilde Hz. Hüseyin’e olan vefa borcunun ödeneceğini dile getirir.¹⁵⁹

Âşûrâ etkinlikleri kapsamında konuşma yapan siyasiler sırayla konuşmalarını gerçekleştirir. Bu konuşmacılardan biri, Deniz Baykal’dır. Baykal, tarihte yaşanan bu acı olayın, insanlık için bir ibret dersi ve utanç verici olduğunu vurgular. Bu acı olayın

¹⁵⁷ Mert, “İmam Hüseyin Zulme Karşı Durmanın Sembolüdür”, 20/16.

¹⁵⁸ Doğan, “Bütün İnsanlık Onun Davasını Kabul Etti”, 20/17.

¹⁵⁹ “Ortak Yasımız Âşûrâ”, *Caferiyol Dergisi* 35 (Yıl 4), 4.

unutulmasının mümkün olmadığı ve günümüzde dahi devam eden zulümlere karşı bir dik duruş olduğunu ve Ehl-i Beyt'e duyulan sevginin, bu acının unutulmaması için güçlü bir duygu olugunu söyler. Âşûrâ meydanında bu acıyı anmanın amacı düşmanlık yaratma olmadığı, aksine barış, kardeşlik ve birlik içinde yaşamaya teşvik ettiğini belirtir. Hiçbir mezhep ve etnik köken fark etmeksizin herkesin birlik ve beraberlik içinde yaşaması gerektiğine dikkat çeker.¹⁶⁰

Âşûrâ konuşmalarına katılan isimler arasında Eski Kültür Bakanı Namık Kemal Zeybek'te yer alır. Bu konuşmasında Zeybek, İslam tarihinin ilk dönemlerinde siyasi çekişmelerin olduğunu söyler. Özellikle de Emevîler, Hz. Peygamber'in kurduğu devleti hileyle ele geçirme girişimlerinden bahseder. Bundan dolayı da Kerbela'nın aslında İslam'ın saflığını koruma uğruna verilmiş bir mücadele olduğunu ve Hz. Hüseyin de İslam için büyük fedakârlıklar yaparak zulme karşı direniş gösterdiğini ifade eder. Ayrıca her Müslümanında bu direnişi canı gönülden özümsemesi gerektiğini söyleyerek "Her yer Kerbela, her gün Âşûrâ" ifadesiyle bu bilinci taze tutmalarını önerir.¹⁶¹

Derginin bu sayısında, Âşûrâ konusu hakkında makalesi bulunan diğer bir isim de Erkan Doğan'dır. Yazar, bu yazısında, Hz. Hüseyin ve yarenlerinin yaşadığı zulme karşı göstermiş oldukları bu kararlılığın Ehl-i Beytin değerini sembolize ettiğini söyler. Hz. Hüseyin'in Kerbela'da yaşadığı olayı, Hz. Nuh'un gemisiyle karşılaştırır ve her iki olayın da kurtuluş simgeleri olduğunu vurgular. Daha sonra Âşûrâ gününün sadece bir matem günü değil aynı zamanda Hz. Hüseyin'in ruhunun yaşatılması gereken bir gün olduğundan bahseder.¹⁶²

Hz. Hüseyin ve yarenlerinin şehadetinin 1071. yıldönümü vesilesiyle derginin kırkuncu ve kırk birinci sayılarında Âşûrâ konusu farklı bir bakış açısıyla ele alınır. Önceki sayılarda daha çok Âşûrâ'nın anlamı ve nasıl yorumlanması gerektiği üzerinde durulurken, bu sayılarda Âşûrâ ziyaretlerinin önemi ve ziyaretçilere yönelik bazı önerilere yer verilir.¹⁶³ Âşûrâ yas merasimleri kapsamında dikkat çeken konuşmacılardan biri ise, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'dır. Ülke tarihinde ilk kez bir başbakanın katılımıyla gerçekleşen bu etkinlik, büyük ilgi uyandırır.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Deniz Baykal, "Âşûrâ Meydanındaki Buluşma", *Caferiyol Dergisi* 35 (ts.), 12, 13.

¹⁶¹ Namık Kemal Zeybek, "Âşûrâ Konuşması", *Caferiyol Dergisi*, (2009), 35/18.

¹⁶² Erkan Doğan, "Âşûrâ ve İmam Hüseyin", *Caferiyol Dergisi* 35 (ts.), 35.

¹⁶³ Sinan Kılıç, "Editörden", *Caferiyol Dergisi*, (2009), 41/1.

¹⁶⁴ Erdoğan, "Halkalı'da Tarihi Âşûrâ", 41/23.

Câ'ferîler için bu tarihi Âşûrâ töreni, Hz. Hüseyin'in şehadetinin anılmasının yanı sıra, toplumsal birlik ve beraberlik açısından da büyük bir öneme sahip olduğunu düşünür. Başbakan Erdoğan'ın katılımı ve verdiği birlik mesajları, Âşûrâ'nın yalnızca dini bir anma günü değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmanın güçlendiği bir zaman dilimi olduğunu gösterir. Törene geniş katılımın sağlanması, İslam dünyasında Âşûrâ'nın derin manevi ve ahlaki etkilerinin sürdüğünü ortaya koyar. Ayrıca, bu tür etkinlikler toplumda bir arada yaşama kültürünü güçlendirir ve ortak değerler etrafında birleşme duygusunu pekiştirir.¹⁶⁵

Başbakan Erdoğan'dan sonra söz alan Türkiye Câ'ferîleri Lideri Selahattin Özgündüz, Âşûrâ Matem Merasiminde yaptığı konuşmada, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın katılımının ve protokoldeki diğer önemli şahsiyetlerin varlığının, milli birlik ve beraberliğin güçlü bir sembolü olduğunu vurgular. Özgündüz, bu birlikteliğin, Türkiye'nin her kesiminden insanların bir araya geldiği ve Peygamber sevgisinin Ehlibeyt sevgisinde birleştiği bir fotoğraf olduğunu belirtir. Ayrıca, bu birlikteliğin, ülkenin içindeki ve dışındaki milyonlarca insan için umut verici olduğunu ifade eder. Milletini dini ve kültürel değerlerinin Ehl-i Beyt sevgisi etrafında şekillendiğini vurgular. Daha sonra Türkiye'nin tarihi ve kültürel mirasına değinerek İmam Cafer-i Sadık, İmam Ebû Hanife ve İmam Şâfî gibi önemli dini isimlerin yanı sıra, Hacı Bektaş Veli, Mevlâna ve Yunus Emre gibi kültürel şahsiyetlerin de bu sevginin yayılmasında önemli rol oynadığını belirtir.¹⁶⁶

Derginin kırkıncı sayısında Âşûrâ ve Kerbela eksenli makaleler arasında Hamza Akalın'ın kaleme almış olduğu makalesi de yer alır. Akalın makalesinde Âşûrâ ziyaretinin öneminden bahseder. Âşûrâ ziyaretinin, Masumlara olan sevgiyi güçlendireceğini söyler.¹⁶⁷ Bu sevginin, kişiyi Masumların ahlaki ve yaşam biçimini kendine örnek alarak aynı şekilde yaşamaya teşvik edeceği üzerinde durur. Bu ziyaretlerde, ziyaret duasında, Allah'tan, Hz. Muhammed ve Ehl-i Beyt'inin yaşadığı gibi yaşamak ve onların ölümü gibi ölmek istenmesi önerilir.

Âşûrâ ziyaretinde dua okunmasının tavsiye edilmesi gibi beddua ve lanetlerin okunması da tavsiye edilir. Okunan lanet ve bedduanın asıl maksadı, ziyaretçide zulme karşı mücadele isteği uyandırmasıdır. Ziyaretçide oluşacak bu istek, kişinin zalimlere

¹⁶⁵ Caferiyol, "Halkalı'da Tarihi Âşûrâ", *Caferiyol Dergisi*, (ts.), 41/20.

¹⁶⁶ Selahattin Özgündüz, "Halkalı'da Tarihi Âşûrâ", *Caferiyol Dergisi*, (2011), 41/20-23.

¹⁶⁷ Ayhan Tekineş, "Ehl-i Beyt ve On İki İmamlar", Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010.

karşı mücadele etmesine ve hakkın yanında yer almasına vesile olacağı düşünülür. Bu şekilde ziyaretçi üzerinde oluşan etki, Allah yolunda sevgi ve nefretin temellerini güçlendirir ve her zaman mazlumun yanında olma kararlılığını yinelediği düşünülür.¹⁶⁸ Bu makaleden anlaşılacağı üzere, Âşûrâ, mezhep mensupları için sadece bir anma töreni değil aynı zamanda güçlü bir manevi ve sosyal eğitim aracıdır. Bu ziyaretler esnasında yapılan ritüelleri yerine getirmenin onları, Masum İmamlara karşı duyulan sevgiyi derinleştirdiğini düşünürler.

Sayının diğer yazısı Kazım Mustafâî'nin kaleminde çıkar. *Caferiyol Dergisi* tarafından Türkçeye çevrilerek okuyuculara sunulur. Âşûrâ ve Kerbela'nın manevi ve ahlaki boyutlarını ele alan bu makale, güzellik kavramını makalenin merkezine alarak olayların algılanış biçimini şekillendirir. Mustafâî'ye göre, hayatın ve olayların güzelliğini görmek, bireyin ruhuna ve vicdanına huzur getirerek insanın manevi gelişimine katkı sağlar. Kerbela olayı, yüzeyde acı ve kayıp barındırsa da sabır, tevekkül ve zulme karşı boyun eğmeme gibi manevi güzellikleri ile anlam kazanır. Hz. Zeynep'in olaylara bakış açısı, Hz. Hüseyin'in ilahi iradeye teslimiyeti ve mücadeledeki tavizsiz duruşu, makalenin temel odak noktalarıdır. Kerbela'da yaşanan olaylar, Allah'ın iradesi doğrultusunda gerçekleştiği için "en güzel olaylar" olarak değerlendirilir. Hz. Hüseyin'in ve ailesinin maruz kaldığı tüm musibetler, Allah'ın dininin bekası için olduğu gerekçesiyle manevi bir güzellik taşır. Makale, Âşûrâ'nın hak ile batıl arasındaki ayrım çizgisini belirginleştirdiğini vurgulamakta ve Kerbela'yı adaletin zulme karşı durduğu bir mekân olarak tasvir eder. Hz. Hüseyin'in mücadelesi, müminlere doğru yolu gösteren bir işaret olarak değerlendirilmekte ve Kerbela'nın insanın ahlaki mükemmelliğinin tecelli ettiği yer olduğu belirtilir. Mustafâî, Âşûrâ'yı Kadir Gecesi olarak tanımlar ve tarihin en güzel gecesi olarak görür. Ona göre, bu gecenin güzelliği, Hz. Hüseyin'in dostlarının onu terk etmeyişleri, Kerbela'da kalıp vefa ve sadakat göstermeleri ile daha da pekişir. Makalede, Âşûrâ'nın zafer kavramına yeni bir anlam kazandırdığını savunur ve Hz. Hüseyin'in zahiri yenilgisinin aslında büyük bir zafer olduğunu öne sürer. Bu zaferi "kanın kılıca galip gelmesi" olarak tanımlanır ve Kerbela hadisesinin ahlaki ve manevi derinliğini bu açıdan ele alınır.¹⁶⁹

Derginin diğer bir makalesi Abbas Câ'ferî'ye aittir. Yazar, Kerbela olayının İslam dünyasındaki derin manevi ve ahlaki etkilerini detaylandırır. Kerbela'nın, İslam tarihinin

¹⁶⁸ Akalın, "Âşûra Ziyaretinin Önemi", 40/7.

¹⁶⁹ Kazım Mustafai, "Âşûra'nın Güzellikleri", çev. Caferiyol Dergisi, *Caferiyol Dergisi*, (2011), 41/14, 15.

en üzücü olaylarından birine sahne olduğunu söyler. Bu kutsal mekânın, Âşûrâ günü yaşanan olaylarla birlikte, Tevhid inancını yeniden canlandırdığını ifade eder. Kerbela'yı, ahlak, sabır, fedakârlık ve kulluk gibi değerlerin zirveye ulaştığı bir yer olarak tanımlar. Hz. Hüseyin'in azamet ve ahlakını, onun Allah'a olan teslimiyetini ve ilahi görevleri yerine getirme azmine vurgu yaparak, Kerbela olayının İslam dünyasındaki derin, manevi ve ahlaki etkilerine vurgu yapar. Kerbela'nın bir cenk meydanı değil, terbiye ve eğitim mektebi olduğundan ve tarih boyunca da pek çok derslerin alındığı bir olay olduğundan bahseder. Tüm insanlık için adalet mücadelesine sevk eden örnek bir olayın Kerbela'da yaşandığını ve Kerbela'nın evrensel bir mesaj taşıdığını aktarır. Ayrıca Âşûrâ'nın her anında fazilet ve ahlakın yansımalarının bulunması, Kerbela'nın her karış toprağında kulluğun yüceliğinin görülmesi, bu olayın manevi boyutunun derinliğini gösterdiğini belirtir. İmam Hüseyin'in Mekke'den Kufe'ye giderken ve son anlarında sürekli Allah'ı anması, onun Tevhid inancına olan bağlılığını ve teslimiyetini açıkça ortaya koyduğunu ifade eder.¹⁷⁰

3.3.2. Âşûrâ Yas Merasimlerinde Verilen Mesajlar

Her yıl geleneksel olarak gerçekleştirilen Âşûrâ yas matemine, çeşitli kesimlerden pek çok kişi katılım göstererek, ortak bir bilinç doğrultusunda evrensel mesajlar paylaşır.

Kerbela yasının 1367. yıldönümü münasebetiyle düzenlenen Âşûrâ yas mateminde farklı mecralardan çeşitli isimler mesajlar yayınladı. Bu isimler arasında; Irak Büyük Elçiliği Kültür Ateşe'si Abdullah Tütüncü, TİYEMDER Başkanı Selahattin Yazıcı, Prof. Dr. Dursun Akdemir, Cem Vakfı Genel Başkanı Prof. Dr. İzzettin Doğan, Alevi İslam Din Hizmetleri Başkanı Ali Rıza Uğurlu, Yaşar Nuri Öztürk gibi isimler yer aldı. Bu isimlerin ortak yayımladıkları mesajlarında, Hz. Hüseyin'in Kerbelada şehadetinin asla boşa gitmediği ve bu onurlu duruşun, tüm insanlık için büyük bir örnek teşkil ettiği vurgulanır.¹⁷¹

Selahattin Yazıcı, Hz. Hüseyin'in zulme karşı gösterdiği dik duruşun ve adalet mücadelesinin, yalnızca İslam toplumu için değil tüm insanlık için evrensel bir değer taşıdığını ifade eder. İmam Hüseyin'in Kerbela'da karşılaştığı zulme karşı gösterdiği direniş, insanlık tarihinin en onurlu mücadelesi olarak kabul edilir. Bu duruşun, zulme karşı durmak isteyenler için bir ilham kaynağı olduğu belirtir. Bunun yanı sıra, Kerbela

¹⁷⁰ Abbas Caferî, "Âşûrâ'nın İrfani ve Ahlaki Boyutu", çev. Caferiyol, *Caferiyol Dergisi*, (2010), 40/24.

¹⁷¹ "Evrensel Âşûrâ Matem Merasimine Katılanlar Neler Dediler", *Caferiyol Dergisi*, (2006), 9/16, 17.

olayının büyük bir destan olduğu ifade eder. İmam Hüseyin, bu destanın şerefli kahramanı olarak tanımlanmakta ve onun mücadelesi, adalet, özgürlük ve insan hakları gibi evrensel değerleri savunmak adına verilen bir savaş olduğu belirtilir.¹⁷²

Ayrıca bu isimler arasında, Küçükçekmece Belediye başkanı Aziz Yeniay, Birleşik Irak İttifakı Lideri Abdulaziz el-Hekim'i, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullatif Şener, Chp Genel Başkanı Deniz Baykal, Anap Genel Başkanı Erkan Mumcu, Eski İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ali Müfit Görtuna, 20. ve 21. Dönem Milletvekili Şamil Ayrım, eski Kars Milletvekili Sabri Güner, eski PTT Genel Müdürü Nuri Alagöz, 21. Dönem Mhp Iğdır Milletvekili Abbas Boyel, Van Milletvekili Hacı Biner, Erzurum Milletvekili İbrahim Özdoğan, MHP İstanbul İl Başkanı İhsan Barutçu gibi isimler Âşûrâ günü nedeniyle mesajlar yayımladılar.

Bu ortak mesajlar şu ifadelerle yer verilir: “Bugün, insanlık tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri olan Kerbela'yı hüznün ve tefekkürle anıyoruz. Hz. Hüseyin ve beraberindeki yiğitlerin zulme karşı verdiği onurlu mücadele, adalet, özgürlük ve insan hakları gibi evrensel değerlerin savunulmasında ilham kaynağı olmaya devam etmektedir. Kerbelâ, yalnızca bir tarihî olay değil, aynı zamanda insanlık vicdanında yankı bulan büyük bir direnişin ve adaleti savunmanın simgesidir. Hz. Hüseyin'in hak ve doğruluk uğruna gösterdiği sarsılmaz irade, bugün de mazlumların sesi olmaya, adalet arayışında olan herkes için yol gösterici olmaya devam etmektedir. Bu anlamlı günde, toplumsal birlik ve dayanışmayı güçlendirmek, zulme karşı ortak duruş sergilemek ve insanlık değerlerini yüceltmek adına bir araya geliyoruz. Kerbela'nın mesajı, sınırları aşan bir adalet çağrısıdır ve geçmişten günümüze bu çağrının yankısı sürmektedir. Hz. Hüseyin'in şehadeti, yalnızca bir tarihî olay değil, aynı zamanda zulme karşı direnişin, hak ve adalet mücadelesinin sembolü olarak insanlık hafızasında canlı kalacaktır. Bu vesileyle, Kerbelâ'da hayatını feda edenleri rahmetle anıyor; onların mücadelelerini ilham kaynağı olarak kabul eden herkese selamlarımızı iletiyoruz.”¹⁷³

1368. Evrensel Âşûrâ Matem Merasimi nedeniyle Türkiye'deki çeşitli devlet yetkililerinin mesajlarına yer verilir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, TBMM Başkanı Köksal Toptan, Ak Parti Milletvekili Bülent Arınç, İçişleri Bakanı Beşir Atalay, Kadir Topbaş, Deniz Baykal gibi simalar Hz. Hüseyin'in, Kerbela'da yaşadığı bu zulmün ve

¹⁷² Selahattin Yazıcı, “Evrensel Âşûrâ Matem Merasimine Katılanlar Neler Dediler”, *Caferiyol Dergisi*, (2007), 9/17.

¹⁷³ “Mesajlar”, *Caferiyol Dergisi*, (2007), 10/18-20.

çektığı bu acının İslam dünyasının zulmün karşısında göstermesi gereken direnişin sembolü olduğunu vurgular. Devlet erkânı, benzer hadiselerin yaşanmaması için birlik ve beraberliğin önemi üzerinde durur. Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu da Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi Müslümanları derinden yaraladığını ve kalplere silinmez derin izler bıraktığını söyler.¹⁷⁴

Recep Tayyip Erdoğan tarafından yayınlanan mesajda, Hz. Hüseyin ve Kerbela şehitlerinin rahmetle anılması gerektiğini ifade ederek, Hz. Hüseyin'in hidayet meşalesi ve kurtuluş gemisi olduğunu belirtilir. Erdoğan, Müslüman âleminin bir daha böyle üzücü hadiseler yaşamaması temennisinde bulunur.¹⁷⁵

Akparti Manisa Milletvekili Bülent Arınç, Hz. Hüseyin'in şehadetinin 1368. yıldönümü münasebetiyle düzenlenen Evrensel Âşûrâ Matem Merasimi'ne davet için teşekkür ederek, Hz. Hüseyin'in haksızlık, zulüm ve adaletsizliğe karşı direnişinin sembolü olduğunu vurgulanır. Hz. Hüseyin'in şehadeti, İslam dünyasında derin izler bırakmış ve onun mücadelesi, bugün de zulme karşı direnişin örneği olarak anılır.¹⁷⁶

TBMM Başkanı Köksal Toptan, Âşûrâ Matem Merasimi'ne katılanlara selamlarını ileterek, Hz. Hüseyin'in zulme karşı mücadelesinin ve direnişinin önemine dikkat çeker. Toptan, İslam dünyasının bugün de Kerbela gibi acılar yaşadığını ve dualarının bu zulmün sona ermesi için olduğunu ifade eder.

Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu, Hz. Hüseyin'in şehadetinin, Hz. Peygamber'in torunu olarak İslam dünyasında derin yaralar açtığını ve bu olayın Müslümanların kalplerinde silinmez izler bıraktığını belirtir. Bardakoğlu, Hz. Hüseyin'in şehadetinin, İslam dünyasında birlik ve beraberliği koruma bilincini artırması gerektiğini vurgular.¹⁷⁷

İçişleri Bakanı Beşir Atalay, yoğun programı nedeniyle Evrensel Âşûrâ Matem Merasimi'ne katılamadığını belirterek, katılımcılara selam ve saygılarını sunar. Atalay, Hz. Hüseyin'in şehadetinin, İslam dünyasında derin izler bıraktığını ve bu tür üzücü olayların tekrarlanmaması için bilinçli olunması gerektiğini vurgular. Bu konuşmaların ve mesajların tamamı derginin Âşûrâ mesajları başlığı altında yayınlr.¹⁷⁸

¹⁷⁴ Ali Bardakoğlu, "Âşûrâ Mesajları", *Caferiyol Dergisi*, (2008), 20/20.

¹⁷⁵ Recep Tayyip Erdoğan, "Âşûrâ mesajları", *Caferiyol Dergisi*, (2008), 20/20; Araştırma Yazısı, "10 Muharrem Yıldönümü", *Caferiyol Dergisi*, (ts.), 35/14.

¹⁷⁶ "Âşûrâ mesajları", *Caferiyol Dergisi*, (2008), 20/20.

¹⁷⁷ Bardakoğlu, "Âşûrâ Mesajları", 20/20.

¹⁷⁸ Beşir Atalay, "Âşûrâ Mesajları", *Caferiyol Dergisi*, (2008), 20/20.

Mesajlarda, Hz. Hüseyin'in Kerbeladaki direnişi, zulme karşı mücadele etmenin ve adaleti savunmanın yalnızca İslam toplumu için değil, tüm insanlık için önemli ve evrensel bir anlam taşıdığını gösterir. Onun mücadelesi, özgürlük ve insan hakları uğruna verilen en onurlu savaşıardan biri olarak kabul edilir ve tüm mazlumlara yol gösteren bir ilham kaynağıdır. Kerbelâ olayı, tarihî bir destan olarak görölmekte, Hz. Hüseyin ise bu destanın adalet ve insan onuru için mücadele eden şerefli kahramanı olarak tanımlanır.

Onun şehadeti, sadece belirli bir mezhebin ya da inanç grubunun değil, bütün insanlığın adalet ve eşitlik ideallerinin simgesi hâline gelmiş; bu nedenle Kerbelâ'yı hatırlamak, yalnızca bir dini gelenek olarak değil, aynı zamanda zulme karşı direnişin evrensel bir sembolü olarak anlamlandırılır. Bu bağlamda, yayımlanan mesajlar, Hz. Hüseyin'in mücadelesinin sadece bireysel bir sorumluluk değil, tüm insanlık için ortak bir görev olduğu vurgulanır.

3.3.3. Âşûrâ Etkinlikleri

İmam Hüseyin'in ve yarenlerinin şehadeti nedeniyle duyulan derin üzüntü ve bağlılık, Caferi mezhebinde benzersiz bir şekilde teşvik edilmekte ve Muharrem ayının başından itibaren Âşûrâ gününe kadar, hatta şehitlerin defnedildiği on üçüncü gün safer ayının sonuna kadar süren çeşitli merasimlerle anılır. Bu merasimlerin başında Âşûrâ Yas Merasimi, Gadir-i Hum Bayramı, Erbain Yürüyüşü gibi çeşitli törenler yer alır. Bu anma törenlerinin organizasyonu, farklı vakıf ve dernekler tarafından üstlenilir ve geniş katılımlı etkinliklerle gerçekleştirilir.

Caferider, Caferi inancının öğrenilmesi ve anlatılması amacıyla kurulmuş olup, Türkiye'de yaşayan mezhep mensuplarının yasal haklarını kazanabilmesi için çalışmalar yürütür. Dernek, farklı mezhep ve farklı din mensuplarıyla iletişim kurarak barışa ve hoşgörü ortamının gelişmesine katkı sağlamayı hedefler. Bu kuruluşlar, Âşûrâ anma törenleri aracılığıyla toplumsal birlikteliği pekiştirmeyi, tarihi ve dini değerleri yaşatmayı ve mezhepler arası hoşgörü anlayışını desteklemeyi hedefler.

Bu minvalde, Evrensel Âşûrâ Matem törenlerini İstanbul Halkalı Âşûrâ Meydanı'nda organize eder. Bu törenlere devlet erkânının davet ederek toplumsal farkındalığı artırmaya yönelik girişimlerde bulunur; ayrıca, yerli ve yabancı basın

ilgisini çekerek Âşûrâ'nın tarihi ve kültürel öneminin geniş kitlelere ulaştırılmasının amaçları.¹⁷⁹

Ehl-i Beyt Kültür ve Dayanışma Vakfı, Ehl-i Beyt sevgisini toplumda yaygınlaştırmayı amaçlar. Birlik ve hoşgörü ve dayanışmayı teşvik eden çeşitli faaliyetler yürütmeyi hedef edinir. Vakıf özellikle Muharrem ayı boyunca gerçekleştirilen etkinlikler ve Âşûrâ anma programları aracılığıyla Ehl-i Beyt'in tarihi ve kültürel mirasını yaşatmayı hedefler. Ayrıca Gadir-i Hum Bayramı'nın düzenlenmesi sorumluluğunu üstlenerek, bu önemli günü geniş katılımlı organizasyonlarla toplum nezdinde canlı tutmayı amaçlar.¹⁸⁰

Zeynebiye Derneği, Türkiye'deki Caferî topluluğuna yönelik kültürel, sosyal ve eğitim alanlarında faaliyet gösteren önemli bir kuruluş olarak öne çıkar. 1978 yılında kurulan **Zeynebiye Camii ve Kültür Merkezi**, derneğin çalışmalarına merkezlik etmekte olup, ibadet hizmetlerinin yanı sıra eğitim ve kültürel etkinliklere ev sahipliği yapar. Dernek tarafından her yıl düzenlenen **Evrensel Âşûrâ Merasimi**, Caferî kimliğinin korunması ve toplumsal farkındalığın artırılması açısından önem taşır. Ayrıca, UNESCO tarafından uluslararası düzeyde dikkate değer bir etkinlik olarak tanımlanır. Bunun yanı sıra Halkalı'da büyük katılımlı Nevruz kutlamaları düzenler. Eğitim ve sosyal destek alanlarında çeşitli projeler yürütmekte olan dernek, burs programları aracılığıyla gençlerin akademik gelişimine katkıda bulunmayı amaçlar. Bunun yanı sıra, konferanslar, seminerler ve kültürel etkinlikler düzenleyerek dini ve toplumsal konulara ilişkin farkındalık oluşturmaya hedefler. Zeynebiye Derneği, toplumsal dayanışmayı teşvik eden faaliyetleriyle, Caferî topluluğuna yönelik akademik, sosyal ve kültürel alanlarda etkili bir yapı olarak varlığını sürdürür.

Zeynebiye Derneği, gençler ve çocuklar için özel olarak tasarlanmış iki önemli oluşumla faaliyetlerini genişletir. Bunlar Zeynebiye Gençlik Hareketi ve Zeynebiye Çocuk Kulübü olarak hizmet verir. Gençlerin ve çocukların dini, kültürel ve sosyal gelişimlerini desteklemek amacıyla çeşitli etkinlikler düzenler. Bu hareket, gençlerin İslami ve insani değerler çerçevesinde bilinçlenmesini sağlar. Çocuklar için ise Kur'an-ı Kerim kursları, eğitici etkinlikler ve sosyal aktiviteler düzenlenerek çocukların erken yaşta bilinçlenmeleri sağlamaya çalışır. Seminerler, eğitim programları ve sosyal projeler

¹⁷⁹ Caferiyol Dergisi, "Hacı Akyüz", *Caferiyol Dergisi*, (2007), 10/5, 6.

¹⁸⁰ "Hz. Ali-Gadir-i Hum Bayramı ve Kardeşlik Konferansı Hatay'da Büyük Coşkuyla Yapıldı", *Caferiyol Dergisi*, (2007), 9/24; "Ehl-i Beyt Kültür ve Dayanışma Başkanı Ali Yeral", *Caferiyol Dergisi*, (2007), 9/25.

yürütür. Bu programlarla gençlerin ve çocukların akademik ve ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmayı hedefler.¹⁸¹

Zehra Ana Derneği, 2006 yılında gönüllü kadınlar tarafından, ihtiyaç sahibi bireylere destek sağlamak ve toplumsal dayanışmayı güçlendirmek amacıyla kurulur. İsmi Hz. Hüseyin'in annesi Fatımatu'z-Zehrâ'dan alan dernek, faaliyetlerini **Ehl-i Beyt'in yardımseverlik ilkeleri çerçevesinde yürütür**. Dernek, **maddi ve manevi destek** sunmanın yanı sıra, çeşitli **sosyal projeler** yürütür ve gönüllü hareketleri teşvik eder. Fedakârlık ve dayanışma kültürünü yeniden kazandırmayı hedefleyen dernek, bu doğrultuda geniş bir yardım ağı oluşturarak toplum içinde farkındalık oluşturur.

Bunun yanı sıra, dernek her yıl Hz. Fatıma'nın doğum yılını anma törenleri düzenler ve bugünü Dünya Müslüman Kadınlar Günü olarak kabul eder ve geniş katılımlı etkinliklere ev sahipliği yapar. Düzenlenen törenler, sadece anma amaçlı değil, aynı zamanda kadınların toplumsal, kültürel ve dini rollerine ilişkin farkındalık oluşturmaya hedefleyen konferanslar, söyleşiler ve sosyal projelerle zenginleştirir. Bu etkinlikler çerçevesinde, kadınların eğitimde, sosyal hayatta ve yardımlaşma kültüründe oynadıkları rol vurgulanır; onların toplumdaki yerini güçlendirmek için çeşitli çalışmalar yürütür.¹⁸²

Türk Kızılay'ı, Hilal-i Ahmer, 1868 yılında Osmanlı Devleti tarafından, savaşta yaralanan ve hasta askerlerin bakımını sağlamak amacıyla kurulmuş ve dünyanın ilk tarafsız insani yardım kuruluşlarından biri olarak kabul edilir. Kuruluş, savaş ve afet dönemlerinde sağlık hizmetleri sunarak insani yardım faaliyetlerini sistemli bir şekilde yürütmeyi hedefler. Daha sonraki yıllarda kapsamı genişleyerek yalnızca askeri yardım değil, sivil toplum destek programları, sağlık hizmetleri ve sosyal dayanışma projeleri ile faaliyet alanını genişletir ve uluslararası insani yardım prensipleri doğrultusunda çalışmalarını sürdürür.¹⁸³

CAFERİDER, yaklaşık on yıl önce aldığı kararla, geleneksel olarak Âşûrâ törenlerinde uygulanan zincirle vücuda zarar verme uygulamasını kaldırarak, bunun yerine kan bağışını teşvik eden bir yöntemi benimser. Bu değişiklik, yalnızca Türkiye'de değil, farklı İslam ülkelerinde de örnek alınarak uygulanmaya başlanır. Pakistan, İran, Azerbaycan ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde düzenlenen Âşûrâ törenlerinde kan bağışı

¹⁸¹ Zeynebiye Hareketi Gençlik Merkezi, "ZGHM Çocuk Kulübü Faaliyete Başlıyor", *Caferiyol Dergisi*, (2021), 109/12-16.

¹⁸² Zehra Ana Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, "Hz. Fatıma'yı Anma ve Dünya Müslüman Kadınlar Günü", *Caferiyol Dergisi*, (2022), 111/12, 13.

¹⁸³ Küçükali, "Değerli Türk Kızılay Dostları", 19/42.

etkinlikleri gerçekleştirir. Böylece toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir uygulama olarak öne çıkar.¹⁸⁴

Bu süreçte Türk Kızılay'ı, Âşûrâ merasimlerinde yapılan kan bağışlarını düzenleyerek, bağışlanan kanın ihtiyacı olan kişilere ulaşmasını sağlar. Törene katılanlar, geleneksel yas uygulamasının hayat kurtaran bir dayanışma hareketine dönüştürerek, verdikleri kanın sağlık hizmetlerine katkıda bulunmasını amaçlar.¹⁸⁵

3.3.4. Âşûrâ Yas Mateminde Kullanılan Semboller ve Ritüeller

Âşûrâ, özellikle Şîî ve Ca'ferî mezhebinde yas ve matem günü olarak büyük bir öneme sahiptir. Bu günde Kerbela'da Hz. Hüseyin ve beraberindekilerinin şehit edilmesini anmak amacıyla Âşûrâ yas merasimleri düzenlenir. Kerbela'da yaşanan bu olay, Âşûrâ yas merasimleri aracılığıyla tarihsel bir olay olma bağlamının ötesine geçerek adalet, direniş ve inanç uğruna fedakârlık gibi temalarla özdeşleştirilir. Bu sayede Âşûrâ günü, yalnızca bir anma günü değil, aynı zamanda dini ve toplumsal sembole dönüşür. Âşûrâ merasimlerinde kullanılan semboller mezhebin anlam dünyasının görsel ve uygulama boyutunu oluşturur. Aynı zamanda bu çeşitli sembollerle de yaşananlar hatırlatılır ve duygular ifade edilir. Siyah giysiler, zincirler, çatalı ok, beşik ve bayraklar gibi semboller, bu yas atmosferinin önemli unsurları arasında yer alır. Her bir sembolün, Caferî inancında kendine has bir anlamı vardır. Ancak bu semboller, mezhebi arka planı bilmeyen kişiler için çoğu zaman anlaşılması güç görsel öğelere dönüşür. Bu başlıkta Âşûrâ merasimlerinde yer alan semboller tespit edilip, taşıdıkları dini ve mezhebi anlamlar analiz edilecektir. Ayrıca söz konusu sembollerin, topluluk belleğinde nasıl bir yere sahip olduğu ve ne tür duygulara karşılık geldiği de ele alınacaktır.¹⁸⁶

Paul Connerton'un Kerbela yas matemleri ile ilgili anlatısını aktarmak yerinde olur:

“Şiiiler bu olayın yıldönümünü anma törenlerini Muharrem ayının onuncu (Aşure) gününde yaparlar. Hüseyin'in başına gelenleri, temsili yoldan yeniden canlandırarak yas tutarlar. Bu ayın ilk dokuz gününde törene katılanlar siyah ya da gri giyinirler; askerler ve katırcılar, büyük üzüntünün işareti olarak anlaşılan uzun gömlekleri ve açık bağırlarıyla toplanırlar; bu kimselerden oluşan gruplar, kendilerini kılıçlarla

¹⁸⁴ Kan Akıtmadılar Kan Bağışladılar (14 Mart 2003).

¹⁸⁵ “Kanlarını Akıtmak Yerine Kızılaya Bağışlıyorlar” (Erişim 09 Mayıs 2025).

¹⁸⁶ Âşûrâ Ritüelleri ve Anlamları - Caferîder” (Erişim 18 Aralık 2024).

yaralayarak, sırtlarına zincirlerle vurarak ve çıldırmaşçasına oynayarak sokaklarda dolaşırlar. Muharrem'in onuncu gününde tören, Hüseyin'in gömülmesini canlandıran bir cenaze alayı olarak tasarlanmış büyük bir geçitle doruğuna ulaşır. Tabutu, sekiz adam tarafından taşınır ve her iki yanında sancak taşıyan adamlar bulunur; tabutun arkasından kana bulanmış altmış adam savaş şarkısı söyleyerek gelir; onların da gerisinde, birbirlerini tahta değneklerle ritmik olarak döven başkaları yürür. Kendilerine verdikleri acı ile temsili olarak Hüseyin'in acısını ortaya dökerler.”¹⁸⁷

Âlem: Âlem, bayrak anlamına gelir ve Âşûrâ terminolojisinde, matem merasimleri düzenlemek amacıyla oluşturulan grupların kendine özgü bayraklarını ifade eder. Üzeri siyah renkten işlenmiş Kur'an ayetleri bulunur. Bayrak direğinin ucunda beş parmak suretinde metal bir levha vardır. Hz. Hüseyin ve yarenlerinin kesik elleri veya kardesi Ebu'l-Fazl'ın kesilen kolunu temsil eden ve uzun bir çubuğun ucuna sabitlenmiş metal bir el ile Ehl-i Beyt'in isimlerini veya slogan haline gelen sözlerini içeren siyah bir bez parçasıdır.¹⁸⁸

Resim 1: Alem'in ucuna takılan kesik el sembolü

Alemdar: Alemdar, Ebu'l-Fazl el-Abbâs'ın Kerbela'da Hz. Hüseyin'in ordusunun bayrağını taşıması nedeniyle aldığı lakaplardan biridir. Hz. Ali'nin Ummu'l-Benîn adlı

¹⁸⁷ Paul Connerton, *Toplumlar Nasıl Anımsar*, çev. Alâeddin Şenel (İstanbul: Selçuk Yayınları, 1999), 20.

¹⁸⁸ Araştırma Yazısı, “Âşûrâ Yas Merasiminde Kullanılan Semboller”, *Caferiyol Dergisi*, (2021), 24, 25.

eşinden olan oğlu Ebulfazl el-Abbâs, Kerbela Savaşı'nda bayraktar olarak ordunun morallerini yüksek tutmak için kritik bir rol üstlenir. Âşûrâ gününde Hz. Hüseyin, az sayıda olan ordusunu sağ, sol ve merkez olmak üzere üç gruba ayırır ve bayrağı kardeşi Abbas'a emanet eder.¹⁸⁹ Âşûrâ günü Hz. Abbas, Hz. Hüseyin'in huzuruna çıkarak savaşmak için izin istemiş ancak Hz. Hüseyin, “Sen benim alemdarımsın, eğer sen gidersen ordum dağılır” diyerek gözyaşları içinde onu savaşın sonuna kadar yanında tutmayı tercih eder.¹⁹⁰

Resim 2: Ebu'l-Fazl'ın temsili resmi

Azadarlık: Kerbela'da yaşanan bu acı olayı canlı tutmak için önemli bir Âşûrâ kültürüdür. Âlimler ve Masum İmamlar, Ehlibeyt dostlarını her daim bu merasimlerin düzenlenmesi için teşvik etmiş ve kendileri de aktif olarak katılmışlardır. Ağlamak, mersiye okumak, Kerbela'da yaşamış oldukları o musibeti anmak azadarlığın görevleri arasındadır ve bu merasimlerin önemli unsurlarıdır. İmamların yolunun korunması ve

¹⁸⁹ Araştırma Yazısı, “Âşûrâ Yas Merasiminde Kullanılan Semboller”.

¹⁹⁰ “Kerbela Sancaktarı Alemdar Abbas - Caferider” (Erişim 18 Aralık 2024).

uğradıkları zulmün anlaşılması amacıyla her yıl düzenlenen ve 1400 yılı aşkın süredir devam eden bu anma programları, inançların sağlam kalmasına vesile olur.

Beşik: Hz. Hüseyin'in oğlu Ali Asgar henüz altı aylıkken ailesiyle birlikte Kerbela çölünde Yezid'in ordusunda Hamele adlı kişi tarafından şehit edilir. Bu olay Âşûrâ merasimlerinin bir simgesi haline gelir. Âşûrâ matemlerinde yaygın olarak kullanılan boş beşikler, Ali Asgar'ın şehadetini temsil eder. Ali Asgar'ın mazlumca şehadetini konu alan mersiyeler ve ağıtlar yakılmaya başlanılır ve Âşûrâ kültürünün önemli sembollerinden biri olur.¹⁹¹

Resim 3: Temsili beşik

Çatallı Ok: Kerbela olayında kullanılan bir oktur. Bu okun üç başı bulunur. Bu okun Yezid ordusu tarafından, Hz. Hüseyin ve henüz altı aylık olan oğlu Ali Asgar'a atıldığı söylenir.¹⁹²

¹⁹¹ Araştırma Yazısı, “Âşûrâ Yas Merasiminde Kullanılan Semboller”, 24, 25; Kıyasettin Koçoğlu, “İğdir’da Yaşayan Aşura”, *Milel ve Nihal* 8/3 (01 Eylül 2011), 166.

¹⁹² Araştırma Yazısı, “Âşûrâ Yas Merasiminde Kullanılan Semboller”, 24, 25.

Resim 4: Temsili çatallı ok

Deste: Muharrem ayına girilmesiyle birlikte genellikle köylerde, gençlerden 15-20 kişilik gruplar oluşturulur. Bu grupların diğer adı “destedir”. Destelerin sayıları değişiklik gösterebilir. Bu sayılar 20, 30, 40 ve 50 kişi olabilmektedir. Destelerin oluşturulması gönüllülük esasına dayanır ve görevleri, sine vurmak ve zincire dövmektir.¹⁹³

¹⁹³ Mahmut Tezcan, *İğdır ve Aralık'ta Kerbela Yası'nın Kültürel Boyutları* (Ankara, 1996); Araştırma Yazısı, “Âşûrâ Yas Merasiminde Kullanılan Semboller”; Emine Öztürk, *Caferilik* (İstanbul: Ragbet Yayınları, 2017), 104; Cevad Muhadisi, *A'dan Z'ye Kerbela Ansiklopedisi*, çev. Metin Atam (İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2018), 4.

Resim 5: Gençlerden oluşan bir “deste” ekibi

Kasım Otağı: Kâsım b. Hasan için Kerbela’da evlilik töreninin yapıldığı ve bu merasimler sırasında gelin otağı hazırlandığı rivayet edilir. Bu geleneğin kaynağı zayıf olmakla birlikte yaygınlık kazandığı da dergide belirtilir. Hz. Hasan’ın oğlunun mürüvvetini göremeden şehit edildiği rivayet edilir. Kâsım için hayali bir otak yapılarak murada eremeyişi, sinelerde gizli kalan muradların bir ifadesi olarak canlı tutulur.¹⁹⁴

Başka bir rivayette ise Hz Hasan’ın kızı ile Hz. Hüseyin’in oğlu Kâsım için Kerbela’da düğün merasimi yapılır. Kâsım düğünün ertesi günü savaşa gider ve şehit olur. Onun anısına bir otak yapılır. Bu otak matemler eşliğinde halk arasında dolaştırılır. Dileği

¹⁹⁴ Araştırma Yazısı, “Âşûrâ Yas Merasiminde Kullanılan Semboller”, 25; Emine Öztürk, *Caferilik*, 97.

olan kişiler o esnada otağa değerli bir şeyler atar. Bunlar altın, gümüş, para ve değerli kıyafetler gibi şeyler olur. Daha sonra otakta toplananlar, destelerin imam karası gömleği ve yol masrafları için harcanır.¹⁹⁵

Resim 6: Temsili Kāsım otağı

İmam Karası: Muharrem ayının gelmesiyle beraber Hz. Hüseyin için yas törenleri de başlar. Bu merasimler sırasında, destelerde sine vuranlar ve yas tutanlar, yas merasimlerinin sembolü olarak imam karası adı verilen siyah renkli bir gömlek giyilir.¹⁹⁶

¹⁹⁵ Tezcan, *Iğdır ve Aralık'ta Kerbela Yası'nın Kültürel Boyutları*.

¹⁹⁶ Araştırma Yazısı, "Âşûrâ Yas Merasiminde Kullanılan Semboller", 25; Connerton, *Toplumlar Nasıl Anımsar*, 22; Emine Öztürk, *Caferilik*, 105.

Resim 7: Yas merasiminin sembollerinden biri olan siyah gömlek giyen gençler

Meddah: Matem günlerinde, Ehl-i Beytin faziletlerini anlatan şiirler okunur. Bu edebi şiirlere “methiye” denir. Ehl-i Beyt’in başına gelen musibetlerini anlatan şiirler “Nuha”, “Sinezen” olarak adlandırılır. Bu methiye ve mersiyele ahenkli bir okuyuşla seslendiren kimselere de “Meddah” denir. Meddahlar matem günlerinde nuha, mersiye, sinezen ve methiye okurlar.¹⁹⁷

Zülcenah: Hz. Hüseyin’in bindiği at, olağanüstü çevikliği ve sürati nedeniyle “Zülcenah” adını alır. Kanatlı gibi özgür ve hızlı ilerleyişi, ona bu ismin verilmesinde etkili olur. İmam Hüseyin, Kerbelâ’da son ana kadar Zülcenah’ın üzerinde cesurca mücadele eder, vefa ve sadakatle bağlı olduğu bu at, savaşın en çetin anlarında bile onun yanından ayrılmaz. Hüseyin’in şehadeti yaklaştığında Zülcenah, çevresinde dönerek sahibini koruma içgüdüsüyle hareket eder, düşman saflarına korkusuzca saldırır. Atın çabasına rağmen, Hüseyin son gücünü kullanarak savaşmaya devam eder ve nihayetinde yere düşerek şehadete yürür. Zülcenah’ın bu sadakati, sadece savaş meydanında sergilenen bir bağlılık değil, aynı zamanda tarihe kazınan bir vefa olarak kabul edilir.¹⁹⁸

¹⁹⁷ Caferiyol Dergisi, “Aşûra Yas Merasiminde Kullanılan Semboller”.

¹⁹⁸ Muhaddisi - Atam, *A’dan Z’ye Kerbelâ Ansiklopedisi*, 12.

Resim 8: Zulcenah'ın temsili resmi

Erbain: Caferî kültüründe kırk sayısı, manevi yükseliş ve irfanî gelişimle ilişkilendirilen önemli bir rakam olarak görülür. Ruhsal arınma, ibadet ve dua ritüellerinde sıkça yer alırken, kırk hadis ezberlemek, kırk gün ihlasla ibadet etmek ve aklın kırk yaşında olgunlaşması gibi inançlarla bağlantılıdır.

Erbain, Âşûrâ geleneğinde Hz. Hüseyin'in şehadetinin kırkuncu günü olarak kabul edilir ve Sefer ayının yirminci gününe denk gelir. Bazı toplumlarda, vefat eden kişilerin kırkuncu gününü anmak gelenek hâline gelmiş, bu çerçevede Fatiha meclisleri düzenlenerek hayır işleri yapılır. Sefer ayının yirmisinde, Şiîler Hüseyinî Âşûrâ'yı anmak için matem meclisleri tertip ederek dini ve kültürel simgeleri yüceltir. Kerbelâ'daki Erbain yürüyüşü, dünyanın dört bir yanından milyonlarca insanın katılımıyla gerçekleşen büyük bir anma etkinliği olup, mersiyeler ve sinezenlerle derin bir yas atmosferi oluşturur.¹⁹⁹

3.3.5. Âşûrâ Basın Ödülleri

Caferiyol Dergisi'nin öncülüğünde geleneksel olarak her yıl Âşûrâ Basın Ödülleri düzenlenir. Etkinliğin düzenlenmesinin nihai hedefi Caferî toplumunun kültürel kimliğinin geniş kitleler tarafından tanınmasını sağlamak ve bunu medya aracılığıyla daha görünür hale getirmektir. Bu etkinlik, Caferî toplumunun kültürel ve tarihî hafızasının korunmasına katkıda bulunan medya temsilcilerini teşvik etmeyi amaçlar.

¹⁹⁹ Muhaddisi - Atam, *A'dan Z'ye Kerbelâ Ansiklopedisi*, 5.

Basın ve yayın alanında ödüller farklı kategorilerde verilir: En iyi fotoğraflı haber kategorisinde, En iyi görüntülü haber dalında, En iyi TV programı gibi kategorilerde ödüller verilir.²⁰⁰

Küçükçekmece Belediyesi Kültür Merkezi'nde gerçekleşen törende, Âşûrâ Basın Ödülleri sahiplerine takdim edilir. Caferiler için anlamlı olan bu etkinlik, sadece ödül takdiminden ibaret olmayıp, önemli bir buluşma noktası niteliği taşır. *Caferiyol Dergisi* Editörü Sinan Kılıç konuşmasında derginin uluslararası alandaki etkisine ve üstlendiği göreve dikkat çekerek, kültürel bir platform olarak Caferi toplumuna dair bilgi üretimine sunduğu katkıları dile getirir. Kılıç ayrıca, Âşûrâ Basın Ödülleri'nin geleneksel bir yapıya kavuştuğunu belirterek, bu ödüllerin Caferî toplumu ile ilgili yayıncılığı teşvik eden mühim bir girişim olduğunu dile getirir. Tören, hem bir anma hem de kültürel dayanışmanın merkezi olarak öne çıkar.²⁰¹

Türkiye Caferîleri Lideri Selahattin Özgündüz, konuşmasında medya kuruluşlarının Âşûrâ törenlerine gösterdiği ilgiyi takdirle karşılar ve bu etkinliğin toplum içinde yerleşik bir gelenek haline geldiğini vurgular. Konuşmaların ardından ödüller sahiplerine takdim edilir.²⁰²

3.3.6. Âşûrâ sayılarında Edebiyat, Kültür ve Sanat

Caferiyol Dergisinde, edebiyat, kültür ve sanat; şiirler, mersiyeler ve sahne sanatları yoluyla okuyucuyla buluşur. Tarihî ve toplumsal olaylar, sanatsal bir bakış açısıyla ele alınır. Dergi, özellikle şiir, tiyatro ve edebi etkinlikler üzerinden tarihî ve kültürel mirasın aktarılmasını amaçlar, bu doğrultuda sanatsal üretimi destekleyen içerikler sunar.

Caferiyol Dergisinde yayımlanan şiirler, özellikle Hz. Hüseyin'in yolculuğu, mücadelesi ve şehadetini; Kerbela'da yaşananları edebi bir anlatımla ele alır. Bu şiirler, matem, fedakârlık ve direniş temaları etrafında yoğunlaşarak, okuyuculara Kerbela'nın etkisini hissettirme ve toplumsal hafızayı canlı tutma amacı güder. Bu şiirlerden bazıları aşağıdaki gibidir.²⁰³

²⁰⁰ Caferiyol, "2007 Âşûrâ Basın Ödülleri Sahiplerini Buldu", *Caferiyol Dergisi*, (2007), 10/40-45; Caferiyol, "Âşûrâ Basın Ödülleri Sahiplerini Buldu", *Caferiyol Dergisi*, (2011), 41/34, 35.

²⁰¹ Caferiyol, "2009 Âşûrâ Basın Ödülleri Sahiplerini Buldu", *Caferiyol Dergisi*, (2009), 30/36.

²⁰² "2007 Aşura Basın Ödülleri Sahiplerini Buldu", *Caferiyol Dergisi*, (2007), 10/45.

²⁰³ Halit Özdüzen, "Aşkın Adıdır Hüseyin", *Caferiyol Dergisi*, (2006), 1/46; Halit Özdüzen, "Canan Ali", *Caferiyol Dergisi*, (2006), 1/45; Fuzulî, "İmam Hüseyin Mersiyesi", *Caferiyol Dergisi*, (2009), 41/39; Şehriyar, "Hüseyin'e", *Caferiyol Dergisi*, (2007), 9/33; Dürri, *Caferiyol Dergisi*, (2009), 15.

Hüseyin'e yerler ağlar göğler ağlar
Betül'i murteza ağlar peygamber ağlar
Hüseyin'in nohesin "Dilriş" yazanda
Müselman Sehlidir ki kâfir ağlar

Şehriyar

Aşkın adıdır Hüseyin,
Lezzet tadıdır Hüseyin
Bilmeyenler Araftadır
Arif tacıdır Hüseyin

Halit Özdüzen

Ey sâkî ver kırbadan âşıklarına bir parça su
Tazelensin ta yürekler içsin kana kana su
Kendini taştan taşa vurmaktadır her yana su
Çare arar derdine ereyim diye dermana su
Şah Hüseyin vakasının aşkına ver câna su
Kerbela vadilerinde can veren susuzlara su

Dürri

Tiyatro etkinlikleri ise Kerbelâ esirleri, Hz. Hüseyin'in kıyamı ve İslam tarihindeki önemli olayları sahneye taşıyarak, izleyicilere dramatik bir anlatım sunar. Bu tür etkinlikler, sanatın toplumsal hafızayı koruma ve kültürel kimliği güçlendirme işlevini vurgulamakta olup, tarihî olayların geniş kitlelere ulaştırılmasını sağlayan bir araç olarak değerlendirilir.²⁰⁴

Dergi, edebi ve sahne sanatlarını bir ifade biçimi olarak kullanarak, kültürel mirasın korunması ve toplumsal bilinç oluşturulması yönünde çalışmalar yürütür. Kültürel ve sanatsal etkinliklerin, bireylerin tarihî ve toplumsal olaylara dair farkındalıklarını artırmada önemli bir rol oynadığı görülür.

²⁰⁴ Caferiyol, "Hür ve Onurlu Duruşun Adıdır Zeynep", *Caferiyol Dergisi*, (2008), 20/24, 25.

3.3.7. Âşûrâ Sayılarında Aşure Tatlısıyla İlgili Değerlendirmeler

İslam'daki Sünnî ve Şîî anlayışları, Muharrem ayı ve Aşure günü etrafında farklı inançların ve uygulamaların ortaya çıkmasına neden olur. Bu iki görüş, tarihsel ve kültürel bağlamda Muharrem ayına farklı anlamlar yükler ve bu doğrultuda şekillenen törenler toplumların hafızasında yer edinir. Bazı Müslümanlar, Muharrem ayını ve özellikle Aşure gününü yılın başlangıcı olması nedeniyle çeşitli kutlamalar düzenler. Bu gruplar, yeni yılın gelişini neşe ve sevinçle karşılar, çeşitli gelenekler ve etkinliklerle bu mutluluğu ifade eder. Öte yandan, Muharrem'i yas ve matemle özdeşleştiren topluluklarla kıyaslandığında, bu yaklaşım oldukça farklı bir bakış açısını yansıtır.

İslam Tarihi boyunca Muharrem ayına yüklenen anlamlar, toplumların kültürel ve sosyal koşullarına göre değişiklik gösterir. Bu nedenle, bazı topluluklar Muharrem'i yeni umutların başlangıcı olarak görürken, diğerleri bu ayı tarihî olayları anma ve hatırlama zamanı olarak değerlendirir. Bu bağlamda Muharrem ve Aşure günü etrafında şekillenen törenler, mezhepsel ve kültürel farklılıkların bir yansıması olarak gelişir ve İslam toplumlarının inanç dünyasında derin bir yer edinir.²⁰⁵

Toplumun bazı kesimleri için bu gün, neşe ve kutlamaların aksine, derin bir hüznle anılır. Özellikle Şîî inancına mensup kişiler için, Âşûrâ yalnızca dini bir ritüel değil, aynı zamanda tarihî bir direnişin ve fedakârlığın sembolüdür.

Yukarıda ifade edildiği üzere bu anlayışa göre, aşure günü, adaletsizlik karşısında eğilmeyen, onurunu korumak adına yaşamını feda eden Hz. Hüseyin'in mücadelesini simgeler. Zulme boyun eğerek sürdürülmesi mümkün olan bir yaşam yerine, doğruluk ve ahlaki değerler uğruna verilen bir direniş tercih edilir. Dolayısıyla, bu özel gün, tarihî olayların hatırlanmasının ötesinde, onurlu duruşun ve adalet arayışının güçlü bir temsilidir.²⁰⁶

Âşûrâ ve Aşure tatlısı arasındaki ayrım derginin on üçüncü sayısında iki farklı makalede ele alınır. Bu sayı içerisinde, aşure tatlısının Âşûrâ'dan nasıl ayrıldığına tarihsel arka planı ele alınır. İki makalede de, Aşure tatlısının kökenlerine dair çeşitli teorilere yer verilir. Ayrıca Âşûrâ gününe dair yaygın yanlış anlamalar ile ilgili eleştiri sunar. Âşûrâ gününün ve Aşure tatlısının tarih boyunca kazandığı çeşitli anlamlardan

²⁰⁵ Sula Bozis, *İstanbul Lezzeti : İstanbullu Rumların Mutfak Kültürü*, çev. Foti Benlisoy - Stefo Benlisoy (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000), 33.

²⁰⁶ Canan Topdemir, *Âşûrâ* (İstanbul: İstanbul Cem Vakfı Yayınları, 2006), 6.

bahsedilir ve özellikle İslam dünyasında, farklı dönemlerde ve yönetimler altında yorumlanmalarına dair bilgiler verilir. Öne sürülen başlıca görüşler şu şekildedir:

Aşure tatlısı veya çorbasının kökeni aslında Ümeyye oğulları tarafından ortaya atıldığı ifade edilir. Bu sebepten dolayı Hz. Hüseyin'i şehit edenlerin işlediği bu cinayeti örtbas etmek için, bugünü "kurtuluş günü" gibi göstermek amacıyla uydurulduğu iddia edilir. Şeyh Müfid'in²⁰⁷ bugünü bayram niteliğinde kutlamanın Hz. Hüseyin'in anısını silmek için uydurulmuş bir gelenek olduğuna vurgu yapılır.²⁰⁸

Tarih boyunca halifeliğin el değişmesiyle birlikte Âşûrâ'ya yüklenen anlamlar da dönüşüme uğrar. Farklı yönetimler, kendi siyasi ideolojik doğrultularına uygun olarak Âşûrâ gününü çeşitli şekillerde yorumlar ve halka farklı biçimlerde sunar. Bazı dönemlerde, Hz. Hüseyin'in şehadeti bir matem yas günü olarak kabul edilip anma törenleri desteklenirken, bazı yönetimler bu tarihi olayın toplumsal hafıza da etkisini azaltmaya çalışır.

Özellikle Emeviler Döneminde Âşûrâ günü; Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesiyle anlamı tamamen değişir. Bu olaydan sonra Âşûrâ, Şîî toplum için matem ve yasın sembolü haline gelir. Fakat Emevi Devleti için Kerbelâ hadisesi farklı bir boyut kazanır ve toplumsal hafızada yer edinmesini engellemek amacıyla çeşitli girişimlerde bulunulur. Bu doğrultuda kabir ziyaretleri ve Hz. Hüseyin'in hatırasını yaşatan yas törenleri hoş karşılanmayıp, hatta bu günü bayram olarak ilan etme çabaları olarak görülür. Emevi halifesi Abdülmelik b. Mervan döneminde (685-705), komutan el-Haccâc b. Yusuf el-Sakafî, Âşûrâ gününe özel bir bayram ihdas eder. Kerbela acısını unutturmak için halka güzel kıyafetler dağıtılır, güzel sofralar hazırlanarak halka ziyafetler verilir. Bu girişimin temel amacının, Hz. Hüseyin'in anısını unutturmak, yas merasimlerini ortadan kaldırmak ve Muharrem ayının onuncu gününe farklı bir anlam yüklemek olduğu iddia edilir. Onlara bu tür girişimler beklendiği gibi sonuç vermez. Aksine, bu dönemde matem meclisleri ve Hz. Hüseyin hakkında okunan mersiyeler daha da önem kazanır, hatırasının diri tutulmasına katkı sağlar.²⁰⁹

²⁰⁷ İmamîyye Şîası'nın önde gelen kelâm, fıkıh ve hadis âlimi. Avni İlhan, "Müfid", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2020), 29/500-502.

²⁰⁸ Abdülbaki Gölpınarlı, "Aşure Aşı mı? Âşûrâ Günü mü?", *Caferiyol Dergisi* 13 (Haziran 2024), 35.

²⁰⁹ Ali J. Hussain, "The Mourning of History and the History of Mourning: The Evolution of Ritual Commemoration of the Battle of Karbala", *Comparative Studies of South Asia, Africa, and the Middle East* 25 (2005), 1/78-88.

Eyyubiler Dönemi ve Safeviler döneminde Âşûrâ günü Emevi Döneminde olduğu gibi sevinç günü olarak kutlandığına dikkat çekilir. Fakat Safevi Devleti döneminde, Şah İsmail'in yönetime gelmesiyle birlikte Sünni halkın yoğunlukta olduğu bölgede Şah İsmail ve halefleri, Şiileştirme çabaları içine girer. Bunun sonucunda diğer mezheplerin faaliyet alanları kısıtlanıp hatta yasaklama getirilir. Hedeflerindeki Şiî toplumu oluşturma çabaları sonuç verir.²¹⁰ Yönetimde yer alan isimlerin Şiî olmalarından dolayı mezhebin mensuplarına nefes aldırır ve faaliyetlerine devam etme olanağı sağlar. Sünni mezhep mensuplarının tepkilerinde duydukları endişeler yerini rahat bir nefes almaya bırakır. Yeniden matem günü olarak devam ettirme geleneğine geçer. Bu politikalar sonucunda, günümüzde Âşûrâ günü anmaları da bu dönemin etkisini taşır.²¹¹

Bu durumdan anlaşılacağı üzere, Âşûrâ günü, Kerbela'da yaşanan olayın anısına bağlı olarak derin anlamlar taşır. Ancak tarih boyunca bu günün anlamı, dönemin siyasi otoriteleri tarafından farklı biçimlerde yorumlar. Âşûrâ günü, bir yandan matem ve yasın, diğer yandan ise tarihsel hafızanın korunmasının önemini yansıtır. Kerbela olayından adalet direnç ve insan onuru için verilen mücadelelerin evrensel değerler taşıdığı kabul edilir. Bu değerlerin insan zihnine nasihat niteliği taşıması bakımından ise adalet, direnç ve insan onuru için verilen mücadelelerin yaşandığı yerin adı Kerbela olarak hafızalarda yer edinir. Bu nedenle Şiîler için Aşure tatlısı bu yası unutturma çabasından başka bir şey değildir. Hatta bu dönemde bazı Şiî topluluklar tatlı tüketmekten kaçınır. Bazı bölgelerde yaşayan Şiîler için ise Aşure tatlısı, Kerbela şehitlerini anma amacıyla hazırlanır ve yas süresinin bir parçası olarak kabul edilip paylaşılır.²¹²

²¹⁰ Mehmet Çelenk, *16-17. Yüzyıllarda İran'da Şiiliğin Seyri* (Bursa: Emin Yayınları, 2013), 173.

²¹¹ Aghaie, Kamran Scot, *The Martyrs of Karbala: Shi'i Symbols and Rituals in Modern Iran* (Seattle: University of Washington Press, 2004), 12.

²¹² Araştırma, "Kerbelayı Unutturmaya Çalışanlar", *Caferiyol Dergisi*, (2024), 120/37.

SONUÇ

Âşûrâ ve Kerbelâ, Câ'ferî topluluklar için sadece tarihî bir anma günü değil; adalet, özgürlük, doğruluk, zulme karşı direnç ve Ehl-i Beyt sevgisi gibi temel değerlerin yaşatıldığı, güçlü bir manevi ve sosyal eğitim sürecidir. Bu anlamda Câ'ferî topluluklar arasında, Kerbelâ olayının evrensel mesajları, toplumsal birlik ve dayanışmanın pekiştirilmesinde önemli bir rol oynar.

Caferiyol Dergisi'nin Âşûrâ özel sayıları hem dinî liderlerin hem siyasetçilerin zulme karşı direniş ve toplumsal birlik mesajlarını kamuoyuna etkili şekilde taşır. Bu yayınlar, Hz. Hüseyin'in mücadelesini evrensel bir direniş sembolü olarak sunarken, fedakârlık ve teslimiyet gibi değerlerin gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlar.

Âşûrâ etkinlikleri, Muharrem ayı boyunca başlayıp Safer ayının sonuna kadar devam eden ve çeşitli törenlerle (Âşûrâ Yas Merasimi, Gadir-i Hum Bayramı, Erbain Yürüyüşü vb.) icra edilen kapsamlı dini ve manevi programlardır. Bu törenler Caferî kimliğinin korunması ve güçlendirilmesinde merkezi bir işlev görür.

Türkiye'de Caferî toplumunun çeşitli vakıf ve dernekleri (Caferider, Ehl-i Beyt Kültür ve Dayanışma Vakfı, Zeynebiye Derneği, Zehra Ana Derneği vb.) Âşûrâ ve diğer dini etkinlikleri organize ederek toplumsal dayanışmayı artırmak, dini değerleri yaşatmak ve mezhepler arası hoşgörüyü desteklemek amacıyla aktif faaliyetlerde bulunur.

Caferî topluluklarda geleneksel olarak uygulanan zincirle kendine zarar verme ritüeli kaldırılmış, yerine toplum yararına kan bağışısı gibi sağlıklı ve faydalı uygulamalar getirilmiştir. Bu model, Türkiye'de başlayıp diğer İslam ülkelerinde de yaygınlaşmaya başlamıştır. Kan bağışları, Türk Kızılay'ı ile iş birliği içinde hayat kurtaran önemli bir dayanışma faaliyeti olarak yürütülür.

Âşûrâ yas merasimleri, kullanılan zengin sembol ve ritüellerle (alem, beşik, çatallı ok, Zülcenah, imam karası gibi) Kerbelâ olayını canlı tutar, topluluk belleğinde güçlü bir duygusal ve kimliksel bağ oluşturur. Bu ritüeller, toplumsal ve dini hafızanın kuşaktan kuşağa aktarılmasında merkezi rol oynar.

Erbain ve diğer yas törenleri, Caferî topluluklar içinde inanç birliğini ve dayanışmayı pekiştirerek, dini hafızanın sürekliliğini sağlar. Özellikle her yıl milyonlarca kişinin katıldığı Erbain yürüyüşü, evrensel bir direniş ve toplumsal birlik gösterisi olarak öne çıkar.

Âşûrâ Basın Ödülleri, Caferî toplumunun kültürel kimliğinin tanıtılması, görünürlüğünün artırılması ve tarihî hafızanın korunması için medya alanında düzenlenen kalıcı ve teşvik edici bir gelenek haline gelmiştir. Bu etkinlik, sadece bir ödül töreni olmayıp, aynı zamanda Caferî kültürel dayanışmasının ve buluşmasının merkezi bir platformudur.

Caferiyol Dergisi, Kerbelâ olayı ve Caferî kültürel mirasını şiir, mersiye ve tiyatro gibi edebiyat ve sahne sanatları yoluyla işleyerek toplumsal hafızayı canlı tutar. Bu sanatsal etkinlikler, tarihî ve toplumsal olayların geniş kitlelere ulaşmasını sağlamakta ve kültürel kimliğin güçlenmesine önemli katkı sunmaktadır.

Âşûrâ günü ile Aşure tatlısı, tarih boyunca mezhepsel, kültürel ve siyasi etkilerle farklı anlamlar kazanmıştır. Özellikle Emeviler döneminde Aşure tatlısı, Kerbela matemini unutturmak ve Âşûrâ gününe farklı bir bayramî anlam yüklemek amacıyla teşvik edilmiştir. Şîî inancına göre Âşûrâ, Hz. Hüseyin'in adalet, onur ve direnç mücadelesinin sembolü olup, tatlı ile kutlanması bu derin anlamı gölgelemeye yönelik bir girişim olarak görülür. Bu nedenle bazı Şîî topluluklar tatlı tüketmekten kaçınır, bazıları ise yas sürecinin parçası olarak tatlıyı anma amaçlı paylaşır. Siyasi otoritelerin bu güne müdahaleleri çoğu kez Şîîlerin matem geleneğinin güçlenmesine yol açmıştır. Safevîler döneminde Âşûrâ yeniden matem günü olarak ihya edilmiş ve bu gelenek günümüze kadar devam etmiştir.

İtikadî mezheplerin oluşum süreci tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde, toplumların dini yorum ve anlayışlarındaki farklılaşmalar kültürel ve siyasi etkenler etrafında şekillendiği görülür. Mezheplerin oluşumu, yalnızca inanç farklılıklarıyla sınırlı kalmayıp aynı zamanda siyasal ve toplumsal gelişmelerle de doğrudan ilişkilendirilir. İslam tarihindeki farklı mezheplerin ortaya çıkışı, tarihsel olaylar, yönetim anlayışları ve toplulukların kimlik oluşturma süreçleriyle doğrudan bağlantılıdır. Bu bağlamda, Câ'ferîlik de İslam tarihinde önemli mezhepler arasında yer alarak, kendine has inanç esasları ve kültürel yapısıyla varlığını sürdürür. Araştırmalar neticesinde, Câ'ferîlerin tarihsel gelişimi, Özellikle Ehl-i Beyt sevgisinin korunması ve yaşatılması noktasında büyük bir öneme haizdir.

Türkiye'deki Caferi mensuplarının yerleşim alanları ve nüfus dağılımları üzerine yapılan araştırmalar, başta İstanbul, Iğdır, Kars ve çevresinde yoğunlaştıklarını ortaya koyar. Bu topluluklar, yalnızca mezhebi grup değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve

kurumsal bir yapılanma şekline sahip yapılanmalardır. Ca'ferî mezhebinin toplumsal yapıları incelendiğinde, Caferider, Ehlibeyt Kültür ve Dayanışma Vakfı, Zeynebiye Derneği ve Zehra Ana Derneği gibi kurumların hem dinî eğitim hem de toplumsal kimliğin korunması gibi önemli işlevler üstlendikleri belirlendi. Bunun yanı sıra bu dernekler, mezhebin organize yapısını ve Âşûrâ etkinliklerinin kurumsal olarak nasıl biçimlendiğini gösterir. Ayrıca sosyal ve dini faaliyetlerini yürütme noktasında önemli görevler üstlenir.

Bu kurumsal yapılar içerisinde *Caferiyol Dergisi*, Türkiye'de yaşayan Ca'ferî toplumu açısından önemli bir konumda yer alır. Derginin nihai çıkış sebepleri, hedef kitlesi ve içerik yapısı değerlendirmeye tabi tutulmuş olup, mezhebin düşünsel yönelimlerini, tarihsel kimlik bilincini ve mezhebin itikadî kimliğini yansıtan bir araç niteliği taşıdığı görülür. *Caferiyol*, yalnızca süreli bir yayın olmanın ötesinde, Caferi kimliğinin korunmasını ve aktarılmasını sağlayan, mezhep mensuplarının kendini ifade edebildiği ve yapmış olduğu faaliyetleri yerel ve ulusal basına servis ettiği bir platform işlevi görür.

Editörler ve yazar kadrosu büyük ölçüde mezhep mensupları olup farklı cenahlardan yazarların dergiye katkı sundukları belirlenir. Yazar kadrosunun çeşitliliği, derginin hedefleri arasında kendi mezhep kitlesi dışında da okurlara ulaşmayı hedeflediği görülür. Dergideki yazılar incelendiğinde, ana temaların büyük ölçüde Ehl-i Beyt öğretileri, Kerbela olayı ve Ca'ferî mezhebi mensuplarının güncel meseleleri etrafında şekillendiği gözlemlenir. Özellikle Âşûrâ özel sayıları, mezhep mensuplarının yas geleneğini ve Kerbela şehitlerine yönelik anma programlarını anlatan önemli kaynaklar arasında yer alır. Kerbela olayının dergide işleniş, yalnızca tarihi bir olay olarak değil, aynı zamanda toplumsal hafızayı diri tutma ve kültürel hafızanın temel bir unsuru olarak görülür. Yas merasimleri aracılığıyla mezhebe mensup kişiler üzerinde bu bilinç pekiştirilmekte, geçmişin hatırlanması ve gelecek nesillere aktarılması sağlanır.

Âşûrâ sayılarında öne çıkan başlıca konular arasında Kerbelâ hadisesi, Hz. Hüseyin'in şehadeti, adalet arayışı ve zulme karşı direniş yer alır. Bu kavramlar dergide yer alan makalelerde hem yazılı içerikler hem de görsel öğelerle genişçe ele alınır. Âşûrâ merasimlerinde çokça kullanılan siyah renkler, sine vurma, mersiye, sancak gibi öğeler kullanılır. Bu sembollerin ne anlama geldiği ve hangi duyguyu açığa çıkardığı yoğun bir şekilde işlenir ve mezhepsel kimlik olarak değerlendirilir, Bu şekilde Ehl-i Beyt'e olan bağlılığın zihinlere daha da yaklaştırmak gibi dikkat çekici bir işlev üstlenir.

Âşûrâ yas merasimlerinin düzenlenmesinde Caferider, Zeynebiye Derneği, Ehlibeyt Kültür Vakfı ve Zehra Ana Derneği gibi dernekler öncü rol üstlenir. Bu derneklerin düzenlediği merasimler Caferi mezhebinin geniş kitlelere duyurulmasına katkı sunmakla beraber medya ve kamuoyu ile de bağ kurar. *Caferiyol Dergisi* tarafından verilmiş olan Âşûrâ Basın Ödülleri de medyadaki görünürlüğün önemli bir ögesi olarak değerlendirilir. Ayrıca, bu merasimlere davet edilen ve etkinliklere katılanlar arasında devlet ricalinin ve çeşitli kamu kurumlarının temsilcilerinin bulunması, Caferi mezhebinin görünürlüğünü artırır ve resmi düzeyde tanınmasına katkı sağlar. Bununla birlikte medya ve kamuoyu ile etkileşimli bağ kurar. Kamu kuruluşlarının katılımı, etkinliklerin düzenlenmesine katkı sağlarken mezhebin kamusal alanda ifade edilmesine imkân sunar.

Âşûrâ sayılarında yer alan edebiyat, kültür ve sanat yazıları, mezhebin sanatsal ve estetik anlayışını ortaya koyar. Âşûrâ tatlısı ile yapılan değerlendirmelerde ise inancın gündelik yaşamın içinde nasıl var olduğu da aşikâr bir şekilde gözlemlenir.

Genel olarak bu çalışma Türkiye Caferilerinin köklü ve tarihsel bir topluluk olduğunu ortaya koyar. İnançlarının ve kültürel kimliklerinin korunması için faaliyetlerde bulunduğu ve teşkilatlanma yapıları, yayın organları ve Âşûrâ merasimleri ile mezhebin gelecek nesillere aktarımı temel hedefler arasında yer alır. Ayrıca Türkiye de varlığını sürdüren mezhepsel çeşitlilik içinde kendine özgü bir yerde varlığını devam ettirir.

KAYNAKÇA

- Abdullatif Harputî. *İslam Mezhepleri ve Kelâm*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2. Basım, 2012.
- Abdülcebbâr, Kâdî. *Şerhu Usûli'l-Hamse*. çev. İlyas Çelebi. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı Yayınları, 2013.
- Abdülcebbâr, Kâdî. *Tesbîtü Delâîli'n-Nübüvve*. çev. Mehmet Şerif Eroğlu - Ömer Aydın. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Aghaie, Kamran Scot. *The Martyrs of Karbala: Shi'i Symbols and Rituals in Modern Iran*. Seattle: University of Washington Press, 2004.
- Ahteri, Ayetullah. “Âşûrâ Konuşmaları”. *Caferiyol Dergisi*.
- Akalın, Hamza. “Âşûrâ Ziyaretinin Önemi”. *Caferiyol Dergisi*.
- Akbulut, Ahmet. *Sahabe Dönemi İktidar Kavgası*. Ankara: Otto Yayınları, 8. Basım, 2020.
- Akgür, A. Necati. “Takvim”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010.
- Albayrak, Ali. “Dini Gruplar Bağlamında Caferilik”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (30 Aralık 2008).
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/firatilahiyat/issue/68512/1072069>
- Albayrak, Ali. “Dini Gruplar Bağlamında Caferilik”. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*.
- Alcan, Kasım. “Âşûrâ Matemi”. *Caferiyol Dergisi*.
- Alcan, Kasım. “Âşûrâ Şah-ı Şehidan Aşkına”. *Caferiyol Dergisi*.
- Alcan, Kasım. “Ehl-i Beyt Cemiyetinin Güzel İnsanları”. *Caferiyol Dergisi*.
- Alcan, Kasım. “Gönüllerin Özlemi Kerbela”. *Caferiyol Dergisi*.
- Alcan, Kasım. “Kerbela'ya Doğru”. *Caferiyol Dergisi*.
- Algar, Hamid. “Ahund”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1989.
- Algül, Hüseyin. “Fedek”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1995.
- Andrews, Peter Alford. *Türkiye’de Etnik Gruplar*. çev. Mustafa Küpüşoğlu. İstanbul: Ant Yayınları, 1992.
- Apak, Âdem. *İslam Tarihi*. 4 Cilt. İstanbul: Ensar Neşriyat, 19. Basım, 2018.
- Araştırma. “Kerbelayı Unutturmaya Çalışanlar”. *Caferiyol Dergisi*.
- Araştırma Yazısı. “10 Muharrem Yıldönümü”. *Caferiyol Dergisi*.

- Arvas, Hamdullah. *Kur'ân'da Nübüvvet Teolojisi*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2022.
- Âsım Efendi. *el-Okÿânûsul-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît*. çev. Mustafa Koç - Eyyüp Tanrıverdi. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1. Basım, 2013.
- Askerî, Ebû Hilâl el-. *Mu'cemu'l-furûki'l-lugaviyye*. thk. . Beytullâh Beyât. Kum: Müessesetu'n-Neşri'l-İslâmî, 1412.
- Atalay, Beşir. “Âşûrâ Mesajları”. *Caferiyol Dergisi*.
- Atam, Hüseyin. “Azerbaycan Türkleri'nin Soykırımı Günü 31 Mart 1918”. *Caferiyol Dergisi*.
- Atam, Hüseyin. “Babur'un Azerbaycan Temasları”. *Caferiyol Dergisi*.
- Atam, Hüseyin. “Türkiye ve İran Suriye'de Çarpıştırılmak İsteniyor”. *Caferiyol Dergisi*.
- Ayaztekin, Musa. “Bela ve Sıkıntılar İlahi İmtihan mıdır?” *Caferiyol Dergisi*.
- Bâğdadî, Abdülkâhir el-. *el-Fark Beyne'l-Fırak*. çev. Ethem Ruhi Fığlalı. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 1. Basım, 1991.
- Bakkal, Ali. “Ebû Bekir'in Halîfe Seçilmesinde 'İmamlar Kureyş'tendir' Hadîsinin Rolü Üzerine”. *İstem* 6 (01 Aralık 2005), 87-103.
- Balcı, İsrail. “'İmamlar/Halifeler Kureyş'tendir' İddiasının Kritiği”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (28 Kasım 2016), 5-31.
- Banaz, Şaban. “Ca'ferîliğin Anadolu'ya Girişi”. *Akademik Sosyal Araştırmalar* II/1 (2024), 41-75.
- Bardakoğlu, Ali. “Âşûrâ Mesajları”. *Caferiyol Dergisi*.
- Baykal, Deniz. “Aşura Meydanındaki Buluşma”. *Caferiyol Dergisi* 35 (ts.).
- Behlül, Salmanlı. “Recep Ayı'nın Fazilet ve Önemi”. *Caferiyol Dergisi*.
- Bozis, Sula. *İstanbul Lezzeti : İstanbullu Rumların Mutfak Kültürü*. çev. Foti Benlisoy - Stefo Benlisoy. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000.
- Caferî, Abbas. “Âşûrâ'nın İrfani ve Ahlaki Boyutu”. çev. Caferiyol. *Caferiyol Dergisi*.
- Caferiyol. “2007 Âşûrâ Basın Ödülleri Sahiplerini Buldu”. *Caferiyol Dergisi*.
- Caferiyol. “2009 Âşûrâ Basın Ödülleri Sahiplerini Buldu”. *Caferiyol Dergisi*.
- Caferiyol. “Âşûrâ Basın Ödülleri Sahiplerini Buldu”. *Caferiyol Dergisi*.
- Caferiyol. “Halkalı'da Tarihi Âşûrâ”. *Caferiyol Dergisi*.
- Caferiyol. “Hür ve Onurlu Duruşun Adıdır Zeynep”. *Caferiyol Dergisi*.
- Caferiyol Dergisi. “Âşûrâ Yas Merasiminde Kullanılan Semboller”. *Caferiyol Dergisi*.
- Caferiyol Dergisi. “Hacı Akyüz”. *Caferiyol Dergisi*.
- Can, Kadir. *Bütün Yönleriyle İğdır*. İğdır, 1986.

- Canan Topdemir. *Aşûrâ*. İstanbul: İstanbul Cem Vakfı Yayınları, 2006.
- Connerton, Paul. *Tophumlar Nasıl Anımsar*. çev. Alâeddin Şenel. İstanbul: Selçuk Yayınları, 1999.
- Cürcânî, Seyyid Şer'îf el-. *Ta'rîfât*. çev. Ali Erkan. İstanbul: Bahar Yayınları, 1. Basım, 1997.
- Çağatay, Neşet. *İslam Tarihi*. Ankara, 1993.
- Çağatay, Neşet - Çubukçu, İbrahim Agâh. *İslam Mezhepleri Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2. Basım, 1976.
- Çamurcu, Kenan. "İslami Direnişle Yenilenen Ortadoğu ve Baasçılığın Fitneleri". *Caferiyol Dergisi*.
- Demirtekin, Ali. "Kanal12 Hakkında Kişisel Görüşme-27.11.2024".
- Doğan, Erkan. "Adımız Hüseyin". *Caferiyol Dergisi*.
- Doğan, Erkan. "Âşûrâ ve İmam Hüseyin". *Caferiyol Dergisi* 35 (ts.).
- Doğan, İzzettin. "Bütün İnsanlık Onun Davasını Kabul Etti". *Caferiyol Dergisi*.
- Dürri. *Caferiyol Dergisi*.
- Ebû Ca'fer et-Tûsî. *el-İktîşâd fîmâ yete 'allaku bi'l-i 'tikâd*. Necef, 1979.
- Ebû 'Ubeyd, Ebû 'Ubeyd Kâsım b. Sellâm b. 'Abdullâh el-Herevî el-Bağdâdî. *Ğarîbu'l-Hadîs*. thk. Muhammed Abdulmu'îd Hân. 4 Cilt. Haydarabad: Dâiratü'l-Me'ârifî'l-Osmâniyye, 1384/1964.
- Emine Öztürk. *Caferilik*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Eraslan, Sibel. "Âşûrâ". *Caferiyol Dergisi*.
- Eraslan, Sibel. "Kerbela, Yas ve Bilinç". *Caferiyol Dergisi*.
- Erdoğan, Recep Tayyip. "Halkalı'da Tarihi Âşûrâ". *Caferiyol Dergisi*.
- Eş'arî, Ebû'l-Hasan el-. *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn*. çev. Ömer Aydın - Mehmet Dalkılıç. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1. Basım, 2019.
- Ezheri, Muhammed b. Ahmed b. el-. *Tehzîbu'l-Luga*. thk. Muhammed Avf. Beyrut: Dâru'l-İyhâ, 2201.
- Fırlalı, Ethem Ruhi. *Çağımızda İtikâdî İslâm Mezhepleri*. Ankara: Selçuk Yayınları, 1. Basım, 1980.
- Fırlalı, Ethem Ruhi. *Çağımızda İtikadî İslam Mezhepleri*. İstanbul: Birleşik Yayınları, 1999.
- Fırlalı, Ethem Ruhi. *Günümüz İslam Mezhepleri*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2020.

- Fıġlalı, Ethem Ruhi. “İsnâaşeriyye”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2001.
- Fuzulî. “İmam Hüseyin Mersiyesi”. *Caferiyol Dergisi*.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. “Aşüre Aşı mı? Âşûrâ Günü mü?” *Caferiyol Dergisi*.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2016.
- Gönültaş, Berna. “Kardelenler”. *Caferiyol Dergisi*.
- Gümüsoğlu, Hasan. *İslam Mezhepleri Tarihi*. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2009.
- Halîl b. Ahmed, Ebû Abdîrrahmân el-. *Kitâbu'l-‘ayn*. thk. Mehdî Mahzûmî - İbrahim Sâmirânî. Beyrut: Dâru'l-Mektebetü'l-Hilâl, ts.
- Hamit Turan. “Camiye Gitmenin ve Cemaat Namazının Sevabı”. *Caferiyol Dergisi*.
- Hasan Babur. “Kuşkusuz Bugünün Kербelası, Filistin’dir”. *Caferiyol Dergisi*.
- Hatemi, Hüseyin. “Ehl-i Beyt Sevgisi”. *Caferiyol Dergisi* 1 (Mayıs 2006).
- Hatemi, Hüseyin. “Kerbela”. *Caferiyol Dergisi*.
- Hawley, Emily. “Sünni ve Şii İslam: Modern Çatışmanın Tarihsel Bağlamı”. çev. Ramazan Tarık. *Bitlis İslamiyat Dergisi* 1/1 (21 Haziran 2019), 73-76.
- Hussain, Ali J. “The Mourning of History and the History of Mourning: The Evolution of Ritual Commemoration of the Battle of Karbala”. *Comparative Studies of South Asia, Africa, and the Middle East* 25 (2005).
- Hüseyin Atam. “İğdırlılar Turgutlu’da Buluştu”. *Caferiyol Dergisi*.
- Hüseyin Şahintekin. “İfade Özgürlüğü ve Sınırlandırması”. *Caferiyol Dergisi*.
- Hüseyin Şahintekin. “Kira Sözleşmesi”. *Caferiyol Dergisi*.
- Hüseyin Şahintekin. “Prime Esas Kazancın Tespiti”. *Caferiyol Dergisi*.
- İbn Fâris, Ebû'l-Huseyn Ahmed b. Fâris el-Ğazvînî. *Mu‘cemu Meğâyîsi'l-Luğâ*. thk. ‘Abdusselâm Muhammed Hârûn. 6 Cilt. b.y.: Dâru'l-Fikr, 1979.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. *Lisânü'l-‘Arab*. 15 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dar Sader Yayınları, t.y.
- İbn-i Dureyd el-Ezdi, Ebu Bekir Muhammed b. Hasan. *Cemheretu'l-Luga*. thk. Remzi Münir Ba’lebekî. Beyrut: Daru'l-İlm, 1. Basım, 1987.
- İbnu'l-Esîr, İzzuddîn Alî b. Muhammed el-Cezerî. *el-Kâmil fî't-Târih*. çev. Ömer Abdussellam Tedmirî. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-Arabiyye, 1997.
- İbnü'l-Mutahhar el-Hillî. *Keşfü'l-murâd fî şerhi Tecrîdi'l-i tikâd*. Kum: Mektebetü'l-Mustafavî, ts.

- İlhan, Avni. "Müfid". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 29/500-502. Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2020.
- İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-. *Müfredât*. çev. Abdulbaki Güneş - Mehmet Yolcu. İstanbul: Çıra yayınları, 2010.
- Karakaş, Seyyid Seccad. "Mü'minin Alametleri". *Caferiyol Dergisi*.
- Karakaş, Seyyid Seccad. "Ramazan İbadetinde Bilinmesi Gerekenler". *Caferiyol Dergisi*.
- Karakuş, Seyyid Seccad. "Kadir Gecesinde Amelleri". *Caferiyol Dergisi*.
- Karakuş, Seyyid Seccad. "Mü'minlerin Baharı Recep, Şaban ve Ramazan". *Caferiyol Dergisi*.
- Karaman, Hayreddin. "Ca'feriyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/4-10. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Karaman, Hayrettin. "Câ'feriyye". *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1993.
- Kasım Alcan. "1368. Âşûrâ Matemi". *Caferiyol Dergisi*.
- Kasım Alcan. "Ortak Yasımızın Bize Öğrettikleri". *Caferiyol Dergisi*.
- Kılıç, Sinan. "Editörden". *Caferiyol Dergisi*.
- Kılıç, Sinan. "Editörden 'Âşûrâ'". *Caferiyol Dergisi*.
- Kılıç, Sinan. "Tarihe Not". *Caferiyol Dergisi*.
- Kılıç, Ünal. "Kûfelilerin Hz. Osman' a Muhalefet Etmelerinin Sebepleri". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/2 (15 Aralık 2002), 239-260.
- Kırhan, Taner. "Editör". *Caferiyol Dergisi*.
- Kırhan, Taner. "Editör". *Caferiyol Dergisi*.
- Kırhan, Taner. "Editör'den". *Caferiyol Dergisi*.
- Kiverlioğlu, Orhan. "Hasret". *Caferiyol Dergisi*.
- Kiverlioğlu, Orhan. "Hasret". *Caferiyol Dergisi*.
- Koçoğlu, Kıyasettin. "İğdır'da Yaşayan Aşura". *Milel ve Nihal* 8/3 (01 Eylül 2011), 151-188.
- Koşaca, Hidayet. "Kerbela'nın Renkleri". *Caferiyol Dergisi*.
- Kutlu, Sönmez. *Mezhepler Tarihine Giriş*. ed. Necdet Subaşı vd. İstanbul: DEM, Değerler Eğitimi Merkezi, 3. basım., 2013.
- Küçükali, Tekin. "Değerli Türk Kızılay Dostları". *Caferiyol Dergisi*.
- Küleyni, Ebû Ca'fer İshâk el-. *el-Kâfi*. Beyrut: Menşurâtü'l-Fecr, 2007.
- Laçın, Asım. "Algılarımızın Ötesindeki Gerçekliğe Ulaşmak". *Caferiyol Dergisi*.
- Laçın, Asım. "Bilim ve Teknoloji Üzerine". *Caferiyol Dergisi*.

- Laçin, Asım. “Cern Evrene Sırlarına Açılan Bir Kapı”. *Caferiyol Dergisi*.
- Laçin, Asım. “Evrende Yalnız mıyız?” *Caferiyol Dergisi*.
- Laçin, Asım. “Evrenin Bebekliğini Görmek “James Webb Uzay Teleskobu”. *Caferiyol Dergisi*.
- Laçin, Asım. “Zamanda Yolculuk Mümkün mü?” *Caferiyol Dergisi*.
- medresesi, Hamit Turan Kişisel Bilgiler İsim Hamit Turan Doğum tarihi 1951 Doğduğu yer Iğdır Doğduğu ülke Türkiye Vefatı 10 Şubat 2017 Vefat ettiği şehir İstanbul İlmi Bilgiler Eğitim aldığı yer Tebriz Talebiyye - vb, Necef Diğer Şii Alimleri İmam Humeyni • Seyyid Ali Hamaney • Şeyh Müfit • Şeyh Tusi • Şeyh Saduk • Şehidi Evvel • Allame Hilli • Şehidi Sani • Şeyh Murtaza Ensari • “Hamit Turan - wikishia”. Erişim 23 Şubat 2025. https://tr.wikishia.net/view/Hamit_Turan
- Mehmet Çelenk. 16-17. *Yüzyıllarda İran’da Şiiliğin Seyri*. Bursa: Emin Yayınları, 2013.
- Mert, Hamdi. “İmam Hüseyin Zulme Karşı Durmanın Sembolüdür”. *Caferiyol Dergisi*.
- Mert, Hamdi. “Renklerin Birliği”. *Caferiyol Dergisi*.
- Minkari, Nasır ibn Muzahim. *Vak’atu Sıffin*. Kahire: Dar’ül-Cil, 1962.
- Muhaddisi, Cevad - Atam, Metin. *A’dan Z’ye Kerbela Ansiklopedisi*. İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2018.
- Mukâtil b. Suleymân, Ebû’l-Hasen Mukâtil b. Suleymân el-Belhî. *Tefsîru Mukâtil b. Suleymân*. thk. ‘Abdullâh Maḥmûd Şehâte. 5 Cilt. Beyrut: y.y., 1423/2002.
- Mustafai, Kazım. “Âşûrâ’nın Güzellikleri”. çev. *Caferiyol Dergisi*. *Caferiyol Dergisi*.
- Nevbahtî, Hasan b. Mûsâ en-. *Fıraku’ş-Şia*. çev. Hasan Onat vd. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1. Basım, 2004.
- Nisâbûrî, Ebû’l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî en-. *Muslim*. çev. Mehmet Sofuoğlu. İstanbul: İrfan Yayınevi, 2014.
- Öz, Şaban. “Kırtas Hadisesi ve İlgili Rivayetlerin Tenkîdi –İbn Sa’d Özelinde-”. *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 2/3 (29 Ağustos 2024), 275-286. <https://doi.org/10.17540/hy.v2i3.47>
- Özdüzen, Halit. “Aşkın Adıdır Hüseyin”. *Caferiyol Dergisi*.
- Özdüzen, Halit. “Canan Ali”. *Caferiyol Dergisi*.
- Özdüzen, Halit. “Canan Ali”. *Caferiyol Dergisi*.
- Özgündüz, Selahattin. “Aşura Konuşmaları”. *Caferiyol Dergisi*.
- Özgündüz, Selahattin. “Halkalı’da Tarihi Âşûrâ”. *Caferiyol Dergisi*.
- Özgündüz, Selahattin. “İmam Hüseyin ve Kerbela”. *Caferiyol Dergisi* 40 (ts.).

- Râzî, Muhammed b. Ebû Bekir er-. *Muhtâru's-sihâh*. thk. Yusuf Şeyh Muhammed. Beyrut: Mektebetu'l-Asriyye, 1999.
- Recep Tayyip Erdoğan. “Âşûrâ mesajları”. *Caferiyol Dergisi*.
- Sağlık-Medzeyn. “Covid-19”. *Caferiyol Dergisi*.
- Salmanlı, Behlül. “Kur'an Hz. Peygamber'i Nasıl Tavsif Ediyor?” *Caferiyol Dergisi*.
- Salmanlı Behlül. “Şaban Ayı'nın Fazilet ve Önemi”. *Caferiyol Dergisi*.
- Sovgatov, İlhan. *Türkiye Caferileri : Din, Kimlik Ve Aidiyet*. Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Doktora Tezi, 2023.
- Şâfiî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. 'Abbâs eş-. *el-Musned*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1370/1951.
- Şehristânî, Ebû'l-Feth Tâcüddîn (Lisânüddîn) Muhammed b. Abdülkerim eş-. *el-Milel ve'n-Nihal*. çev. Mustafa Öz. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1. Basım, 2015.
- Şehriyar. “Hüseyn'e”. *Caferiyol Dergisi*.
- Tekineş, Ayhan. *Ehl-i Beyt ve On İki İmamlar*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010.
- Tezcan, Mahmut. *İğdır ve Aralık'ta Kerbela Yası'nın Kültürel Boyutları*. Ankara, 1996.
- Topaloğlu, Bekir. “Fırka”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 13. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1996.
- Topkaya, Eslem. “Dünya Müslüman Kadınlar Günü Kutlandı”. *Caferiyol Dergisi*.
- Topkaya Eslem. “Sevgi, Barış, Kardeşlik Bayramı: Nevruz”. *Caferiyol Dergisi*.
- Turan, Hamit. “Hz Hüseyini Anlamak”. *Caferiyol Dergisi*.
- Turan, Hamit. “Kutsal Meşhed Şehri”. *Caferiyol Dergisi*.
- Turan, Hamit. “Muharrem Naci Dedemizi Hakka Uğurladık”. *Caferiyol Dergisi*.
- Turgut, Ahmet. “Bugün O'nun Doğum Günü”. *Caferiyol Dergisi*.
- Üzüm, İlyas. *İnanç Esasları Açısından Türkiye'de Ca'ferilik*. İstanbul, Doktora Tezi, 1993.
- Üzüm, İlyas. *İnanç Esasları Bakımından Türkiye'de Ca'ferilik*. İstanbul, 1993.
- Varol, Tuğrul - Yiğit, Metin. “Dişeti Hastalıkları”. *Caferiyol Dergisi*.
- /www.haberler.com. “Ahmet Turgut Kimdir? - Ahmet Turgut Hayatı ve Biyografisi”. *Haberler*. Erişim 19 Şubat 2025. <https://www.haberler.com/ahmet-turgut/biyografisi/>
- Ya'kûb bin Abdüllatîf. *İslâm Mezhepleri ve Kelâmı*. ed. Halil İbrahim Bulut vd. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1. Baskı., 2019.
- Yavuz, Osman. “Caferiyol Dergisi Hakkında Kişisel Görüşme-11.09.2024”.

- Yavuz, Yusuf Şevki. “Âşûrâ”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991.
- Yazıcı, Selahattin. “Evrensel Âşûrâ Matem Merasimine Katılanlar Neler Dediler”. *Caferiyol Dergisi*.
- Yazıcı, Selahattin. “Evrensel Âşûrâ Matem Merasimine Katılanlar Neler Dediler”. *Caferiyol Dergisi*.
- Yazılım, Network. “Yönetim Kurulu | Kanal 12 - kanal12.net | Birliğin Sesi”. <https://kanal12.net/>. Erişim 26 Kasım 2024. <https://kanal12.net/k/3/yonetim-kurulu>
- YAZILIM, NETWORK. “Hüccetü’l-İslam ve’l-Müslimin Hacı Şeyh Hamit Turan’ın Kısaca Hayatı”. <http://zeynebiye.com/>. Erişim 23 Şubat 2025. <http://zeynebiye.com/d/87182/hucdetu-l-islam-ve-l-muslimin-haci-seyh-hamit-turan-in-kisaca-hayati?form=MG0AV3>
- Yeler, Abdülkadir. *Türk Toplumunda Caferiler (İstanbul Halkalı Örneği)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Zebîdî, Muhammed Murtezâ ez-. *Tâcu’l-‘arûs*. thk. Komisyon. Kahire: Dâru’l-Hidâye, ts.
- Zehra Ana Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği. “Hz. Fatıma’yı Anma ve Dünya Müslüman Kadınlar Günü”. *Caferiyol Dergisi*.
- Zemahşerî, Ebu’l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-. *Esâsu’l-belâga*. thk. Muhammed Bâsel Uyûni’s-Sevd. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1998.
- Zeybek, Namık Kemal. “Âşûrâ”. *Caferiyol Dergisi*.
- Zeybek, Namık Kemal. “Âşûrâ Konuşması”. *Caferiyol Dergisi*.
- Zeybek, Namık Kemal. “Evrenin Övüncü”. *Caferiyol Dergisi*.
- Zeynebiye Hareketi Gençlik Merkezi. “ZGHM Çocuk Kulübü Faaliyete Başlıyor”. *Caferiyol Dergisi*.
- ‘Alî b. el-Ca’d, ‘Alî b. el-Ca’d b. ‘Ubeyd el-Cevherî. *Musnedu İbni’l-Ca’d*. thk. ‘Âmir Ahmed Haydar. Beyrut: y.y., 1410/1990.
- “2007 Aşura Basın Ödülleri Sahiplerini Buldu”. *Caferiyol Dergisi*.
- “Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, Kolektif / Grup Kimliğinin Oluşmasında Ritüellerin Etkisi: Caferilerde Muharrem ve Aşura Örneği”. Erişim 19 Aralık 2024. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd/issue/81046/1396214>
- “Âşûrâ mesajları”. *Caferiyol Dergisi*.

- “Âşûrâ Ritüelleri ve Anlamları - Caferider”. Erişim 18 Aralık 2024.
https://www.caferider.com.tr/asura-rituelleri-ve-anlamlari_h13064.html
- Mehr News Agency. “Bugün Âşûrâ Günü”. Mehr News Agency. 16 Temmuz 2024.
Erişim 29 Nisan 2025. <https://tr.mehrnews.com/news/1918562/Bugün-Aşura-günü>
- “Caferialimler – Caferi Alimler Birliği”. Erişim 15 Kasım 2024.
<https://caferialimler.com/>
- “Covid-19”. *Caferiyol Dergisi*.
- “Ehl-i Beyt Kültür ve Dayanışma Başkanı Ali Yeral”. *Caferiyol Dergisi*.
- “Evrensel Âşûrâ Matem Merasimine Katılanlar Neler Dediler”. *Caferiyol Dergisi*.
- “Hüseyin Atam - Yazar - Net Kitaplık”. Erişim 23 Şubat 2025.
<https://www.netkitaplik.com/yazar.php?id=73>
- “Hüseyin Hatemi”. *Vikipedi*, 14 Ocak 2025.
https://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=H%C3%BCseyin_Hatemi&oldid=34642501
- “Hz. Ali-Gadir-i Hum Bayramı ve Kardeşlik Konferansı Hatay’da Büyük Coşkuyla Yapıldı”. *Caferiyol Dergisi*.
- “imamrizadergahiyayinlari.com”. Erişim 12 Aralık 2024.
<https://www.imamrizadergahiyayinlari.com/>
- “İnsan Gelişimi ve Beyin”. *Caferiyol Dergisi*.
- www.hurriyet.com.tr. “Kan Akıtmadılar Kan Bağışladılar”. 14 Mart 2003. Erişim 10 Mayıs 2025. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kan-akitmadilar-kan-bagisladilar-38551247>
- “Kanlarını Akıtmak Yerine Kızılıya Bağışlıyorlar”. Erişim 09 Mayıs 2025.
<https://www.aa.com.tr/tr/yasam/kanlarini-akitmak-yerine-kizilaya-bagisliyorlar/663360>
- “Kerbela Olayı”. *Caferiyol Dergisi*.
- “Kerbela Sancaktarı Alemdar Abbas - Caferider”. Erişim 18 Aralık 2024.
https://caferider.com.tr/kerbela-sancaktari-alemdar-abbas-as_h11757.html
- “Kevser Yayıncılık”. Erişim 10 Aralık 2024.
<https://www.kevseryayincilik.com/yayinevleri.html>
- “Mesajlar”. *Caferiyol Dergisi*.
- Caferilik.com | Türkiye Caferileri Sitesi. “Türkiye Caferileri Sitesi | Caferilik.com”.
Erişim 04 Aralık 2024. <https://www.caferilik.com/>

“Zeynebiye Tv | Anasayfa”. Erişim 26 Kasım 2024. <http://www.zeynebiye.tv/canli-yayin>.

